

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАЛЯРЕЦЬ ЛЮДМИЛА МИХАЙЛІВНА
ПОНОМАРЕНКО НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 658.14(043.3):330.342

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ РОСТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ
ПІДПРИЄМСТВА

ХАРКІВ – 2010

ББК 65. 40
М 21
УДК 658. 7

Рецензенти: докт. екон. наук, проф., проректор Харківського інституту банківської справи *Азаренкова Г.О.* ; докт. екон. наук, проф., зав. кафедри економіки й менеджменту Харківського національного економічного *Ястремська О.М.*

Рекомендовано до видання рішенням вченої ради Харківського національного економічного університету.

Протокол № 4 від 1. 11. 2010 р.

Малярець Л. М.

М Управління процесом росту власного капіталу підприємства.

Монографія / Л. М. Малярець, Н. М. Пономаренко. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2010. – 227 с. (Укр. мов.)

ISBN

Викладено узагальнення проблем управління процесом росту власного капіталу підприємства. Розроблено методичний підхід до оцінювання результатів управління власним капіталом підприємства. Побудовано модель формування оптимальної структури власного капіталу підприємства з урахуванням стадій його життєдіяльності. Розроблено комплексну технологію управління процесом росту власного капіталу підприємства.

Призначено для фахівців-економістів, практиків та науковців, аспірантів та студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

© Малярець Л. М.
Пономаренко Н.Н.
2010

© Видавництво Харківського національного економічного університету, 2010

ISBN

Вступ

Вихід України на траєкторію стійкого економічного зростання та формування стратегічних конкурентних позицій на світовому ринку залежать від ефективних шляхів модернізації вітчизняної економіки, пріоритетом яких є технічне переоснащення машинобудівних підприємств, оновлення основних видів обладнання в машинобудуванні, розширення та реконструкція виробничого комплексу. У межах підприємств це позначається на зростанні їх власного капіталу, достатній обсяг та ефективне використання якого впливають на можливість самофінансування або отримання позикових і залучених коштів, що підтверджує актуальність проблеми управління процесом росту власного капіталу.

На сьогодні науково-практичне розроблення даної проблеми ґрунтується на дослідженні змісту та структури власного капіталу, що дозволить приймати раціональні управлінські рішення відносно його росту. Незважаючи на те, що зазначені проблеми вирішувалися науковцями та економістами-практиками, її опрацювання є недостатньо комплексним і цілеспрямованим з позиції росту власного капіталу підприємств з урахуванням їх особливостей та стану сучасної економіки України. Це обумовило авторів провести та узагальнити свої дослідження з даної проблеми й викласти їх в монографії.

Вивченню і вирішенню проблем економічної сутності капіталу були присвячені праці таких науковців: Е. Баверка, Дж. Кларка, Л. Вальраса, К. Маркса, А. Маршалла, Д. Рікардо, А. Сміта, в яких теоретично обґрунтовані визначення категорії «капітал» та її складових. Фундаментальність цієї категорії мало змінилось із часом, але відбулися істотні зміни в її складових і видах. Капітал стали вивчати за допомогою методологічних підходів різних економічних наук. Проблеми теорії та практики управління власним капіталом вирішувалися вітчизняними і зарубіжними ученими.

В монографії викладені розробки змістовної моделі управління власним капіталом підприємств на підґрунті взаємозв'язків між активами й джерелами його формування; обґрунтований перелік функцій управління власним капіталом підприємства, які є пріоритетними для його росту, за двома групами відносно активів і джерел формування. До першої групи віднесено виробничу функцію і функцію захисту, до другої – функцію

формування капіталу, фінансування й резервну; сформовані пропозиції з визначення й подання результатів управління власним капіталом; проаналізовані тенденції змін об'єктів основного і власного капіталу машинобудівних підприємств в Україні; розроблено методичний підхід до оцінювання результатів управління власним капіталом машинобудівних підприємств, особливістю якого є перехід від простору його елементарних ознак до скороченого простору методами факторного аналізу та канонічної кореляції за двома об'єктами управління – активами і джерелами формування власного капіталу на основі розбудови узагальнюючих таксономічних показників, які характеризують рівні їх використання; побудована модель формування оптимальної структури власного капіталу підприємства з урахуванням стадій його життєдіяльності; розроблено й обґрунтовано комплексну технологію взаємоузгодженого управління ростом власного капіталу машинобудівного підприємства за двома об'єктами – активами й джерелами формування, що включає такі етапи: оцінка факторів росту власного капіталу, визначення й аналіз рівнів використання активів і джерел, позиціонування підприємства в матриці результатів управління власним капіталом за стадіями його життєдіяльності, оптимізація обсягів активів і джерел з метою отримання максимуму чистого прибутку.

Автори впевнені, що матеріал викладений в монографії є корисним для науковців у вирішенні проблем управління процесу росту власного капіталу підприємства, викладачам та студентам вузів для засвоєння тем економічних дисциплін, зв'язаних з управлінням власного капіталу підприємства.

Розділ 1

Теоретичні засади управління власним капіталом підприємства

1.1. Економічна сутність власного капіталу підприємства

Основним фактором успішної господарської діяльності підприємства в ринковій економіці є його власний капітал. Він утворює основну частину фінансової бази підприємства, нарощування якої зміцнює його позиції на ринку, сприяє стратегічному розвитку. Тому в сучасних умовах України, коли відновлення і підтримка стійкого економічного росту є одним з важливих стратегічних пріоритетів, проблема розвитку і зміцнення власного капіталу підприємства є актуальною. Проте спеціалісти за даною проблемою не мають однозначної думки щодо визначення категорії «власний капітал», що позначається у відповідному методичному забезпеченні господарської діяльності.

Проблемам дослідження власного капіталу підприємства присвячені роботи відомих вітчизняних учених, а саме: І. О. Бланк [14], Ф. Ф. Бутинець [20], Вороб'єв Ю. М. [23], С. Ф. Голов [26], Б. С. Кругляка [44], Г. В. Нашкерська [74], Р. А. Слав'юк [108] та ін., в яких визначені поняття, освітлені склад, класифікації, джерела фінансування власного капіталу тощо [4, 5, 8, 106]. Однак процес формування й аналізу власного капіталу підприємства за етапами в сучасних умовах визначено недостатньо чітко. Сутність категорії «власний капітал», в основному, розкривається за бухгалтерським балансом підприємства і розглядається як абстрактна величина [25, 82, 89].

Аналіз спеціальної літератури показав, що економічна теорія окремо категорію «власний капітал» не досліджує в протилежність існуванню детальних досліджень категорії «капітал» та «власність». Тому для

визначення сутності категорії «власний капітал» доцільно розглянути окремо «капітал» й «власність».

Початково капітал ґрунтується на латинському «capitalis», що означає основний, головний. Найчастіше в наукових дослідженнях капітал розглядався як основне багатство, основне майно. Сучасне трактування категорії «капітал» розширилося, і його можна досліджувати з позиції економічної теорії, бухгалтерського обліку і фінансового менеджменту (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Узагальнення підходів до визначення категорії «капітал»

№ з/п	Дослідник	Визначення категорії «капітал»
Підходи вчених з позиції економічної теорії		
1	А. Сміт [112]	Запас, що використовується для господарських потреб і має прибуток
2	Д. Рик кардо [103]	Частина багатства, що використовується у виробництві та необхідна для приведення до дії праці
3	К. Маркс [57]	Вартість, що приносить додаткову вартість, яка створюється найманими робітниками
4	Е. Бем-Баверк [10]	Проміжний продукт-сукупність засобів виробництва, створених природою й працею
5	А. Маршалл [59]	Сукупність речей, без яких виробництво не могло б здійснюватися з рівною ефективністю, але вони не є безкоштовними дарунками природи
6	Дж. Кларк, Л. Вальрас [10]	Джерело відсотка
Підходи у бухгалтерському обліку [88]		
7	Є. Є. Сіверс В. І. Левік Г. М.Борисович	Сукупність як власних, так і залучених засобів підприємства, які знаходяться в обороті в даному господарстві
8	А. Людоговскій В. І. Ліхачьов Н. І.Мохов	Цінності, створені попередньою працею і призначені для нового виробництва
9	А. Гуляєва С. І. Боголепов І.Ф.Палатніков	Сукупність цінностей, внесених власником, що знаходяться в розпорядженні підприємства
10	С. А. Андрєєв Н.Г.Філімонов	Умовне зобов'язання перед власником

№ з/п	Дослідник	Визначення категорії «капітал»
11	К. І. Відемана	Всі багатства, які в більшості випадків є результатом людської праці і мають економічну корисність
12	І. П. Бабенко	Накопичена кристалізована праця, призначена для виготовлення нових цінностей і зосереджена в руках не виробника, а підприємця
13	Ф. Ф. Бутинець	Загальна сума засобів внесених при створенні підприємства
Підходи у фінансовому менеджменті		
14	И. Т. Балабанів [9]	Частина фінансових ресурсів. Капітал – це гроші, направлені в оборот і набуті доходи від цього обороту
15	Н. А. Русак, В. А. Русак [105]	Це засоби, вкладені в суб'єкт господарювання для початку або продовження господарської діяльності з метою одержання прибутку (доходу)
16	А. А. Пересаду [122]	Частина фінансових ресурсів, що йде на фінансування предметів та засобів праці, робочої сили та інших елементів виробництва й складає капітал підприємства у грошовій формі
17	В. В. Селезньова [123]	Фінансові ресурси, які використовуються в розвитку виробничого процесу, та є капіталом у його грошовій формі
18	И. А. Бланк [15]	Характеризує загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів
19	Ю. Н. Воробйов [22]	Сукупність фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, які використовуються у господарському обороті для одержання різних доходів і надходжень

Узагальнення робіт окремих спеціалістів щодо категорії «капітал» свідчить про наявність як збігів, так і протиріч у визначенні цієї категорії. З аналізу змісту категорії «капітал» випливає висновок, що ця категорія не може вивчатися однобічно, потрібний комплексний аналіз, що об'єднує надбання різних галузей економічних наук. Розглянемо детальніше кожний підхід.

З позиції економічної теорії категорія «капітал» представлена школами, перелік яких міститься в табл. 1.1. Представники класичної політекономії А. Сміт, Д. Рікардо розглядали капітал у ракурсі господарської діяльності. Під капіталом вони розуміли накопичені запаси засобів виробництва, призначені для господарських потреб, що мають дохід. Основні ознаки економічної категорії капіталу, сформульовані класичними економістами, були збережені та перейняті їх послідовниками [103, 112].

Представники неокласичного напрямку А. Маршалл і Е. Бем-Баверк розвинули сутнісні характеристики «капіталу». Вони інтерпретували дану категорію як сукупність матеріальних факторів виробництва. Але ця група дослідників не враховувала існування капіталу в грошовій формі [79, 86].

У системі марксистського економічного вчення дослідженню категорії «капітал» належить центральне місце [57]. К. Маркс був прихильником соціально-економічного аспекту в розгляді сутності капіталу. На його думку, капітал може існувати при певних соціально-економічних умовах. Такими умовами К. Маркс вважав: високорозвинене товарне виробництво та обіг; наявність такої мотиваційної діяльності підприємця як особисте збагачення; зосередження у частки господарських агентів значної частки засобів виробництва; відсутність власних засобів виробництва у частки господарських агентів, що змушує їх найматися.

Певна частина економістів неокласичного напрямку, насамперед, Дж. Кларк, Л. Вальрас розглядали капітал як джерело відсотка, що є нарощенням капіталу. Дж. Робінсон, Б. Мінц, М. Шварц, С. Фішер дотримуються позиції, що капітал – це гроші, тобто універсальний товар ділового світу [79, 47].

Таким чином, з огляду економічної теорії, категорія «капітал» вивчається як у його натурально-речовинній формі, так і у вартісної формі засобів виробництва. З огляду бухгалтерського обліку, категорія «капітал» розглядається як авансований капітал або як засоби (цінності) підприємства, які залучені у виробництві, та підлягають обліку у господарській діяльності.

З огляду фінансового менеджменту, категорія «капітал» розглядається як фінансові ресурси, які направлені на розвиток виробничого процесу для одержання прибутку.

Слід зазначити, що загальноприйнятим є розуміння категорії «капітал» як зростаючої вартості у певних умовах виробництва. Категорія «капітал» підприємства характеризується не тільки своєю багатоаспектною сутністю, але й різноманіттям форм, у яких він виступає (позиковий капітал, власний капітал тощо.). Як вже було сказано, досліджуючи категорію «власний капітал» необхідно розглянути категорію «власність». Власність – досить складне явище, яке вивчається декількома суспільними науками. Розглянемо категорію «власність» в економічному змісті:

належність засобів і продуктів виробництва певним особам – індивідам або колективам, у певних історичних умовах, що виражає конкретний тип відносин власності [17, с. 630];

система об'єктивних відносин, що історично змінюються між людьми в процесі виробництва, розподілу, обміну, споживання, що характеризуються у присвоєнні засобів виробництва й предметів споживання [136, с. 570];

відображає, з одного боку, відносини між людьми щодо присвоєння засобів виробництва, а з іншого боку – спосіб з'єднання робочої сили із засобами виробництва [12, с. 101];

відношення між людиною, групою або співтовариством людей (суб'єктом) з одного боку, і будь-якою субстанцією матеріального світу (об'єктом) з іншого боку, що полягають в постійному або тимчасовому, частковому або повному відчуженні, присвоєнні об'єкта суб'єктом [103, с. 99.].

Отже, А. С. Гальчинський, П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін і Б. А. Райзберг, розглядаючи термін «власність», акцентують увагу на «відношенні між людьми ...», а інші вчені, а саме: А. Н. Азрилян, В. Н. Шимов, В. С. Каменков, – «належність речей (засобів) ...».

Отже, що власність відображає відносини між людьми відносно

присвоєння різних об'єктів, тобто власність – це юридичне право суб'єкта володіти тим чи іншим об'єктом. Категорія «капітал» і «власність» об'єднується в єдину категорію «власний капітал», яка вперше з'явилася в у бухгалтерському обліку після прийняття Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» № 966-XIV від 16.06.1999 р. [150] та введення національних стандартів бухгалтерського обліку, які засновані на міжнародних стандартах фінансової звітності (далі – МСФЗ) [150]. Зазначимо, що категорія «власний капітал» відображається у формі № 1 «Баланс» у першому розділі пасиву балансу «Власний капітал». Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (далі – П(с)БО) «власний капітал» – це доля у активах підприємства, яка залишається після відрахування зобов'язань. У міжнародних стандартах фінансової звітності категорія «власний капітал» не застосовується, замість неї використовують категорію «капітал», що є часткою у активах компанії, яка залишається після відрахування всіх зобов'язань [25, с.11]. Виходячи з цього, визначення категорії «власний капітал» у П(с)БО і категорія «капітал» у МСФЗ співпадають. Для детальнішого аналізу бухгалтерської категорії «власний капітал» слід розглянути перший розділ пасиву балансу, який використовувався до реформи у звітності бухгалтерського обліку. Відображення першого розділу пасиву балансу у різних формах бухгалтерського балансу та взаємозв'язок окремих статей наведено у рис.1.1. Відмітимо, що при переході на національні стандарти бухгалтерського обліку зміст цього розділу у балансі не змінився, а лише змінилася назва розділу «Капітал, фонди та резерви» та деякі статті цього розділу. Так, статтю «Уставний фонд» перейменували в «Уставний капітал», «Резервний фонд» – «Резервний капітал», такі статті як «Неоплачений капітал» та «Вилучений капітал» залишилися не змінними. Інші статті були згруповані або розподілені за новими статтями балансу, так, наприклад, статтю «Спеціальні фонди та цільове фінансування» було розподілено на наступні статті: «Пайовий капітал», «Інший додатковий

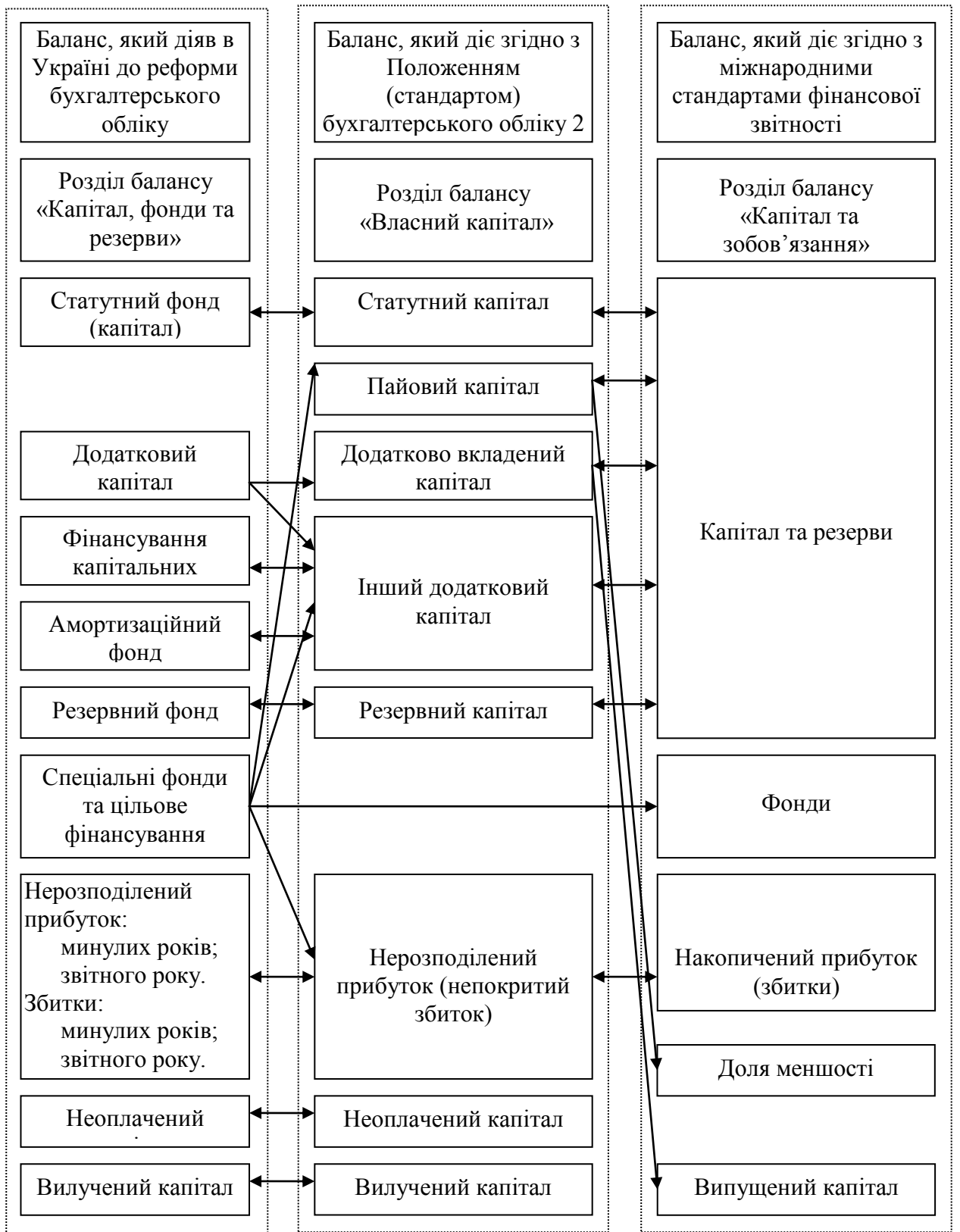

Рис. 1.1. Розділ «Власний капітал» у різних формах балансу підприємства

капітал», «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)». Перший розділ балансу «Капітал та зобов'язання» у відповідності до МСФЗ має інші назви статей, але змістовно вони схожі зі статтями національних форм обліку. Змістовно розглянемо перший розділ пасиву балансу «Власний капітал». Зміст та структура цього розділу наведена у таблиці 1.2. В залежності від джерел формування власний капітал можна поділити на вкладений капітал та накопичений. До вкладеного капіталу відноситься статутний капітал (для господарських товариств) та пайовий капітал (для виробничих кооперативів, кредитних союзів тощо), тобто капітал внесений власниками підприємства. Без авансованого капіталу підприємство не може почати здійснення господарської діяльності.

Таблиця 1.2

**Зміст першого розділу балансу «Власний капітал»
у відповідності з П(с)БО 2**

Код рядка у балансі	Склад першого розділу балансу «Власний капітал»	Найменування рахунків, що міститься в статтях балансу
Вкладений капітал		
300	Статутний капітал – зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, які є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства.	40 «Статутний капітал»
310	Пайовий капітал – наводиться сума пайових внесків членів спілок та інших підприємств, що передбачена установчими документами.	41 «Пайовий капітал»
Накопичений капітал		
320	Додатково вкладений капітал – сума, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує їхню номінальну вартість.	421 «Емісійний дохід» 422 «Інший вкладений капітал»
330	Інший додатковий капітал – сума дооцінки необоротних активів, вартість необоротних активів, безкоштовно отриманих підприємством від інших юридичних або фізичних осіб, та інші види додаткового капіталу.	423 «Дооцінка активів» 424 «Безкоштовно отримані активи» 425 «Інший додатковий капітал»

Код рядка у балансі	Склад першого розділу балансу «Власний капітал»	Найменування рахунків, що міститься в статтях балансу
340	Резервний капітал – сума резервів, створених, відповідно до чинного законодавства або установчих документів, за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства.	43 «Резервний капітал»
350	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) відображається або сума нерозподіленого прибутку, або сума непокритого збитку. Сума непокритого збитку наводиться в дужках та вираховується при визначенні підсумку власного капіталу	441 «Прибуток нерозподілений» 442 «Непокритий збиток» 443 «Прибуток, використаний в звітній період»
Коригувальні показники власного капіталу		
360	Неоплачений капітал – сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Ця сума наводиться в дужках і вираховується при визначенні підсумку власного капіталу.	46 «Неоплачений капітал»
370	Вилучений капітал відображає фактичну собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників. Сума вилученого капіталу наводиться в дужках і підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу.	451 «Вилучені акції» 452 «Вилучені внески і паї» 453 «Інший вилучений капітал»

Накопичений капітал – це капітал, який можна отримати у процесі діяльності підприємства. Він включає в себе додатково вкладений капітал, інший додатковий капітал, резервний капітал та нерозподілений прибуток (або збиток). До складу додатково вкладеного капіталу входить емісійний дохід. Інший додатковий капітал складається за рахунок дооцінки необоротних активів, безкоштовно отриманих активів та інших видів додаткового капіталу. Резервний капітал формується за рахунок прибутку підприємства. До складу нерозподіленого прибутку (збитку) входить прибуток (збиток) у звітному періоді після уплати податків на прибуток до бюджету. В основному за рахунок нерозподіленого прибутку відбуваються

зміни у розмірі першого розділу балансу «Власний капітал». В балансі є корегувальні статті балансу, що мають за мету корегування та відображають рух власного капіталу у процесі його формування та управління цим капіталом. До даного типу статей відносяться неоплачений капітал та вилучений капітал. Величина власного капіталу визначається шляхом відрахування корегувальних статей з загальної суми накопиченого та вкладеного капіталу.

Інформація про рух власного капіталу підприємства протягом звітного періоду відображається у формі фінансової звітності «Звіт про власний капітал» (далі – Звіт). Зміст та форма Звіту, а також загальні вимоги до розкриття його статей визначаються у П(с)БО 5 «Звіт про власний капітал».

Таким чином, у формі № 1 «Баланс» у розділі «Власний капітал» враховується майно, вкладене у статутний капітал (пайовий капітал), прибуток після виплати податків до бюджету, емісійний дохід, дооцінка активів, безплатно отримані необоротні активи та інший вкладений капітал. Необхідно відзначити, що всі статті у балансі відображаються накопиченим підсумком. Отже, відповідно до бухгалтерського аспекту «власний капітал» – це категорія, що акумулює власні джерела формування підприємства.

Для детального розгляду категорій «власний капітал» виконуємо морфологічний аналіз, який наведений у табл. 1.3. В даній таблиці розкривається кожна базова категорія власного капіталу.

Таблиця 1.3

Морфологічний аналіз визначення сутності категорії «власний капітал»

№ з/п	Базова категорія	Визначення категорії «власний капітал»	Джерело
1	Актив	Частина в активах підприємства, що залишається після відрахування його зобов'язань	[108, с.271; 74, с.45; 23, с.271]
2	Документ	Найважливіший розділ пасиву балансу компанії. Власний капітал складається з акціонерного капіталу, додаткового капіталу й накопиченого прибутку	[74, с. 231]

№ з/п	Базова категорія	Визначення категорії «власний капітал»	Джерело
3	Майно	Майно, створене за рахунок внесків (гроші, цінні папери, інші речі або майнові права, що мають грошову оцінку) засновників (учасників) якого-небудь суспільства (акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю й ін.), господарського товариства, підприємства, а також зроблене та придбане цими організаціями в процесі їхньої діяльності	[102, с.390]
4	Власність	Відбита у звітності (у балансі) частка власності, на яку можуть претендувати власники звичайних і привілейованих акцій корпорації; загальна вартість активів за винятком пасивів	[109, с. 227]
5	Цінність	Належність матеріальних і нематеріальних цінностей певній юридичній або фізичній особі і забезпеченість правом вільно розпоряджатись ним	[35, с.118]
6	Засоби	Характеризує загальну вартість засобів підприємства, що належать йому на правах власності, які використовуються ним для формування певної частини його активів	[15, с.416]

Категорія «актив» являє собою економічні ресурси підприємства, при використанні яких підприємство очікує отримати прибуток. Активи можуть мати фізичну форму (основні засоби та ін.) або її не мати (патенти, авторські права та ін.), але обов'язково повинні бути підконтрольними підприємству. Активи враховуються в балансі підприємства.

Під категорією «майно» розуміють сукупність матеріальних (приміщення, сировина, спорудження, тощо), не матеріальних (патенти, авторські права, тощо.) і грошових цінностей, які необхідні для задоволення потреб підприємства.

Категорія «документ» дозволяє враховувати інформацію про рух власного капіталу на підприємстві, що спрощує вивчення динаміки величин власного капіталу.

Категорія «власність» акцентує економічні відносини між власниками щодо активів підприємства, тобто частки активів підприємства.

Категорія «цінність» зосереджена на предметах, які мають вартість, ціну. Вони підрозділяються на матеріальні та нематеріальні цінності.

Категорія «засоби» визначається за сукупністю коштів, кредитів, капіталів, знаряддя для здійснення господарської діяльності. Засоби діляться на кошти, основні засоби, засоби виробництва, засоби праці. Відомо, що без засобів на підприємстві неможлива господарська діяльність.

Таким чином, за допомогою морфологічного аналізу відокремлено базову категорію «власний капітал»; такі категорії як «актив», «майно», «документ», «власність» більш характеризують власний капітал як бухгалтерську категорію, тобто перший розділ у пасиві балансу «Власний капітал»; категорії «цінність», «засоби» більш відображають економічну сутність капіталу і підкреслюють юридичне право на цінності та засоби підприємства.

У науковій літературі існують різні підходи у трактуванні власного капіталу. Окремі вчені акцентують увагу на належність засобів і право ними розпоряджатися, тобто власні фінансові ресурси (І. А. Бланк) [15]. Проте у більшості випадків власний капітал розглядається в межах бухгалтерського обліку як частина в активах підприємства, що залишається після відрахування його зобов'язань (Б.С. Кругляка, Г. В. Нашкерська, С. Ф. Голов, Ф. Ф. Бутинець, Р. А. Слав'юк, та інші) [44, 74, 26, 20, 108].

Вважаємо, що найчіткішим і ємним трактуванням категорії «власний капітал» є його визначення як приналежність матеріальних і нематеріальних цінностей певній юридичній або фізичній особі, що надає їй право вільно розпоряджатись ними [35, с.118]. Посилюють наведене визначення категорії «матеріальна цінність» та «цінність»:

«матеріальні цінності» – цінності у речовинній формі, у вигляді майна, товарів, предметів [102];

«цінності» – значимість товару, речей, продуктів, активів для споживача; будучи зміненою у грошовому вимірі, має назву «вартість»; річ, яка є цінною, цінна для людей [102];

Виходячи зі змісту даних категорій, розглянемо також категорії «актив балансу» та «активи» з позиції фінансового менеджменту та бухгалтерського обліку:

«актив балансу» – це частина бухгалтерського балансу підприємства, що відображає у грошовому вимірі матеріальні і нематеріальні цінності, які належать підприємству, їх склад та розміщення [102];

«актив» – це (від лат. *activus* – дійсний, діяльний) вартість наявного та боргового майна та цінностей, які належать підприємству [120]:

з позиції фінансового менеджменту, активи – це економічні ресурси підприємства у формі майнових цінностей, що використовуються у господарській діяльності з метою отримання прибутку [15, с.259];

з позиції бухгалтерського обліку активи – ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигод у майбутньому [17, с.11].

Таким чином, визначимо зміст категорії «власний капітал» як вартості активів підприємства, яке має юридичне право щодо їх розпорядження і використання з метою одержання прибутку. Наведене розкриття категорії особливе тим, що охоплює економічну та юридичну сутність власного капіталу у вигляді активів необоротного й оборотного капіталу; доданої вартості у формі одержання прибутку; юридичне право підприємства відносно його ознаки «власний».

В науковій літературі, в якій освітлюються проблеми капіталу підприємства, його суть розглядається як загальна вартість засобів у грошових, матеріальних й нематеріальних формах, інвестованих у формування його активів, де характеризується напрямок вкладення засобів. З іншого боку – з позиції розгляду за джерелами фінансування, капітал визнається як можливість й сукупність форм мобілізації фінансових ресурсів для отримання прибутку. Таким чином економічна сутність капіталу підприємства розкривається за такими характеристиками, як: основний

фактор виробництва, фінансові ресурси підприємства, які приносять дохід, основні чинники формування добробуту його власника, основна міра ринкової вартості. При цьому динаміка капіталу підприємства є основним показником рівня ефективності його господарської діяльності [10, 12, 70, 79].

Детальне дослідження категорії «власний капітал» передбачає класифікацію власного капіталу за основними його ознаками, що подані у табл.1.4.

Таблиця 1.4

Класифікація власного капіталу за основними його ознаками

Ознака класифікації власного капіталу	Вид власного капіталу	Сутність виду власного капіталу
1	2	3
Спосіб утворення Спосіб утворення	Вкладений	Власний капітал створюється за рахунок внесків власників у статутний капітал (пайовий капітал)
	Придбаний	Власний капітал розширюється за рахунок придбання активів
	Вироблений	Використання власних засобів виробництва для виготовлення нових активів
	Залучений	За рахунок: власних засобів від учасників; проведення емісії акцій; залучення інвесторів або позикових кредитів
Ступінь значимості для господарської діяльності	Спеціальний	В основі лежать активи, при відсутності яких неможливо виконувати господарську діяльність
	Неспеціальний	Розмір власного капіталу впливає на: одержання кредиту в банку; визначення капіталізації підприємства
Форма	Матеріальний	В основі лежать активи, які мають речову форму (основні засоби, устаткування, сировина, тощо.)
	Нематеріальний	В основі лежать активи, які не мають речової форми (ноу-хау, товарний знак, гудвіл, тощо.)
	Фінансовий	В основі лежать фінансові інструменти, що належать підприємству або перебувають у його володінні

Ознака класифікації власного капіталу	Вид власного капіталу	Сутність виду власного капіталу
Сфера застосування	Застосований у виробництві	Власний капітал призначений для виробництва нової продукції, або виконання робіт, послуг
	Застосування для реалізації	За наявністю власного капіталу можлива реалізація товарів
Спосіб залучення	Простий	Рішення про збільшення власного капіталу приймається власниками без необхідності отримання згоди інших господарських суб'єктів (банк і ін.)
	Обмежений	Рішення про збільшення власного капіталу за рахунок отримання кредиту приймається власниками зі згоди інших господарських суб'єктів

Класифікація власного капіталу за основними ознаками дозволяє визначити сутність таких ознак власного капіталу як: спосіб утворення й залучення, ступінь значимості, сфера застосування й форма власного капіталу підприємства. Така класифікація сприяє поглибленню дослідження сутності власного капіталу, виявленню його індивідуальності і підвищенню ефективності управління на основі обліку особливостей виділених типів.

Ріст власного капіталу залежить від змін обсягів та структури активів і джерел його формування, тому їх управління цілеспрямоване. Зазначимо, що дані об'єкти управління власним капіталом мають функції, які розділяються відносно самих об'єктів. Ріст власного капіталу залежить від змін обсягів та структури активів й джерел його формування, тому їх управління ціле спрямоване. Чіткість визначення категорії «власний капітал» залежить від виокремлення його функцій, які розділяються відносно самих об'єктів. Однак, у науковій літературі відсутні визначення функцій власного капіталу підприємства, тому для їх формування розглянемо ті, які відносяться до фінансів. Кількість і зміст функцій фінансів є дискусійним питанням проте науковці: Балабанов І. Т. Теплова Т. В. Стояновой О. С., Шохина О. І. [9, 19,

116, 122, 123,] виділяють функції створення фондів, розподіл фондів, контроль. Відома інша класифікація функцій, а саме: стимулююча, регулююча, накопичення, виробнича. Основними функціями вважаються забезпечення, розподілення й контролю. Ці функції мають також місце й для власного капіталу в розрізі його об'єктів. Так відносно активів підприємства виокремлюються наступні функції: захисна функція – можливість виплати кредитів банку або боргів перед партнерами у випадку банкрутства; схоронність ділової репутації перед партнерами у випадку змін на ринку; функція фінансування – власний капітал потрібен для фінансування підприємства як на початку створення підприємства (для здійснення першочергових витрат, без яких підприємство не може почати свою діяльність), так і протягом його діяльності (для розширення своєї діяльності й своїх активів). Відносно джерел формування власним капіталом відомі наступні функції: функція формування – власний капітал є обов'язковим при формуванні підприємства (законодавчо регламентовано розмір уставного капіталу при створенні підприємства); виробнича функція – для виробничого процесу необхідні засоби виробництва у вигляді активів підприємства; резервна функція (або функція накопичення) – накопичення власних коштів та активів підприємства для збільшення ринкової вартості підприємства. Наведені функції сукупно відносяться до власного капіталу підприємства й свідчать, що він є основою виробництва та забезпечує самостійну та гарантовану фінансову стійкість, є власним джерелом фінансування.

Слід зауважити, що метою управління власним капіталом є кількісний і якісний ріст капіталу, тобто збільшення обсягів об'єктів управління: активів та джерел формування. Наявні дослідження щодо економічної природи та причин зростання багатства, його нагромадження, ефективного розподілу та перерозподілу. Такі дослідження проводили У. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, Ж. Б. Сей, Л. Вальрас, А. Маршалл, Дж. М. Кейнс, Й. Шумпетер та інші. Розробленням теорії економічного зростання мають місце в роботах вчених Р. М. Солоу, Дж. Р. Гікс, С. Кузнец, В. А. Левіс та деякі інші

дослідники [10, 12, 38, 57, 59, 60, 71, 79, 86, 103, 104, 112, 133]. Ґрунтуючись на дослідженнях видатних вчених, й враховуючи економічний зміст «власного капіталу» та його управління з метою росту, можна визначити наступну класифікацію типів його росту, яка представлена в табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Класифікація типів росту власного капіталу за основними ознаками

Ознаки росту	Типи росту	Зміст
Спрямованість [91]	позитивний ріст	обсяг збільшення власного капіталу має позитивне значення (спостерігається ріст як активів так і джерел формування власного капіталу, не порушуючи оптимальної структури капіталу)
	негативний ріст	нераціональне подальше збільшення обсягів власного капіталу (спостерігається збільшення або активів, або джерел формування власного капіталу, що призводить до порушення оптимальної структури капіталу)
	нульовий ріст	обсяг збільшення власного капіталу на досліджуваному підприємстві не має суттєвого значення в порівнянні з іншим звітним періодом
Період [87]	ріст у довгостроковому періоді (більше одного року)	збільшення обсягу власного капіталу спрямовано на кілька років
	ріст у короткостроковому періоді (менш ніж один рік)	збільшення обсягу власного капіталу спрямовано впродовж одного року
Економічне походження	ріст тільки за рахунок активів підприємств	збільшення обсягів активів підприємств
	ріст тільки за рахунок джерел формування власного капіталу	збільшення обсягів джерел формування власного капіталу підприємств
	ріст за рахунок і активів, і джерел формування власного капіталу	збільшення обсягів активів і джерел формування власного капіталу підприємства

Ознаки росту	Типи росту	Зміст
Причина [12]	ріст викликаний чинниками зовнішнього середовища	збільшення власного капіталу на основі впливу зовнішніх факторів
	ріст викликаний чинниками внутрішнього середовища	збільшення власного капіталу на основі впливу внутрішніх факторів
Об'єкт порівняння [39]	відносно конкурентів	збільшення власного капіталу відносно обсягів власного капіталу конкурентів
	відносно міжнародних компаній цієї галузі	збільшення власного капіталу відносно обсягів власного капіталу у міжнародних компаній цієї галузі
	відносно середньогалузевим значенням власного капіталу на підприємствах України з середньогалузевим значенням власного капіталу на підприємствах України	збільшення власного капіталу відносно середньогалузевим значенням власного капіталу на підприємствах України
Суб'єкт [85]	підприємство	збільшення обсягів власного капіталу на підприємстві
	держава	збільшення обсягів власного капіталу у державі
	партнер	збільшення обсягів власного капіталу у партнера у цієї галузі
	інші суб'єкти ринка	збільшення обсягів власного капіталу у інших суб'єктів ринка
За очікуванням [92]	передбачений ріст	збільшення обсягів власного капіталу відбулося за рахунок виконання цілеспрямованих (запланованих) дій
	не передбачений ріст	збільшення обсягів власного капіталу відбулося за рахунок не запланованих дій
	кумулятивний (інерційний)	збільшення обсягів власного капіталу за рахунок якісних перетворень, які є результатом минулих дій

Таким чином, з аналізу й сутності категорії «власний капітал», його ознак та функцій впливають основні об'єкти управління власним капіталом. А саме: активи підприємства та джерела формування власного капіталу. Враховуючи форми звітності, структуру активів і джерел формування

власного капіталу, їх взаємозв'язок, зміст та структуру об'єктів управління власним капіталом підприємства.

Активи підприємства складаються з матеріальних, фінансових і нематеріальних активів.

До необоротних активів підприємства відносяться: земля (якщо вона знаходиться у власності підприємства) або право на її використання; будинки та споруди виробничого призначення; адміністративні, житлові, дитячі, навчальні, лікувальні, оздоровчі й інші будинки; приміщення, які знаходяться на балансі підприємства; установлене й невстановлене виробниче обладнання; рухоме й нерухоме майно виробничого призначення; торгові марки, фірмові знаки, патенти, ноу-хау, інші види інтелектуальної власності, право на використання ресурсами.

До оборотних активів підприємства включають: запаси сировини, паливо й напівфабрикати, готову продукцію; касову готівку; депозити у банках; вклади, чеки, страхові поліси; вкладення у цінні папери, зобов'язання інших підприємств та організацій за поставлену продукцію, зроблені послуги; портфельні вкладення в акції інших підприємств; пакети акцій інших підприємств, які дають право контролю над ними.

Актив балансу містить інформацію про розміщення капіталу, яким може розпоряджатися підприємство і яке воно може використовувати, тобто про вкладення у конкретне майно й матеріальні цінності, про витрати підприємства на виробництво та реалізацію продукції й про залишок вільної готівки. Кожному виду розміщеного капіталу відповідає окрема стаття у балансі.

Джерела формування власного капіталу підприємства знаходяться у розпорядженні підприємства й призначені для виконання його фінансових зобов'язань, фінансових поточних витрат і витрат, пов'язаних з розширенням власного капіталу підприємства. Джерела формування власного капіталу поділяються на власні, позикові і залучені.

До власних джерел формування власного капіталу підприємства

відноситься: первісний капітал підприємства, який формується з внесків учасників підприємства й приймає форму статутного капіталу; чистий прибуток підприємства – це частка балансового прибутку, яка залишається в його розпорядженні після уплати податків, зборів, відрахувань та інших обов'язкових платежів у бюджет; формування амортизаційного фонду у вигляді амортизаційних відрахувань після того, як знос основних виробничих засобів і нематеріальних активів приймає грошову форму; чистий прибуток використовується для збільшення оборотних засобів підприємства, формування резервного капіталу та реінвестування у виробництво.

До залучених джерел формування власного капіталу відносяться засоби інвесторів для організації або розширення діяльності підприємства, а саме: емісія цінних паперів, тобто випуск в обіг акцій, сертифікатів, облігацій; дооцінка активів – перерахунок вартості активів підприємства, який відбувається внаслідок змін їх вартості у бік зростання з моменту придбання; безоплатно отримані необоротні активи, – все це формує додатковий капітал підприємства, до складу залучених джерел також входить цільове фінансування.

До позикових джерел формування власного капіталу підприємства відносяться довгострокові й короткострокові зобов'язання:

до довгострокових зобов'язань відносяться зобов'язання, строк погашення яких більше року, а саме: довгострокові кредити банків; інші довгострокові фінансові зобов'язання – це платежі, рахунки, які обумовлені фінансово – договірними відношеннями; відстрочені податкові зобов'язання – сума податку на прибуток, який сплачуватиметься в наступних періодах з тимчасових різниць, що підлягають оподаткуванню; інші довгострокові зобов'язання;

до поточних зобов'язань відносяться зобов'язання, строк погашення яких не більше року, а саме: короткострокові кредити банків; поточна заборгованість (за довгостроковими зобов'язаннями, за розрахунками); векселі видані; кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги;

інші поточні зобов'язання [9].

На основі викладеного вище можна зробити висновок про те, що важливим чинником, що сприяє росту власного капіталу на підприємстві, є джерела формування власного капіталу управління. Тому управління процесом росту власного капіталу необхідно розглядати як управління активами, так й управління джерелами формування власного капіталу підприємства.

1.2. Процес управління ростом власного капіталу підприємств

В умовах ринку та прискореного розвитку технологій обсяг власного капіталу є важливим компонентом всього бізнесу й фізичною умовою довгострокового економічного росту потенціалу підприємства. Тому, управлінці віддають пріоритети розробці та реалізації ефективної стратегії управління процесом росту власного капіталу підприємства. В теорії управління капіталом бракує уваги проблемам управління власним капіталом підприємства.

Теоретико-методологічні основи управління капіталом підприємства висвітлені у роботах В. Андрійчука, І. О. Бланка, В. Галузинського, Т. Теплової, [5, 15, 116]. Однак більшість економістів розглядають лише окремі аспекти управління капіталом. Вчені-економісти Дж. Ван Хорн, О. Стоянова, В. Ковальов, , та інші розглядають, в основному, вплив обсягів та структури авансованого капіталу на фінансово-майновий стан підприємства [86, 116, 39]. Вартісній оцінці окремих елементів капіталу приділено багато уваги у працях таких вчених як Т. К. Антіпова, С. Голов, Т. Теплова та ін. [8, 26, 116]. Питання ефективності функціонування капіталу висвітлені у роботах Л. П. Довгань, О. М. Кизим, Г. М. Кашкіна та ін. [32, 37, 42]. В цілому ж, слід відмітити, що базові положення системи управління капіталом та функціонування капіталу у сучасній економічній літературі

досліджені фрагментарно.

Спираючись на сформоване визначення категорії «власний капітал» та на вже відомі теорії управління власним капіталом, слід розширити теоретичні аспекти управління власним капіталом.

Управління власним капіталом направлене на два об'єкти це активи та джерела формування власного капіталу, які взаємозалежні. Особливу значимість даному твердженню надає практика фінансування капіталу підприємства у ринковій економіці, а саме: з широким залученням позикових джерел. При цьому активи підприємства – це натурально-речовинна складова категорії «власний капітал». Джерела формування власного капіталу складаються за власних, позикових та залучених джерел, які безпосередньо впливають на процес росту власного капіталу підприємства.

Засоби та умови власного капіталу на підприємстві можна схематично представлені на рис. 1.1, де відображено різні зрізи процесу росту кожного з елементів об'єктів управління власним капіталом підприємства. Виходячи зі сутності категорії «власний капітал», його ріст можливий за рахунок росту активів та джерел формування власного капіталу підприємства. Проте необмежений ріст одного з об'єктів управління власним капіталом може спонукати зрушення оптимальної структури капіталу. Так, при необмеженому збільшенні активів на підприємстві може не вистачити коштів для його обслуговування та оновлення, що призведе до негативних наслідків. І навпаки, необмежене збільшення джерел формування власного капіталу (позикових, власних та залучених джерел) спонукає нераціональне використання коштів або фінансову залежність підприємства від кредиторів. Тому для запобігання негативних наслідків від необмеженого росту об'єктів управління власним капіталом має розбудовуватися система управління за допомогою змістовної моделі управління процесом росту власного капіталу підприємства, що фундується на системному підході. Модель управління ростом власного капіталу представлена на рис. 1.2.

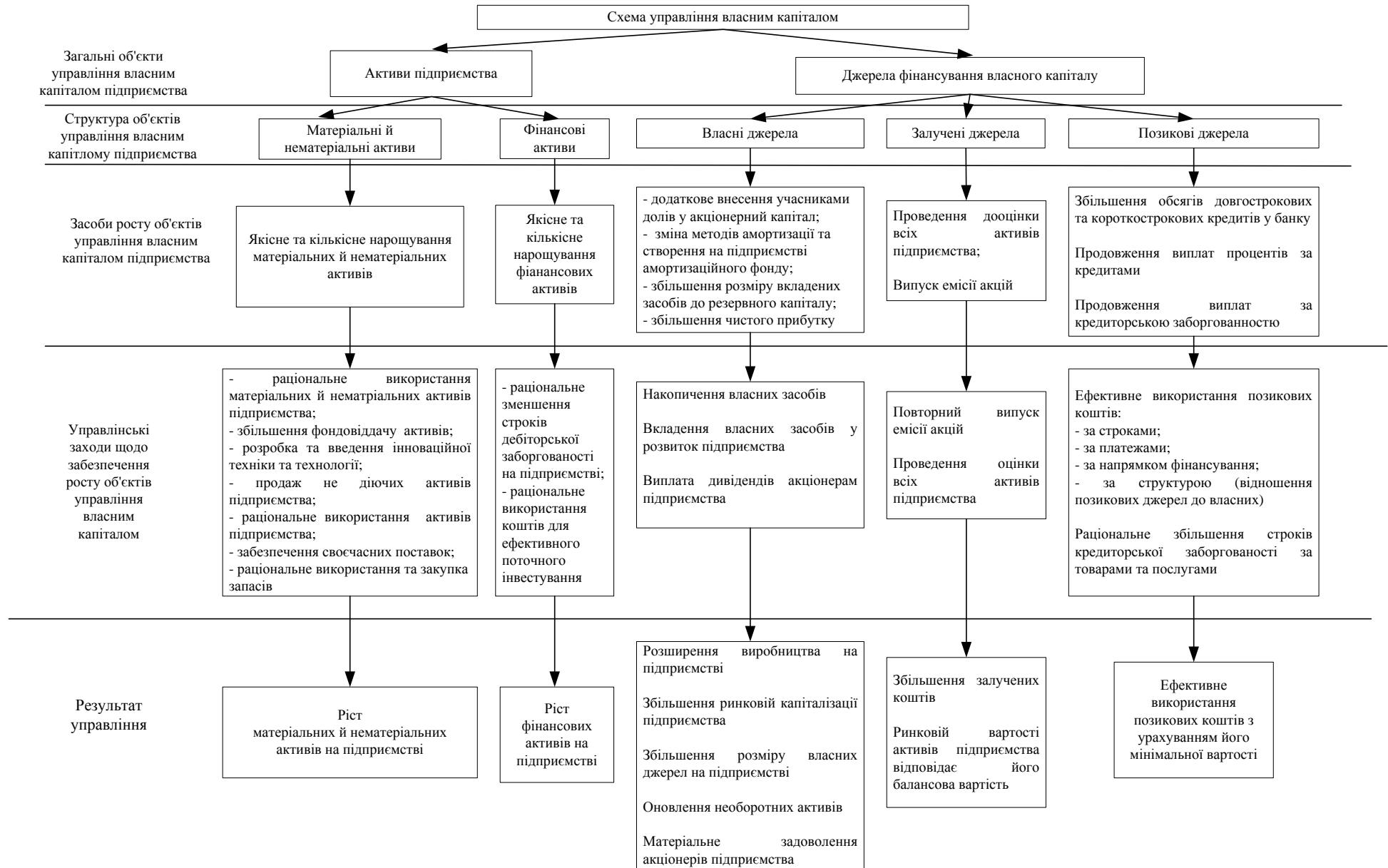
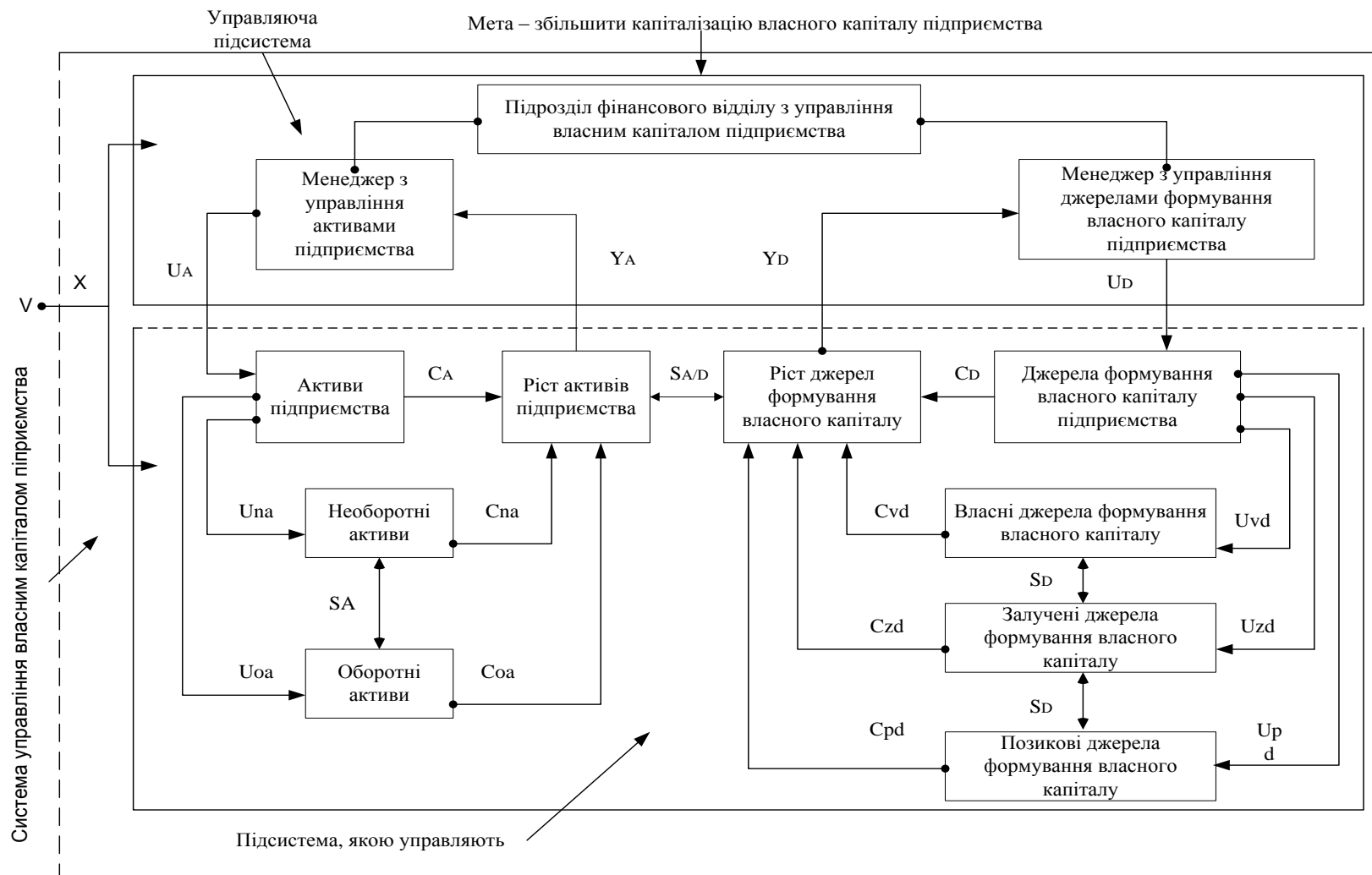

Рис. 1.2 Схема складових управління власним капіталом підприємства

Розгляд складової управління передбачає дослідження поняття «процес», «системний підхід», «управління» та «модель».

В загальному розумінні під процесом розуміють послідовну зміну явищ, стану й розвитку чого-небудь; сукупність послідовних дій для досягнення якого-небудь результату [117]. Системний підхід спрямований на виокремлення сукупності елементів, що взаємодіють між собою у просторі та у часі й функціонування яких направлено на досягнення загальних цілей. Саме ж управління, в загальному розумінні, розглядається як елемент функціонування організаційних систем різноманітної природи (біологічної, соціальної, технологічної), що забезпечує збереження їх певної структури, підтримку рішення діяльності, реалізацію програми, мети діяльності [117]. В енциклопедії під редакцією С. Мочерного управління – це вплив на процес, об'єкт або систему для забезпечення її стійкістю або перехід з одного стану до другого у відповідності до вибраних цілей [71]. Відомі вчені Клиланд Д. та Кинг В. визначають управління як «процес, орієнтований на досягнення відповідних цілей [10]. Маємо також визначення, що управління – це свідоме цілеспрямований вплив з боку держави, економічних суб'єктів на людей та економічні об'єкти, який здійснюється з метою спрямування їх дії у необхідне русло та отримання бажаного результату [17]. На наш погляд, повним є визначення управління як функції системи, орієнтованої або на збереженість її суттєвих властивостей, втрата яких означає руйнування системи, або на досягнення мети, виконання певної програми, рішення якоїсь задачі, фіксованих ззовні системи. Систему, в якій реалізують функцію управління, звичайно називають системою управління та виділяють дві підсистеми: управляючу та підсистему якою управляють [117].

Таким чином, ґрунтуючись на наведені визначення, модель системи управління процесом росту власного капіталу підприємства доцільно представити на рис. 1.3. Для визначення зв'язків між елементами моделі використовуються такі символи:

V - фактори зовнішнього середовища, які надходять за зв'язком « X »
 Y - показники, які характеризують стан підсистеми, що управляють
 C - результат управління (вихід з системи)
 U - шляхи впливу на підсистему, якою управляють
 S - зв'язки, які відображає оптимальну структуру між елементами моделі

A - активи підприємства;
 na - необоротні активи, oa оборотні активи;
 D - джерела підприємства,
 vd - власні джерела; pd - позикові джерела; zd - залучені джерела

Рис. 1. 3. Змістовна модель управління процесом росту власного капіталу підприємства

зв'язок « V » – фактори зовнішнього середовища, які надходять за зв'язком « X »
зв'язок « Y_A, Y_{na}, Y_{oa} » – показники, які характеризують стан підсистеми якою
управляють, а саме, на активи « A », які поділяються на необоротні « na » й
оборотні активи « oa »;

зв'язок « $Y_D, Y_{vd}, Y_{pd}, Y_{zd}$ » – показники, які характеризують стан підсистеми
якою управляють, а саме, джерела формування власного капіталу підприємства
« D », власні джерела « vd », позикові джерела « pd », залучені джерела « zd »;

зв'язок « C_A, C_{na}, C_{oa} » – результат управління (вихід із системи) активами
підприємства « A », які поділяються на необоротні активи « na » й оборотні
активи « oa »;

зв'язок « $C_D, C_{vd}, C_{pd}, C_{zd}$ » – результат управління (вихід із системи)
джерелами формування власного капіталу підприємства, які поділяються на
власні джерела « vd », позикові джерела « pd », залучені джерела « zd »;

зв'язок « U_A, U_{na}, U_{oa} » – шляхи впливу на підсистему, якою управляють, а
саме, на активи, які поділяються на необоротні « na » й оборотні активи « oa »;

зв'язок « $U_D, U_{vd}, U_{pd}, U_{zd}$ » – шляхи впливу на підсистему, якою
управляють, а саме, на джерела формування власного капіталу підприємства,
які поділяються на власні « vd », позикові « pd » й залучені джерела « zd ».

Запропонована модель управління власним капіталом відображає
цілісний комплекс взаємодіючих елементів разом з їх властивостями та
відношеннями. Кожний елемент моделі має свої завдання та функції,
невиконання яких спонукає помилковий вибір методів, способів, стратегій
управління. Використання системного підходу в управлінні власним капіталом
передбачає знаходження загальних правил поведінки об'єкта управління, його
слабких сторін, а також розробку шляхів їх усунення.

Так, на систему управління спрямовує мета функціонування розвитку
підприємства, що задає вектор розвитку даної системи. У запропонованій
моделі метою підприємства є ріст власного капіталу. Згідно з моделлю в
управлінні власним капіталом виокремлюється вплив факторів зовнішнього

середовища «V». Зміни у зовнішньому середовищі уможливають корінні зміни в стратегії управління власним капіталом на підприємстві. Так, зміни у науково-технічному прогресі потребують вкладення засобів у оновлення активів для виробництва конкурентоспроможній продукції (зв'язок «X»). Перелік факторів зовнішнього середовища, які впливають на поведінку об'єкта управління, а також його слабкі сторони враховуються при розробці рішення. Перелік факторів та показників оцінки процесу росту власного капіталу підприємства представлений на рис. 1.4.

Для управління системою необхідно мати повну інформацію про об'єкти управління. Кожний об'єкт управління характеризується ознаками, що виражаються фінансовими показниками (відображення зв'язком «Y» (рис. 1.4.). У системі управління власним капіталом підприємства зв'язок «C» містить інформацію про стан виходу, тобто про результати системи управління. Економічний результат у системі, що розглядається, відображається у рості функціонування активів та рості джерел формування власного капіталу підприємства. Через цей зв'язок об'єкт управління впливає на результати управління. Обравши мету системи управління, отримавши інформацію про зовнішнє середовище та про фінансовий стан об'єктів управління, менеджери з управління активами та джерелами формування власного капіталу цілеспрямовано впливають на об'єкт управління (зв'язок «U»). Вплив на об'єкт управління може бути як безпосереднім, так і посереднім, залежно від визначеної стратегії та тактики управління.

Слід зазначити, що для росту власного капіталу в цілому необхідно підтримувати взаємозв'язок між активами та джерелами формування власного капіталу підприємства, який виражається у зв'язку «S». Саме цей зв'язок забезпечує ріст активів за рахунок джерел формування власного капіталу, а ріст активів сприяє збільшенню обсягів фінансування, тобто обсягів позикових, власних та залучених джерел. Через зв'язок «S» виражається оптимальна структура в активах та джерелах формування власного капіталу підприємства. Запропонована модель управління власним капіталом є

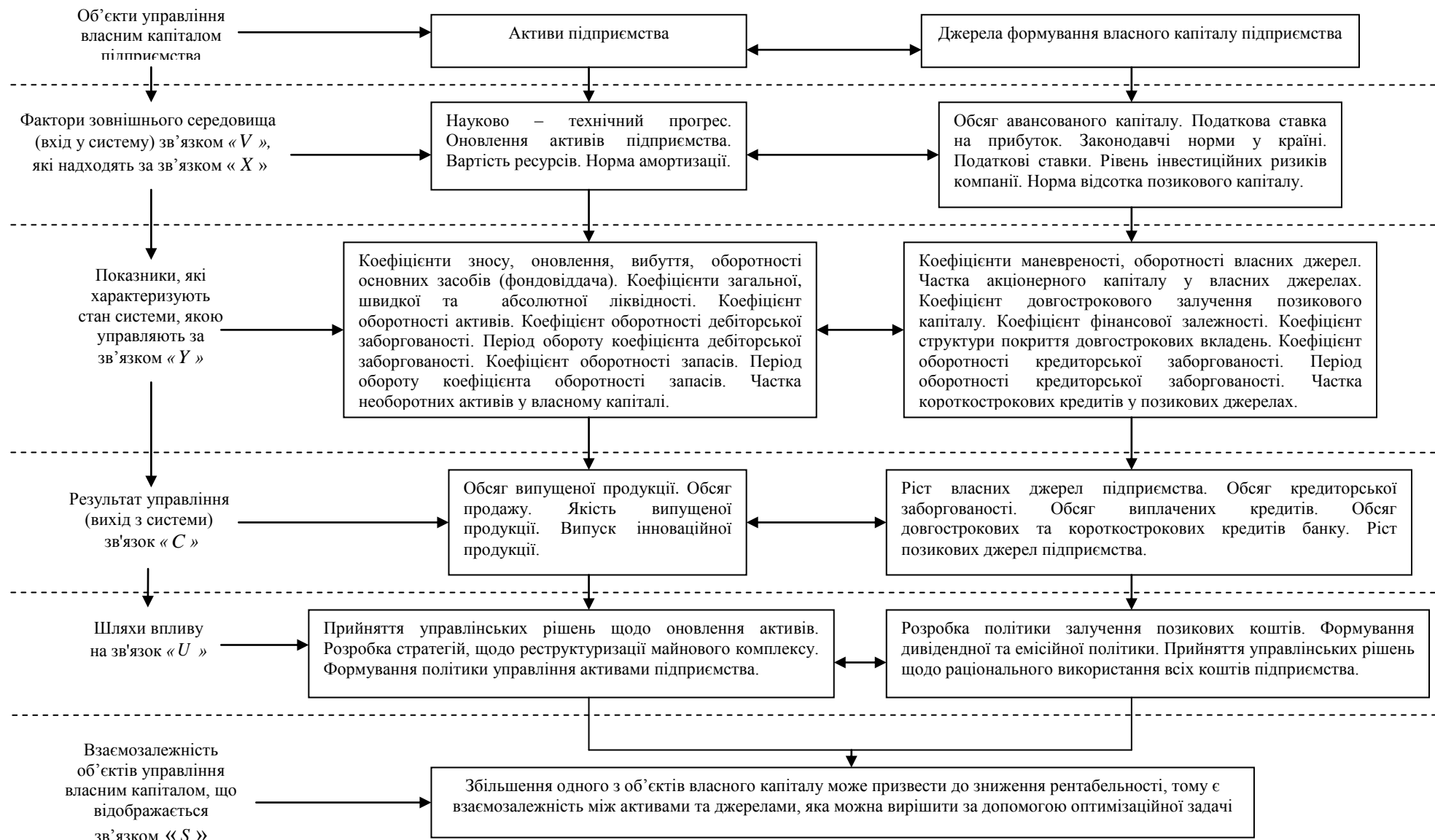

Рис. 1.4. Зовнішні фактори та показники оцінки процесу росту власного капіталу підприємства

відображенням комбінованої системи управління, що об'єднує управління за зовнішнім впливом « V » (зв'язок « X ») та за відхиленнями (зв'язок « Y »). Для прийняття управлінських рішень менеджерам підприємства необхідно мати повну аналітичну інформацію про фінансовий та економічний стан підприємства для їх аналізу (зв'язок « Y_A », « Y_I »), а також про результати прийнятої стратегії управління активами підприємства, зв'язок « C_A » (результати управління необоротними активами, зв'язок « C_{na} » та оборотними активами зв'язок « C_{oa} ») та управління джерелами формування власного капіталу, зв'язок « C_I » (також результати управління джерелами: позиковими « C_{zi} », залученими « C_{pi} », власними « C_{ci} »). Показники, які характеризують фінансовий та економічний стан об'єктів управління та отримані результати прийнятої стратегії управління, представлені на рис. 1.4. За наявною інформацією менеджери з управління активами приймають рішення щодо стратегії управління активами за зв'язками « U_A » (також стратегії управління необоротними активами зв'язок « U_{na} » та оборотними активами зв'язок « U_{oa} ») та стратегії управління джерелами формування власного капіталу підприємства, зв'язок « U_I » (також стратегії управління власними джерелами, зв'язок « U_{ci} », позиковими джерелами зв'язок « U_{zi} », залученими джерелами – « U_{pi} »).

Однак слід відмітити, що на кожному етапі життєдіяльності підприємства структура джерел формування його власного капіталу різна. Для визначення етапу, що відповідає реальному стану підприємства, розглянемо матрицю з координатними осями узагальнюючих показників результатів управління активами та джерелами формування власного капіталу підприємства. Оскільки значення узагальнюючих показників результатів управління змінюються від 0 до 1, то матрицю умовно розділимо на чотири частини, які надалі будемо називати квадрантами,; матрицю представлено на рис.1.5.

Для розшарування сукупності підприємств за квадрантами визначимо

стан результатів управління активів та джерел кожного підприємства за обчисленнями. Спочатку проаналізуємо стадії життєдіяльності промислового підприємства за результатами управління активами та джерелами формування власного капіталу підприємства, що відповідають чотирьом різними квадрантам.

Умовні позначення:

(I_A) – узагальнюючий показник результату управління активами підприємства;

(I_D) – узагальнюючий показник результату управління джерелами формування підприємства.

Рис. 1.5. Матриця результатів управління активами та джерелами формування власного капіталу підприємства, за значеннями

Виконуючи горизонтальний аналіз матриці, підприємства, які потрапили до першого та другого квадранту, мають високі значення узагальнюючого показника результату управління активами. У третьому та четвертому квадранті матриці, навпаки, цей показник має низькі значення, що свідчить про низький рівень управління активами на підприємстві. Вертикальний аналіз матриці надає змогу розглянути результати управління джерелами формування власного капіталу підприємства. Так, підприємства, які входять до першого та четвертого квадрантів мають високі значення

узагальнюючого показника результату управління джерел формування власного капіталу. Підприємства, що знаходяться в другому та третьому квадрантах характеризуються низькими значеннями цього показника, що свідчить про низький рівень управління джерелами формування власного капіталу підприємства.

Таким чином, підприємства, які розташовані в першому квадранті, мають відмінний стан активів та джерел формування власного капіталу. Підприємства другого квадранту теж характеризуються високими результатами управління активами, але при цьому результати управління джерелами низькі. В четвертому квадранті маємо ситуацію навпаки: наявні високі результати управління джерелами й низькі результати управління активами підприємства. Підприємства третього квадранту матриці відзначаються як підприємства з низькими результатами управління як активів, так і джерел формування власного капіталу.

Якщо розбудувати матрицю результатів управління власним капіталом щорічно протягом визначеного періоду, то можна визначити траєкторію руху окремого підприємства за спрямованістю станів об'єктів управління власним капіталом за результатами взаємоузгодженого управління його активами та джерелами формування власного капіталу підприємства. На початку своєї діяльності підприємство авансує кошти в активи підприємства – таким чином воно розширює своє виробництво. Четвертий квадрант за станом активів і джерел формування ідентифікується як стан, що відповідає стадії «зародження» в життєдіяльності підприємств відносно їх власного капіталу.

Перший квадрант характеризується найбільш високим рівнем результату управління активів та джерел, тому ідентифікується як стан, що відповідає стадії «росту», коли вкладені в активи кошти приносять дохід і активи мають високу рентабельність. Другий квадрант характеризується зменшенням джерел формування власного капіталу, тобто ідентифікується як стан, що відповідає стадії «зрілості». При цьому спостерігається уповільнення росту активів підприємства та необхідність оновлення активів підприємства,

введення нового продукту виробництва за рахунок залучення та позики коштів. При нездійсненні інвестування в оновлення активів, підприємство зменшує свою рентабельність і знижує свій стан активів та джерел формування власного капіталу до третього квадранту, де найменші результати управління активами та джерелами формування власного капіталу підприємства. За допомогою даної матриці керівництво підприємства має змогу визначити стадію свого життєвого циклу й прийняти відповідні управлінські рішення щодо взаємоузгодженого управління активами та джерелами формування власного капіталу підприємства.

На основі змісту матриці результатів управління власним капіталом надається змога визначити ріст за ознаками (класифікація росту за основними ознаками представлена у розділі 1.1.):

«об'єктів порівняння» та типом росту «відносно конкурентів», при цьому матриці пропонується будувати для підприємств однієї галузі. Такий аналіз надає змогу оцінити в порівнянні результати управління власним капіталом на підприємстві в галузі;

«суб'єкт» та типом росту «підприємство», при цьому порівняльний аналіз надає змогу визначити траєкторію руху окремого підприємства.

«спрямованість» розкриває: позитивний тип росту у першому квадранті, коли збільшується обсяг як активів, так і джерел формування власного капіталу підприємства, не порушуючи загальну структуру об'єктів управління власним капіталом підприємства; негативний тип росту у другому та четвертому квадранті, коли збільшується обсяг або активів, або джерел формування власного капіталу підприємства; нульовий тип росту у четвертому квадранті матриці, коли результати управління власним капіталом, тобто активами та джерелами, не порівнюються з результатами управління активами та джерелами інших підприємств;

«економічне походження» та типом росту, а саме:

«ріст тільки за рахунок активів підприємств» в другому квадранті, коли нераціональне збільшення активів відносно джерел формування власного

капіталу підприємства спонукає зниження власного капіталу в цілому, при цьому підприємству рекомендується звернути увагу на структуру джерел і налаштувати їх на оптимальні величини;

«ріст тільки за рахунок джерел формування власного капіталу підприємств» у четвертому квадранті матриці розкриває, що нераціональне збільшення джерел відносно активів не призводить до росту власного капіталу, а підприємству необхідно інвестувати кошти в активи;

«ріст за рахунок і активів, і джерел формування власного капіталу» у першому квадранті матриці відображає ступінь оптимального управління й активами, й джерелами формування власного капіталу, при цьому підприємству необхідно дотримуватися вибраної стратегії управління й діагностувати зміни в результатах управління активами та джерелами.

Якщо підприємство знаходиться у третьому квадранті, то наявний нульовий ріст активів та джерел формування власного капіталу. При цьому використовувати ознаку росту «економічне походження» в третьому квадранті недоцільно.

Отже, що розроблена система управління ростом власного капіталу підприємства спроможна дієво функціонувати в досягненні визначеної мети росту власного капіталу підприємства, а встановлення оптимального співвідношення між об'єктами управління спонукає отримання істотних фінансових результатів, що створюють матеріальну базу для нового, вищого етапу зростання як обсягів об'єктів так і їх структурної узгодженості.

Перевага даної матриці полягає у тому, що її застосування дозволить визначити: результати управління власним капіталом, виходячи з взаємоузгодженого управління його об'єктами; оптимальну структуру активів та джерел формування власного капіталу підприємства.

Розбудована матриця результату управління активами та джерелами формування власного капіталу дозволяє підприємству:

визначити тенденцію зміни результатів управління активами та джерелами підприємства за період, що розглядається;

визначити типологію підприємств за результатами управління активами та джерелами формування власного капіталу;

представити окремий тип підприємств за критерієм результатів управління активами та джерелами формування власного капіталу;

відстежити критичні зміни переходу підприємств з одного квадранту в інший.

Використання матриці надає змогу визначити структуру активів та джерел формування власного капіталу підприємства при різних рівнях результатів управління активами та джерелами.

Розділ 2

Методичне забезпечення управління процесом росту власного капіталу

2.1. Огляд методичних засад аналізу та оцінювання результатів управління власним капіталом підприємства

Розробка дієвих методів управління власним капіталом на підприємстві передбачає аналіз ефективності його використання та розвитку. У свою чергу, ефективність використання власного капіталу залежить від стану активів підприємства та обсягів джерел формування власного капіталу підприємства, а як наслідок, управління власним капіталом має аналітично ґрунтуватися на аналізі даних про стан капіталу на підприємстві.

В наукових дослідженнях і практичній діяльності наявні методики аналізу активів підприємства: вони відносяться до господарського та фінансового аналізу, які, в свою чергу, є елементами економічного аналізу. Мета методичного забезпечення аналізу власного капіталу має бути спрямована на управління процесом росту, використання і розвиток власного

капіталу та на передбачення вирішення комплексу наступних завдань:

виявлення факторів, які впливають на об'єкти управління власним капіталом підприємства;

побудова багатофакторної моделі залежності об'єктів власного капіталу від їх факторів;

виявлення взаємозв'язку між економічними показниками об'єктів управління власним капіталом підприємства за допомогою багатовимірного статистичного методу канонічних кореляцій;

розрахунок узагальнюючих показників об'єктів управління власним капіталом за допомогою застосування математичного методу побудови визначення показника розвитку.

Одним з найважливіших завдань методичного забезпечення аналізу власного капіталу є оцінювання результатів управління власним капіталом.

Розглянемо існуючі методики аналізу, що викладені у науковій літературі з фінансового менеджменту, фінансового аналізу, діагностики підприємства та інші. Об'єктами аналізу виступають об'єкти управління власним капіталом, а саме, активи підприємства (A) та джерела формування власного капіталу (I), які у свою чергу поділяються на власні джерела формування підприємства (ci), позикові джерела формування підприємства (zi), залучені джерела формування підприємства (pi). Виокремленні об'єкти описуються ознаками, що кількісно виражаються за допомогою економічних показників. Відразу зазначимо, що відсутня узгоджена думка вчених і практиків-управлінців щодо змісту та складу системи ознак, які комплексно характеризують власний капітал на підприємстві.

На основі проведеного теоретико-логічного аналізу наглядно демонструється збіг думок відомих вчених-спеціалістів з даної проблеми (назначено символом "+"). Аналіз об'єктів управління власним капіталом рекомендується проводити ґрунтуючись на показниках, які найчастіше використовуються у науковій літературі. Узагальнена думка щодо складу системи ознак представлена в табл. 2.1. До цієї системи доцільно додати

показники, які характеризують структуру власного капіталу, що є частковими величинами, а саме: частка необоротних активів у власному капіталі, частка акціонерного капіталу у власних джерелах та частка короткострокових кредитів у позикових джерелах.

Таблиця 2.1

Система показників, які характеризують об'єкти управління власним капіталом підприємства

Умовне позначення показників	Показники, які характеризують активи підприємства (A)	Умовне позначення показників	Показники, які характеризують джерела фінансування власного капіталу підприємства (D)
x_1	Коефіцієнт зносу основних засобів ($K_{зн}$)	z_1	Коефіцієнт маневреності власних джерел ($K_{ман}$)
x_2	Коефіцієнт оновлення основних засобів ($K_{он}$)	z_2	Коефіцієнт оборотності власних джерел ($K_{об.вл.д}$)
x_3	Коефіцієнт вибуття основних засобів ($K_{виб}$)		
x_4	Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) ($K_{ф}$)	z_3	Частка акціонерного капіталу у власних джерелах ($K_{ч.а.к}$)
x_5	Коефіцієнт покриття (загальний коефіцієнт) (K_n)	z_4	Коефіцієнт довгострокового залучення позикового капіталу ($K_{д.з.п.к}$)
x_6	Коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{шв.л}$)		
x_7	Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{абс.л}$)	z_5	Коефіцієнт фінансової залежності ($K_{зав}$)
x_8	Коефіцієнт оборотності активів ($K_{об.а}$)	z_6	Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень ($K_{н.д.в}$)
x_9	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ($K_{деб.з}$)		
x_{10}	Строк погашення дебіторської заборгованості ($t_{деб.з}$)	z_7	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості ($K_{об.к.з}$)
x_{11}	Коефіцієнт оборотності запасів ($K_{об.з}$)		
x_{12}	Період обороту запасів характеризує період часу в продовж якого ($t_{об.з}$)	z_8	Період оборотності кредиторської заборгованості ($t_{об.д.з}$)
x_{13}	Частка необоротних активів у власному капіталі показує яку ($K_{ч.н.а}$)	z_9	Частка короткострокових кредитів у позикових $K_{ч.кор.к}$

При обґрунтуванні вибору показників були виявлені основні проблеми запропонованих методик, а саме: існують суттєві розходження у назві одного і того ж показника; при визначенні одного і того ж показника одні методики використовують величину «чистого доходу від реалізації продукції», а інші – «собівартість реалізованої продукції».

Обґрунтування системи ознак для аналізу об'єктів управління доцільно продовжити розглядом відповідних нормативних документів в наступній послідовності: визначити місце відповідного показника в структурі та змісті нормативного документу; проаналізувати значимість показника в нормативному документі; виявити елементи розбіжності; визначити межі застосування показника в різних методиках; виявити ступінь розходження в назвах показника; встановити ступінь розбіжності у розрахунках одного і того ж показника.

В Україні наразі діють такі види документів, в яких викладені методичні рекомендації щодо аналізу підприємства та його фінансового стану, це:

1. Методичні рекомендації з організації та проведення балансових комісій на підприємствах [36];
2. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків[36];
3. Методичні рекомендації щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств на підприємствах-емітентах облігацій (крім комерційних банків) [36];
4. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації [36];

Відразу слід зазначити, що в кожній із запропонованих методик також існують розходження в самих етапах аналізу, в назві та визначенні показника. Як видно зі змісту табл. 2.2, в III та IV нормативних документах присутні всі етапи аналізу, в протилежність I та II нормативним документам, які

складаються тільки з трьох етапів з шести можливих. За першим етапом обґрунтування маємо, що III та IV нормативні документи найбільш повно охоплюють показники у системі, що наочно представлено в четвертій та п'ятій колонці табл. 2.2.

Для встановлення схожості та розбіжності названих методик за складом системи ознак сформуємо таблицю 2.3. Слід відмітити, що коефіцієнти ліквідності та оборотності запасів, основних засобів (фондовіддачі), дебіторської та кредиторської заборгованості, а також коефіцієнт фінансової залежності розглядаються у більшості методик.

Таблиця 2.2

Етапи фінансового аналізу в нормативних документах

Етапи	Нормативний документ I	Нормативний документ II	Нормативний документ III	Нормативний документ IV
Етапи фінансового аналізу підприємства	1	Аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства	–	Аналіз майнового стану підприємства та динаміка його зміни
	2	–	–	Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства
	3	–	Платоспроможність позичальника	Аналіз ліквідності підприємства
	4	Аналіз фінансового стану підприємства	–	Аналіз ділової активності підприємства
	5	Аналіз платоспроможності підприємства	Фінансова стійкість позичальника	Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства
	6	–	Рентабельність позичальника	Аналіз рентабельності підприємства

Незважаючи на те, що в наведених нормативних документах показники, які характеризують структуру власного капіталу, відсутні, їх слід мати в системі ознак як ті, що в даних документах описують якість структури. Також не використовуються коефіцієнти довгострокового залучення позикового капіталу та структури покриття довгострокових вкладень.

Таблиця 2.3

Порівняння нормативних документів з сформованою системою ознак

№ з/п	Показники	Нормативні документи			
		I	II	III	IV
1	Коефіцієнт зносу основних засобів			+	+
2	Коефіцієнт оновлення основних засобів			+	+
3	Коефіцієнт вибуття основних засобів			+	+
4	Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	+	+	+	+
5	Коефіцієнт покриття (загальний коефіцієнт)		+	+	+
6	Коефіцієнт швидкої ліквідності		+	+	+
7	Коефіцієнт абсолютної ліквідності		+	+	+
8	Коефіцієнт оборотності активів			+	+
9	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	+		+	+
10	Період обороту дебіторської заборгованості	+		+	+
11	Коефіцієнт оборотності запасів	+		+	+
12	Період обороту запасів	+		+	+
13	Частка необоротних активів у власному капіталі				
14	Коефіцієнт маневреності власних джерел		+	+	+
15	Коефіцієнт оборотності власних джерел			+	+
16	Частка акціонерного капіталу у власних джерелах				
17	Коефіцієнт довгострокового залучення позикового капіталу				
18	Коефіцієнт фінансової залежності	+		+	+
19	Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень				
20	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	+		+	+
21	Період оборотності кредиторської заборгованості	+		+	+
22	Частка короткострокових кредитів у позикових джерелах				

Складність виявлення однакових показників обумовлена різними

назвами одного і того ж коефіцієнта в документах та науковій літературі. Так, наприклад, коефіцієнт фінансової залежності має наступні назви: коефіцієнт автономії, платоспроможності або фінансової стійкості, це надзвичайно ускладнює методики аналізу об'єктів управління власним капіталом. Така ситуація негативно відображається в обчисленнях величин в балансі. Відповідна неоднозначність в безпосередній назві показників відноситься й до ліквідності підприємства, а саме: коефіцієнт покриття має назву загальної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності має назву поточної або миттєвої ліквідності.

На основі проведеного аналізу визначаються основні недоліки методичних рекомендацій, які запропоновані у науковій літературі та у нормативних документах:

відсутність можливості оперативного врахування зміни у системі бухгалтерського обліку та фінансової звітності як основних джерел інформації;

методики, запропоновані у нормативних документах дублюють один одного за характерними помилками. Це стосується й методики, яка була затверджена у листопаді 2002 р. у розділі 3.4.1. «Економічний аналіз податкової та фінансової звітності», яка спирається на звітність, що з 2000 р. не діє (тобто до моменту прийняття цих методичних рекомендацій пройшло три роки) після змін. Крім того, аналітична частка цієї методики повністю співпадає з методикою, яку було затверджено у 1997р.;

недоліком методик також є відсутність акцентування на галузеву специфіку підприємства, оскільки одне й теж нормативне значення показника не може бути рекомендовано для важкої і для легкої промисловості одночасно;

у коефіцієнтах ліквідності та коефіцієнті маневреності власного капіталу не вказується верхня межа значення. Так, наприклад, коефіцієнт абсолютної ліквідності (відношення грошових коштів та їх еквівалентів до поточних зобов'язань) при відсутності грошових коштів та їх еквівалентів

буде дорівнювати нулю. Випередження темпів росту чисельника формули у порівнянні з темпами росту знаменника приведе до збільшення цього коефіцієнту.

Надмірно велике значення цього коефіцієнта, особливо у динаміці, може значити, що на підприємстві більше грошових коштів, ніж потрібно. А це свідчить про неефективне управління грошовими коштами, оскільки цей надлишок слід інверсувати у активи з метою отримання додаткового прибутку. Аналогічним чином можна трактувати коефіцієнт покриття і коефіцієнт маневреності власного капіталу. Надзвичайно завищене значення цих показників, особливо у динаміці, може спонукати висновок про недоцільне накопичення ліквідних активів, які знаходяться у замороженому стані, не приносячи підприємству відповідний прибуток. Таким чином, можна сказати, що верхня межа у цих показниках не може бути не обмеженою до $+\infty$, що логічно впливає з нормативних значень, указаних в досліджуваних методиках.

Інформаційними джерелами, що містять визначені показники, є бухгалтерська звітність підприємств. Для розрахунку рекомендованих показників необхідно мати п'ять форм фінансової звітності, а саме: форма № 1 «Баланс», форма № 2 «Звіт про фінансові результати», форма № 3 «Звіт про власний капітал», форма № 4 «Звіт про власний капітал», форма № 5 «Примітка до фінансової звітності».

Сформована система ознак є підґрунтям розробки методичних рекомендацій щодо проведення аналізу стану власного капіталу та оцінювання результатів управління ним, які ґрунтуються на даних бухгалтерської звітності. Отже методичне забезпечення аналізу має складатися з етапів оцінки об'єктів управління власним капіталом підприємства, як це схематично представлено на рис. 2.1.

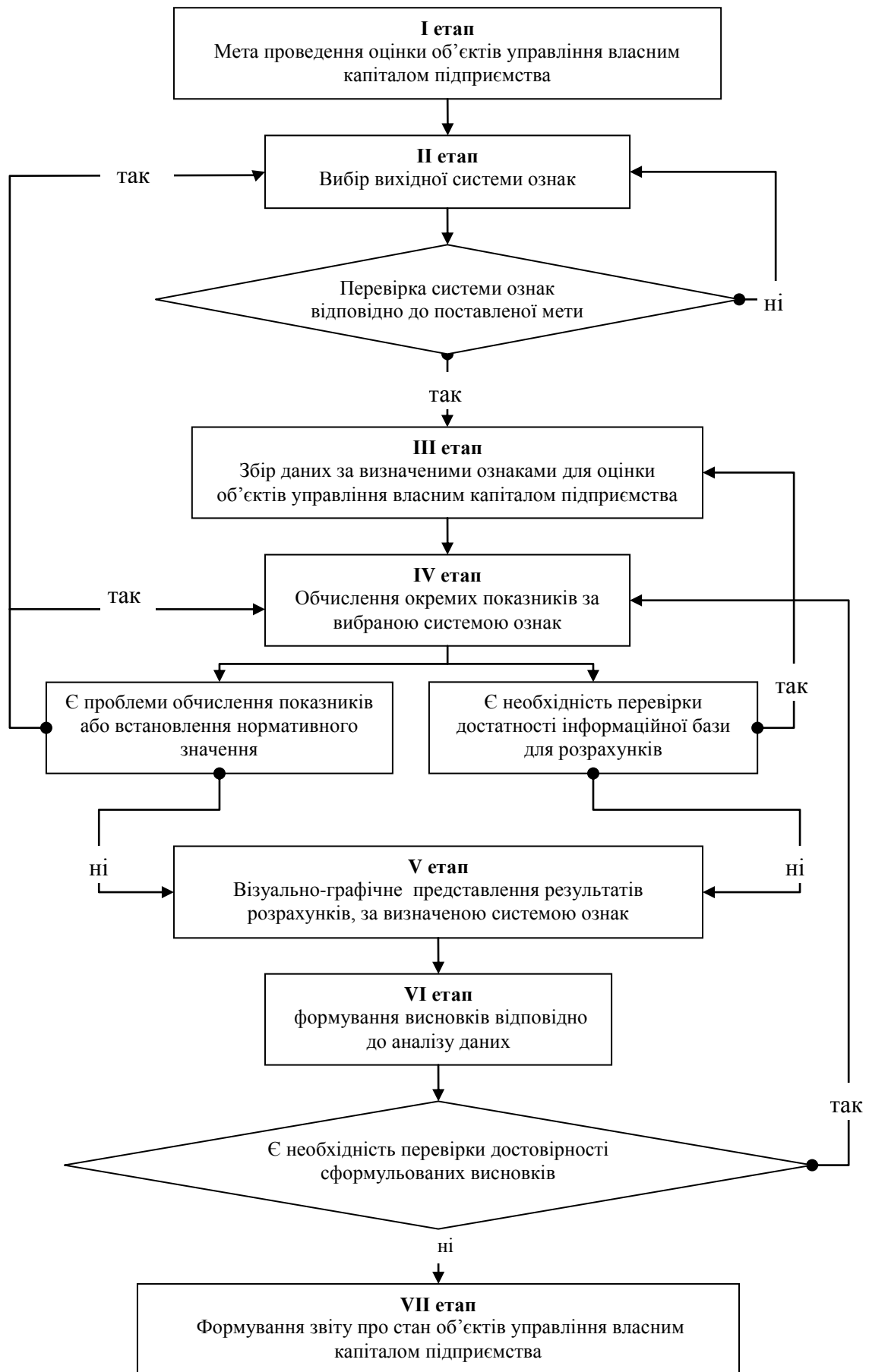

Рис. 2.1. Схема проведення аналізу стану власного капіталу

Згідно з першим етапом мета оцінки полягає в підготовці аналітичної інформації, необхідної й достатньої для прийняття управлінських рішень щодо росту власного капіталу підприємства. Завдання оцінки формуються відповідно до виявлених проблем щодо стану власного капіталу підприємства, які необхідно вирішити на основі даного аналізу.

На другому етапі відповідно до мети та завдання формується система ознак, яка характеризує стан власного капіталу підприємства.

За третім етапом оцінки об'єктів управління власним капіталом підприємства висуваються наступні основні вимоги: достовірності інформації, окремих показників необхідності й достатності її обсягу, своєчасності передачі й подання даних про власний капітал підприємства за системою окремих показників. Адекватність і достовірність інформації забезпечують реальність результатів аналізу, правильність, обґрунтованість висновків і пропозицій, що з них випливають.

Використання в аналізі недостовірних даних мають наслідком прийняття неправильних рішень щодо управління власним капіталом підприємства. Тому всю інформацію, необхідну для аналізу, слід ретельно перевіряти. Неповнота інформації відобразиться на необґрунтованих управлінських рішеннях. Інформаційну базу комплексного аналізу складають матеріали фінансової звітності (всі п'ять форм звітності).

Необхідним на цьому етапі є перетворення інформаційної бази до вигляду таблиць та діаграм окремо за кожним об'єктом управління власним капіталом підприємства. Четвертий етап передбачає обчислення значень окремих показників за ознаками і визначення відхилень від нормативного значення.

П'ятий етап містить аналіз сформованої інформаційної бази та графічне відображення результатів аналізу щодо кожного з об'єктів управління власним капіталом підприємства на підґрунті визначеної системи ознак.

На шостому етапі аналітики формують висновок за результатами аналізу комплексно й окремо про стан активів та джерел формування власного капіталу підприємства.

На сьомому етапі аналізу розробляється звіт, в якому висвітлені основні тенденції росту власного капіталу підприємства, відмічені негативні та позитивні явища стану активів та джерел формування власного капіталу підприємства.

Зміст даної методики направлений на визначення стану кожного з об'єктів управління власним капіталом окремо і в цілому на підприємствах. Таким чином запропонована методична схема проведення аналізу є підґрунтям для вирішення проблем щодо управління процесом росту власного капіталу підприємства.

2.2. Методичний підхід до оцінювання результатів використання власного капіталу промислових підприємств

Управління ростом власного капіталу в цілому визначається результатами управління його об'єктами, якими є активи й джерела формування власного капіталу. В свою чергу стан активів й джерел впливає на позиціонування підприємства в матриці результатів управління власним капіталом. Оцінка рівня використання власного капіталу підприємством передбачає визначення обчислення величин його ознак. Рівень розвитку складного явища чи процесу в економіці є агрегованою величиною, яка має форму узагальнюючого показника, що синтезує окремі показники, які кількісно виражають стан об'єктів управління власного капіталу підприємства.

В економіці широко використовується агрегована інформація у вигляді узагальнюючих показників, що сукупно відображують характеристики об'єкту. Відмітимо, що існують два основних підходи до оцінки функціонування та розвитку об'єкту: на основі використання системи

елементарних економічних показників та одного економічного показника. В другому підході акцентується економічність функціонування об'єкту на основі порівняння вартості та ефективності або витрат та прибутку, при цьому узагальнений економічний показник є відносним. Проте більшість економістів єдині в думці, що складні явища, процеси неправомірно характеризувати одним економічним показником (абсолютним чи відносним, що передбачається статистичною звітністю або обчислюється як відношення показника, що свідчить про результат, до показника, який свідчить про загальні затрати, котрі забезпечили результат) [55]. Отже, аналітично проблема існування узагальнюючих показників в економіці зводиться до проблеми їх побудови, а точніше до того, який підхід використовується – економічний (як відношення результату до затрат) чи математичний (за допомогою спеціального математичного методу). Відомо достатньо математичних методів, що мають за мету отримати агреговані, інтегральні чи узагальнюючі, синтетичні показники. Названі показники іноді в економічній літературі відрізняють, але це безпідставно, оскільки в даному випадку можна говорити про стиснення, редукції інформації, що несуть показники). Узагальнені показники, що побудовані за допомогою математичного методу, тобто передбачають стиснення інформації окремих показників, що відображують дану складну властивість об'єкту чи сам об'єкт, приймають значення від 0 до 1. Саме за допомогою математичного методу здійснюється механізм взаємозв'язку аналіз-синтез. Система окремих показників дозволяє поглиблено вивчити елементарні ознаки об'єкту, а відновлення єдності за допомогою математичного методу синтезує загальну характеристику об'єкту.

Узагальнюючі, комплексні показники можна побудувати за допомогою факторного аналізу, канонічних кореляцій, багатовимірного шкалювання, кластерного та дискримінантного аналізів, тобто методів багатовимірного статистичного аналізу, а також за допомогою евристичних методів зниження розмірності. Перераховані методи виконують неповну редукцію ознак; їхнє використання дозволяє значно скоротити число ознак, але в сукупності

завжди залишається більше однієї ознаки.

До другої групи математичних методів відносяться методи, за допомогою яких забезпечується повна редукція складної ознаки, що характеризується системою показників. Це методи порівняльного багатовимірного аналізу: метод побудови таксономічного показника і метод побудови показника якості. Маючи свої особливості, дані узагальнюючі показники мають і своє призначення. Гідна якість обох методів проявляється через методологічний ланцюг в їх безпосередньому обчисленні «простота – адекватність». Але моделювання обох показників передбачає велику клопітку підготовку щодо формування безпосередньої системи показників та їх однорідної вибірки. Отже, в цілому всі відомі математичні методи побудови узагальнюючих показників можна розглядати, все-таки, як дві великі групи. До першої групи відносяться методи, що передбачаються існування еталону досягнення значень показника (еталонних рівнів величини ознаки) та знаходження відстані реального рівня до еталонного. Другу групу утворюють методи, які передбачають перетворення значень показника за допомогою уніфікованої шкали. Другий метод набагато складніший та потребує великої апріорної інформації при розробці узагальнюючого показника [55].

Для вирішення нашої проблеми достатньо застосування математичного методу побудови таксономічного показника розвитку, який концептуально був розроблений В. Плютою.

При побудові таксономічного показника розвитку вирішують обчислювальні проблеми, що представлені на схемі рис. 2.2 [5].

Наведена схема зображує основні моменти реалізації математичного методу з урахуванням існуючого досвіду побудови таксономічного показника в розв'язуванні різних задач економіки підприємства [55]. Перш за все слід відмітити відмінності методів формування еталона. При використанні у формуванні еталона критерію МініМакс рівні узагальнюючих показників порівняльні локально в даній вибірці, зрівнювати її з іншими не

об'єктивно. Коли ж формуємо еталон, встановлюючи значення показників і спираючись на нормативні значення чи директивно-управлінські, заплановані, експертні, маємо оцінку в глобальному порівнянні й можна порівнювати об'єкти з різних груп. У розв'язанні економічних задач це може інтерпретуватись так: порівняльний аналіз відносно еталона за критерієм МініМакс дозволяє ставити та досягати вирішення локальних задач оперативного управління підприємством, а відносно еталона, що встановлюється, – глобальні задачі стратегічного управління підприємством. Якщо реалізувати наведені два підходи по сукупності підприємств, то одержимо порівняльну оцінку за рівнем розвитку явища чи складної характеристики в даній сукупності підприємств та порівняльну оцінку даних підприємств відносно галузевих чи регіональних нормативів [55].

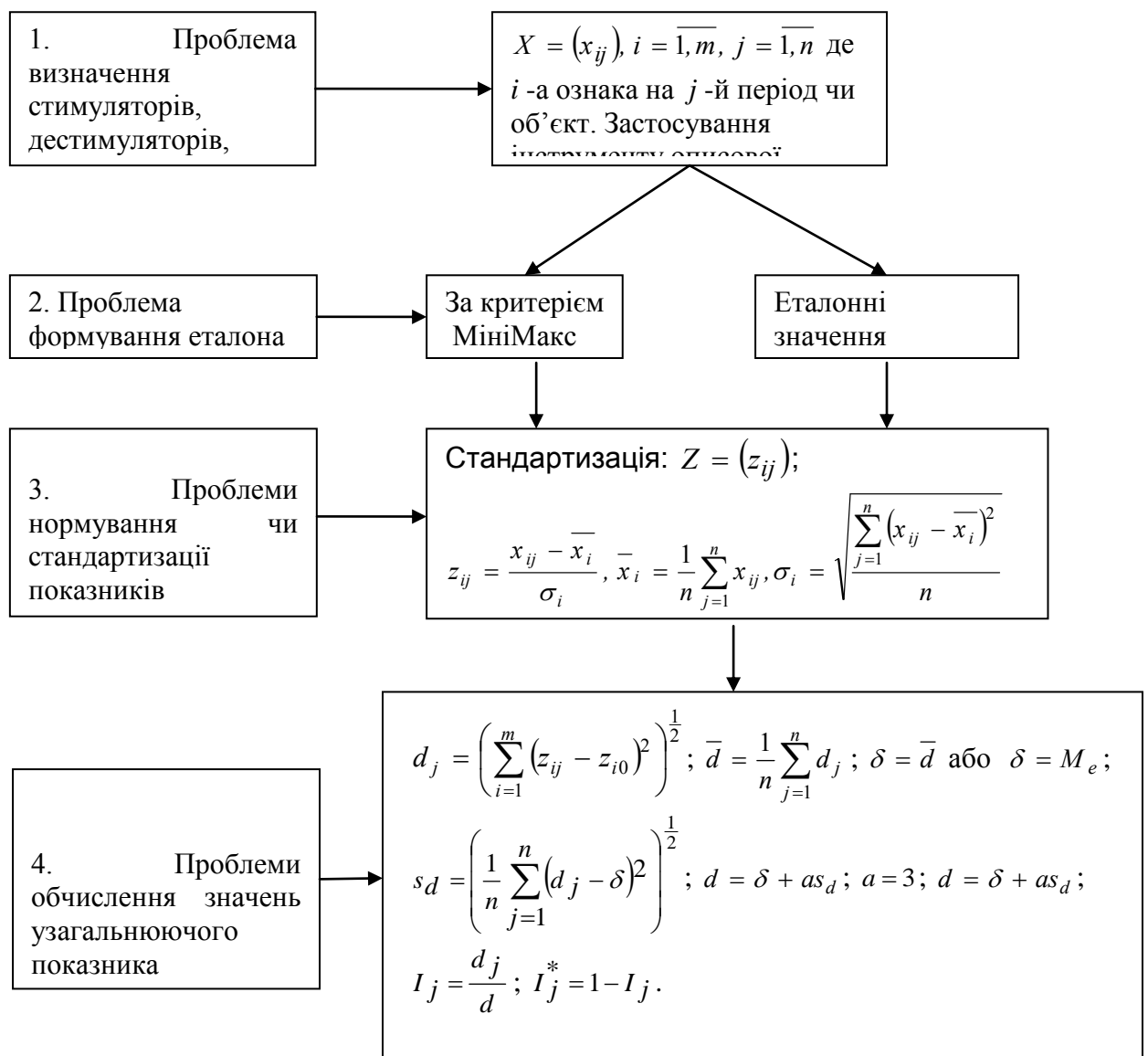

Рис. 2.2. Обчислювальні процедури методу побудови таксономічного показника розвитку [55]

Кінцево за обчислювальними процедурами таксономічний показник приводиться до вигляду $I_j^* = 1 - I_j$. Інтерпретація даного показника наступна: він приймає високі значення при близьких значеннях показників у системі до еталона й низькі значення при далеких [55].

Для визначення рівня розвитку активів підприємств та джерел формування власного капіталу був застосований рекомендований математичний метод побудови таксономічного показника розвитку по сукупності 30 промислових підприємств Харківського регіону. Але спочатку для адекватного представлення активів підприємств та джерел формування власного капіталу слід встановити взаємозв'язок між двома системами окремих показників. В математиці розроблений єдиний спеціальний метод для визначення взаємозв'язку між двома системами випадкових величин. Це метод канонічних кореляцій.

Саме метод канонічних кореляцій дозволяє знаходити максимальні кореляційні зв'язки між двома групами випадкових величин. Ця проблема вирішується за допомогою нових аргументів – канонічних величин, визначених як лінійні комбінації початкових ознак. Попередньо всю сукупність елементарних ознак необхідно розділити на дві групи: відносно незалежні ознаки і залежні, що акумулюють наслідки впливу перших або, як їх часто спрощено називають в моделюванні, пояснюючі змінні і результативні ознаки. Оскільки в економіці причинно-наслідкові взаємозв'язки приводять в дію механізми функціонування та розвитку об'єктів, то розділити елементарні ознаки на причинні та наслідкові можна, хоча і з деякою умовністю. Отже, система елементарних ознак, що характеризує активи підприємства $\{x_i\}, i = \overline{1, 13}$, протистоїть системі ознак, що

виражають джерела формування власного капіталу $\{z_j\}, j = \overline{1,12}$.

Концепція методу канонічної кореляції започаткована наступними міркуваннями. Множинна кореляція є мірою зв'язку між однією випадковою величиною і множиною інших випадкових величин. В дійсності ж множинна кореляція є максимальною кореляцією між однією випадковою величиною і лінійною функцією інших і співпадає з кореляцією між випадковою величиною і її мінімальною середньоквадратичною помилкою лінійного предиктора через інші випадкові величини. Ця концепція була узагальнена Хотеллінгом (1936) на випадок зв'язку між двома множинами випадкових величин [54].

Нові канонічні величини вибираються таким чином, щоб нові координати безпосередньо вказували значення кореляції. Окремі показники не характеризують повністю групу, до якої вони належать. За характерного представника груп складають дві лінійні комбінації з показників кожної групи. Коефіцієнти цих лінійних комбінацій визначають із умови максимуму коефіцієнта кореляції між комбінаціями. Знайдені таким чином пара лінійних комбінацій утворюють першу пару «канонічних функцій», яка описує певні властивості обох груп первісних показників. Але групи показників мають ще інші властивості, для концентрованого опису яких знаходять другу пару канонічних функцій, яка незалежна (некорельована) з першою парою. Виділяють стільки пар канонічних функцій, доки не буде практично повністю вичерпані всі особливості груп показників. Систему канонічних функцій можна вважати за нову координатну систему, яка найкращим чином пристосована для опису сукупності кореляційних зв'язків між показниками різних груп. Перелік основних концептуальних проблем сучасного математичного методу канонічних кореляцій представлено на рис. 2.3.

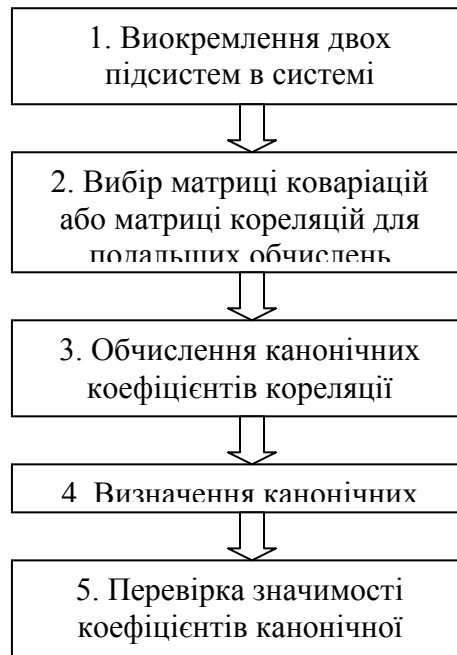

Рис.2.3. Концептуальна схема сучасної реалізації методу канонічних кореляцій [54]

Для адекватного застосування даного математичного методу для виявлення систем складних ознак об'єкту слід детально розглянути кожну з приведених концептуальних проблем. В канонічному аналізі ознак об'єкту матриця величин ознак розбивається на дві частини як це зображено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Початкова матриця значень елементарних ознак активів та джерел формування власного капіталу підприємств [56]

Номер спостереження	Перша група ознак				Друга група ознак			
	x_1	x_2	...	x_q	z_1	z_2	...	z_p
1	x_{11}	x_{12}	...	x_{1q}	z_{11}	z_{12}	...	z_{1p}
2	x_{21}	x_{22}	...	x_{2q}	z_{21}	z_{22}	...	z_{2p}
3	x_{31}	x_{32}	...	x_{3q}	z_{31}	z_{32}	...	z_{3p}
...	...	...	...	...	...	...	...	...
n	x_{n1}	x_{n2}	...	x_{nq}	z_{n1}	z_{n2}	...	z_{np}

Де $x_1, x_2, \dots, x_q$ – величини ознак у формі значень показників, що описують стан активів об'єктів; $z_1, z_2, \dots, z_p$ – величини ознак, що характеризують джерела формування власного капіталу. Практика свідчить, що кількість елементарних ознак стану власного капіталу об'єктів значно перевищує кількість результативних ознак його функціонування, тому $p \leq q$.

Канонічна кореляція – це кореляція між новими компонентами (канонічними змінними) U і V [54]:

$$\begin{aligned} U &= a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_qx_q; \\ V &= b_1z_1 + b_2z_2 + \dots + b_pz_p. \end{aligned} \quad (2.1)$$

де a_i – коефіцієнти при змінних x_i ($i = \overline{1, q}$)

b_j – коефіцієнти при змінних z_j ($j = \overline{1, p}$)

За аналогією з парною кореляцією тіснота зв'язку між канонічними змінними буде визначатися «канонічним» коефіцієнтом кореляції r :

$$r = \frac{\text{cov}(U, V)}{\sqrt{\text{var}(U) \cdot \text{var}(V)}} \quad (2.2)$$

Залежно від того, які значення приймають коефіцієнти a_i і b_j ($i = \overline{1, q}, j = \overline{1, p}$), будуть змінюватися значення узагальнених канонічних. Одна з основних задач, що розв'язується в процесі аналізу канонічних кореляцій, полягає в знаходженні такої пари значень канонічних змінних, якій відповідає максимальне значення канонічного коефіцієнта кореляції [54].

Отже, для виявлення та оцінки взаємозв'язку між двома системами окремих показників, які характеризують активи підприємств та джерела формування власного капіталу, був застосований багатовимірний статистичний метод канонічних кореляцій, обчислювальні процедури якого реалізовані в спеціальному статистичному пакеті StatGraphics Plus v5.1. Модель взаємозв'язку стану активів та джерел формування власного капіталу представлена у вигляді формули 2.3.

Таким чином, в процесі канонічного аналізу системи показників, які характеризують активи й джерела системно взаємозв'язані, при цьому значимими зв'язками вважаються ті, що мають максимальне значення канонічного коефіцієнта кореляції. Не зв'язаними в системі виявилися наступні показники коефіцієнти вибуття основних засобів (X_3), коефіцієнт покриття (X_5), абсолютної ліквідності (X_7), оборотності дебіторської заборгованості (X_9), оборотності кредиторської заборгованості (Z_7), частки короткострокові кредити в банку (z_9). Таким чином, з 13 показників системи, яка характеризує активи підприємства, тільки чотири показники не зв'язані в системі. В системі показників, яка характеризує джерела формування власного капіталу, тільки два з дев'яťох не зв'язаний в системі. В цілому, можна говорити, що існує тісний взаємозв'язок двох систем показників. Результат обчислювальних процедур канонічного аналізу системи показників, що характеризують активи підприємств і системи показників, що характеризують джерела формування власного капіталу, представлено в додатку Б.

Системи зв'язків в моделі розміщені по рейтингу коефіцієнту тісноти взаємозв'язку r_{kikj} . В результаті обчислень виявляються взаємозв'язки між двома системами показників; вони послужили вихідними системами для розбудови узагальнюючих показників активів та джерел формування власного капіталу підприємства.

$$\begin{aligned}
r_{kk_1} &= 0,976127, \quad p - Value = 0,0000 \\
\begin{cases} U_1 = 0,9966x_8 \\ V_1 = -1,17832z_2 + 0,786262z_5 \end{cases} \\
r_{kk_2} &= 0,974597, \quad p - Value = 0,0000 \\
\begin{cases} U_2 = -1,0356x_{13} \\ V_2 = 1,52019z_1 + 1,09631z_5 \end{cases} \\
r_{kk_3} &= 0,701483, \quad p - Value = 0,0000 \\
\begin{cases} U_3 = 0,813988x_4 - 0,709273x_6 + 0,766167x_{10} \\ V_3 = 0,55857z_4 + 0,537058x_8 \end{cases} & \quad (2.3) \\
r_{kk_4} &= 0,520134, \quad p - Value = 0,0016 \\
\begin{cases} U_4 = 1,39723x_6 + 0,834031x_8 - 0,931108x_{11} + 1,06817x_{12} \\ V_4 = 1,06029z_3 \end{cases} \\
r_{kk_5} &= 0,428222, \quad p - Value = 0,0470 \\
\begin{cases} U_4 = -0,928875x_1 - 0,992756x_2 \\ V_4 = 2,61309z_4 + 1,4927z_6 \end{cases}
\end{aligned}$$

де, r_{kk_1} – коефіцієнт канонічної кореляції;

$p - Value$ – рівень значущості;

U – фактор, який характеризує активи підприємства;

V – фактор, який характеризує джерела формування власного капіталу підприємства.

В додатку В міститься значення узагальнюючих показників, з використанням еталона МініМакс, який є основою порівняльного аналізу підприємств у сукупності. Сформувавши еталон з урахуванням нормативних документів та статистичних обґрунтувань, надається змога виконати порівняльний аналіз між групами об'єктів відносно глобальної мети та стратегічних планів, щорічно.

Для аналізу рівнів узагальнюючих показників активів (I_A) та джерел формування власного капіталу підприємств (I_D) рекомендується розбудову виконати у два етапи: побудову інтервального варіаційного ряду на основі відхилень значень показника ознаки за правилом «сигма» та побудова самої шкали [56]. Автор згаданої роботи до першого етапу відносить виконання наступних кроків:

- 1) визначення інтервалу змін величини ознаки

$$l = \frac{x_{max} - x_{min}}{s}, \quad (2.4)$$

де x_{max}, x_{min} – максимальне і мінімальне значення показника x у множині значень;

s – коефіцієнт, який обчислюється за формулою $s = 1 + 3,32 \lg n$;

n – обсяг множини значень показника.

- 2) обчислення нижньої межі x_1^* першого інтервалу: $x_1^* = x_{min} - \frac{l}{2}$;

обчислення нижньої межі x_2^* другого інтервалу: $x_2^* = x_1^* + l$, обчислення

нижньої межі x_3^* третього інтервалу: $x_3^* = x_2^* + l$ і так далі аж до обчислення

нижньої межі $x_{s_0}^*$ останнього, s_0 -го інтервалу (число інтервалу s_0 визначається шляхом округлення до цілого числа s);

- 3) розмежування інтервалів на величину, що дорівнює точності оцінки значень x_i ($i = \overline{1, n}$) показника X ;

- 4) визначення середини для кожного класового інтервалу, тобто значень $x_1^\circ, x_2^\circ, \dots, x_{s_0}^\circ$ та відповідних для них частот $n_1, n_2, \dots, n_{s_0}$ за умови,

$$\text{що } n = \sum_{i=1}^{s_0} n_i.$$

Динаміка змін середніх значень узагальнюючих показників активів й джерел формування власного капіталу підприємства представлено на рис. 2.34(обчислення наведені в додатку Д). Протягом п'яти років середнє

значення узагальнюючих показників результату управління активами (I_A) й джерелами формування власного капіталу підприємства (I_D) змінюються. Так, в 2003р. значення узагальнюючого показника I_A більше показника I_D на 0,9, а в 2004р. ці значення теж різні, але навпаки, тобто в ці роки спостерігається різка зміна узагальнюючих показників. Проте, починаючи з 2005р. узагальнюючі показники I_A , I_D мають маже однакове середнє значення: так в 2007р. різниця між показниками складає 0,02. В цілому з 2003р. по 2007р. середнє значення узагальнюючого показника I_D змінилося на 0,11.

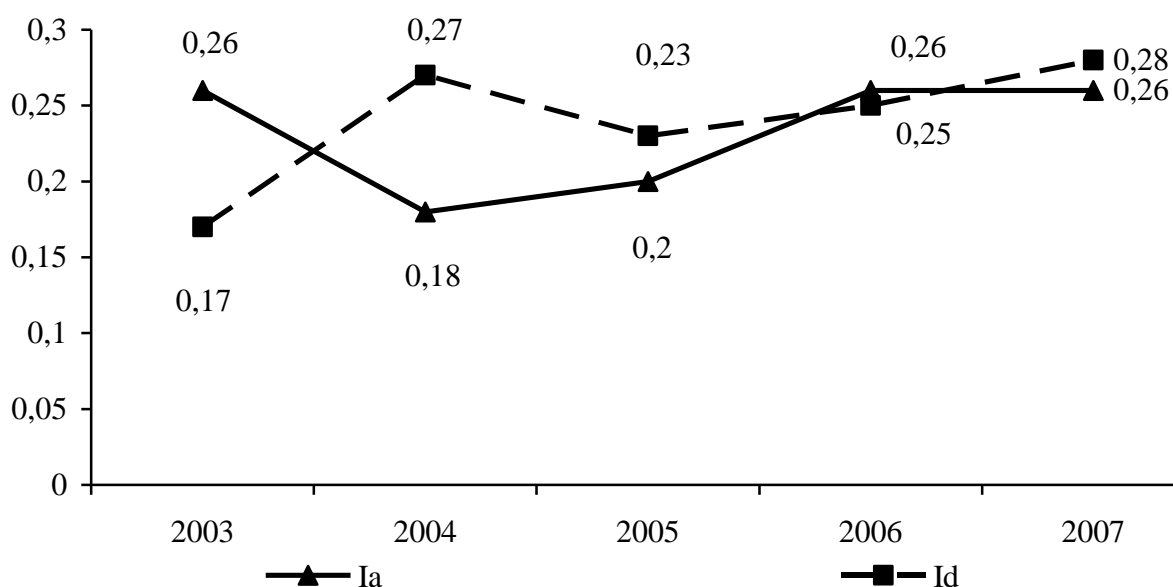

Рис. 2.4. Середнє значення узагальнюючого показника результату управління активами й джерелами формування власного капіталу підприємства

За допомоги інструментів описової статистики обчисленні статистичні характеристики значень узагальнюючих показників, як представлено в табл. 2.2. Результати розрахунків наведено в додатку Д.

Зміст другого етапу має складатися з побудови кривої розподілу і обчисленню таких статистичних характеристик середньої та середньоквадратичне відхилення, що в свою чергу дозволяють перейти до побудови числової шкали, яка за своїми властивостями виступає як інтервальна шкала рис. 2.4. [56].

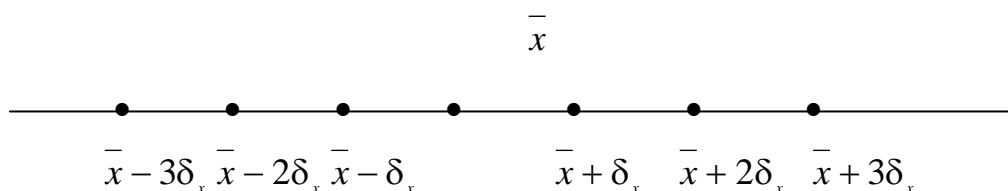

Рис. 2.4. Рекомендований вид шкали [56]

Дослідження величини ознаки має також ґрунтуватися на визначеному емпіричному законі розподілу її значень, який дозволить підібрати відповідну теоретичну криву розподілу та сформувані інтервали змін величини ознаки на числовій шкалі, що не перетинаються.

Таблиця 2.5

Статистичні характеристики розподілу значень узагальнюючих показників

	Середнє значення (Mean)	Дисперсія (Sigma)	Максимум (Maximum)	Медіана (Median)	Мінімум (Minimum)
I_A за 2003 р.	0,2556	0,0926	0,48	0,23	0,1
I_A за 2004 р.	0,1816	0,0657	0,38	0,16	0,08
I_A за 2005 р.	0,2008	0,0721	0,46	0,19	0,04
I_A за 2006 р.	0,2556	0,0926	0,48	0,23	0,1
I_A за 2007 р.	0,2552	0,0935	0,41	0,25	0,0
I_D за 2003 р.	0,1708	0,0625	0,43	0,17	0,1
I_D за 2004 р.	0,2684	0,0989	0,51	0,25	0,11
I_D за 2005 р.	0,2316	0,0841	0,46	0,2	0,1
I_D за 2006 р.	0,2548	0,0931	0,47	0,24	0,06
I_D за 2007 р.	0,2752	0,0988	0,5	0,27	0,04

Розподіл величини узагальнюючого показника джерел формування власного капіталу близький до нормального, що не можна сказати про розподіл величини активів. Це підтверджують графіки розподілу, що на рис.2.6 (розрахунок наведено в додатку Е).

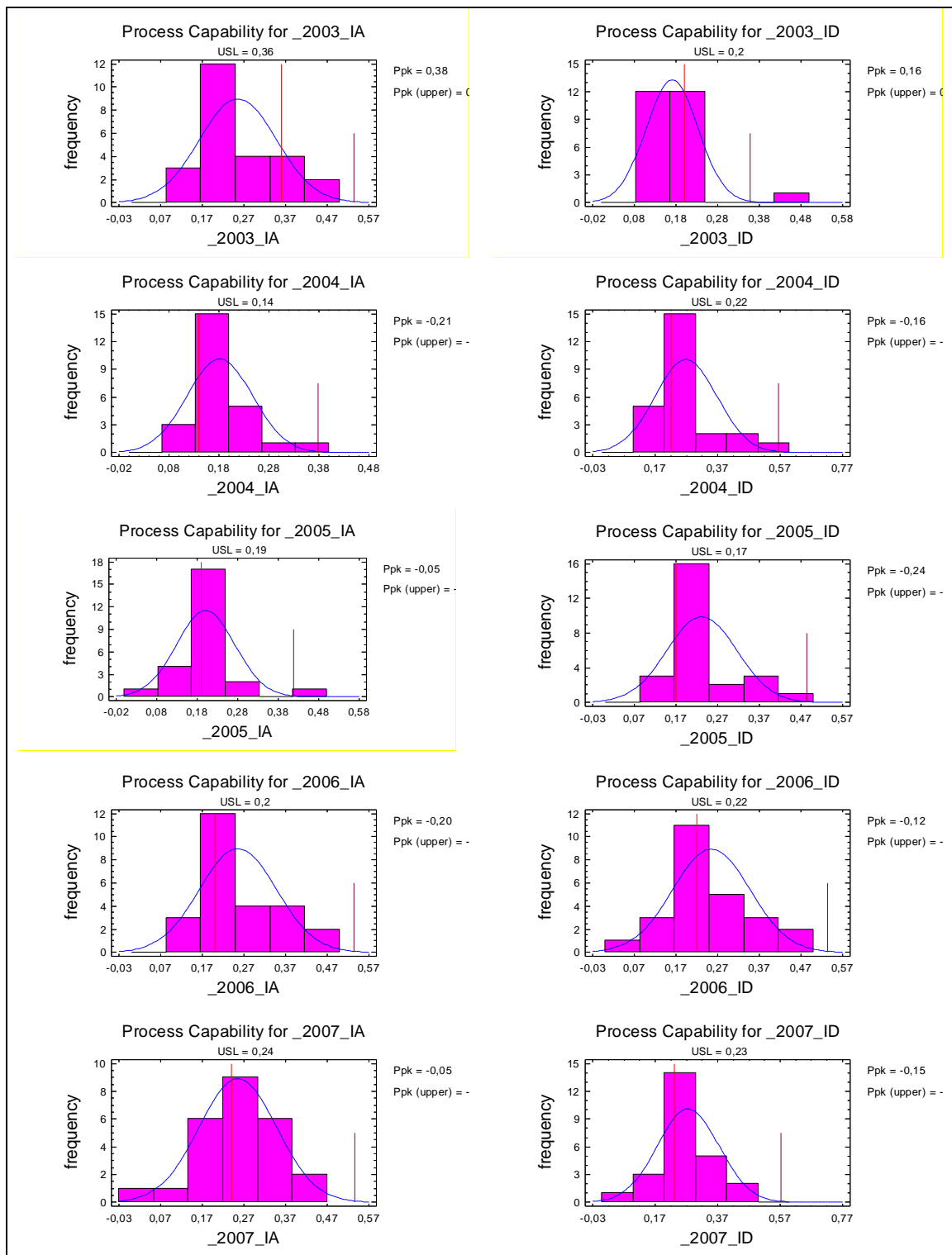

Рис. 2.6. Гістограми розподілу величин узагальнюючих показників активів (I_A) та джерел формування власного капіталу підприємств (I_D)

Але попередньо на шкалі узагальнюючих показників потрібно визначити рівні. Для виконання даного завдання доцільно застосувати відоме в статистиці правило «сигм» (від середнього відкладається зліва і справа

σ , 2σ , 3σ), як представлено в табл. 2.6. Таким чином отримуємо основні рівні узагальнюючих показників активів і джерел формування власного капіталу, що відповідають змінам величин детальнішого ознак власного капіталу для даної сукупності машинобудівних підприємств.

Таблиця 2.6

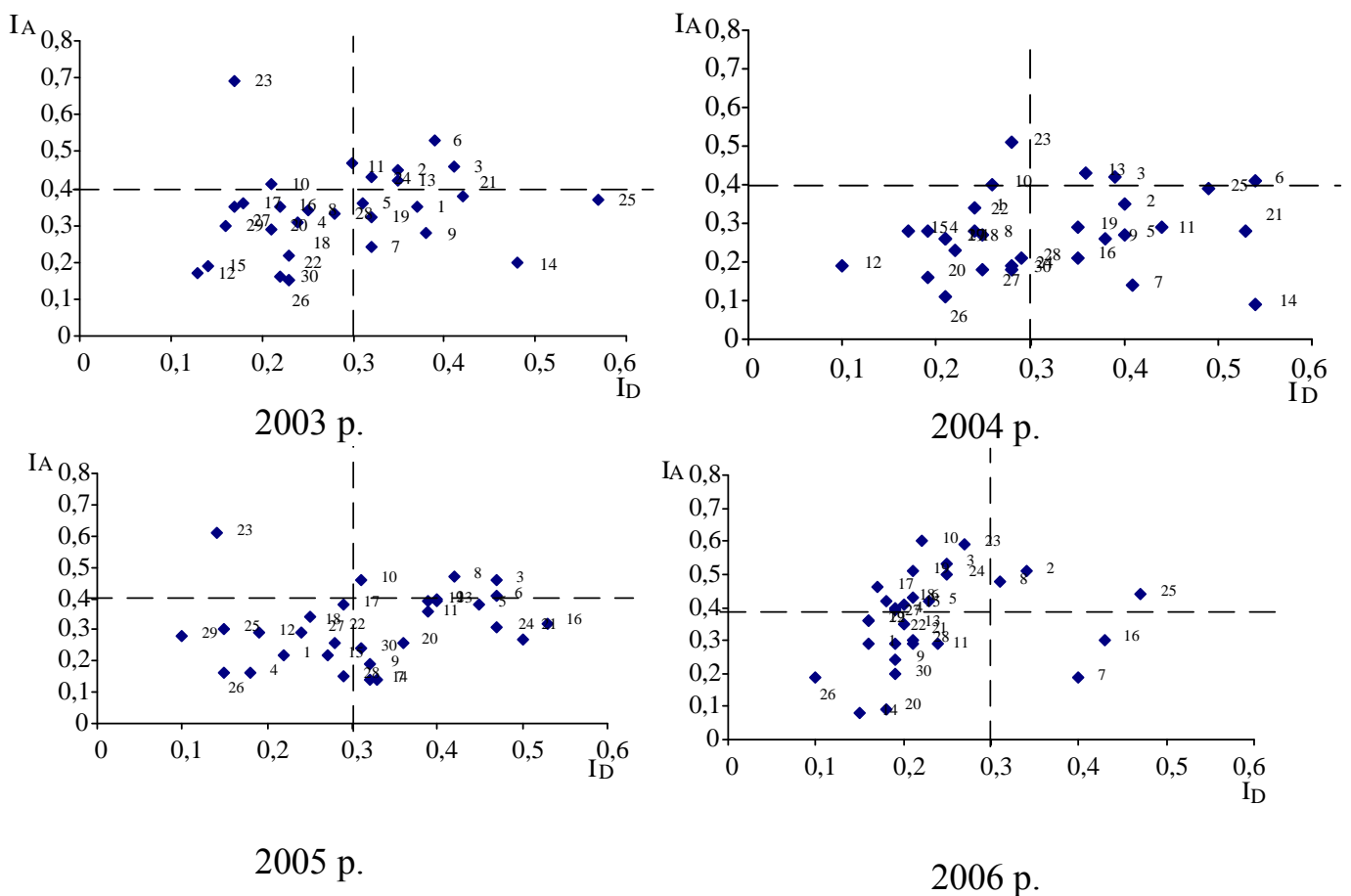
Узагальнюючі показники результату управління активами й джерелами формування власного капіталу підприємства з урахуванням за відхилень

	$\bar{I}_A + 3\sigma$	$\bar{I}_A + 2\sigma$	$\bar{I}_A + \sigma$	$\bar{I}_A$	σ	$\bar{I}_A - \sigma$	$\bar{I}_A - 2\sigma$	$\bar{I}_A - 3\sigma$
I_A за 2003 р.	0,53	0,44	0,35	0,26	0,09	0,16	0,07	-0,02
I_A за 2004 р.	0,38	0,31	0,25	0,18	0,07	0,12	0,05	-0,02
I_A за 2005 р.	0,42	0,35	0,27	0,20	0,07	0,13	0,06	-0,02
I_A за 2006 р.	0,53	0,44	0,35	0,26	0,09	0,16	0,07	-0,02
I_A за 2007 р.	0,54	0,44	0,35	0,26	0,09	0,16	0,07	-0,03
	$\bar{I}_D + 3\sigma$	$\bar{I}_D + 2\sigma$	$\bar{I}_D + \sigma$	$\bar{I}_D$	σ	$\bar{I}_D - \sigma$	$\bar{I}_D - 2\sigma$	$\bar{I}_D - 3\sigma$
I_D за 2003 р.	0,36	0,30	0,23	0,17	0,06	0,11	0,05	-0,02
I_D за 2004 р.	0,57	0,47	0,37	0,27	0,10	0,17	0,07	-0,03
I_D за 2005 р.	0,48	0,40	0,32	0,23	0,08	0,15	0,06	-0,02
I_D за 2006 р.	0,53	0,44	0,35	0,25	0,09	0,16	0,07	-0,02
I_D за 2007 р.	0,57	0,47	0,37	0,28	0,10	0,18	0,08	-0,02

Аналізу підприємств за їх активами та джерелами формування власного капіталу слід умовно розділили матрицю результатів управління на чотири квадранта, як зображено на рис. 2.7.

Перший квадрант відзначається високими значеннями показників активів та джерел (значення узагальнюючого показника активів більші, ніж середнє його значення – 0,25, значення узагальнюючого показника джерел

формування власного капіталу більші, ніж середнє значення – 0,25). Підприємства, які попали в перший квадрант, мають активи на відмінному рівні та достатньо джерел формування власного капіталу, це відповідає стану підприємства на стадії «росту». В даному випадку підприємство знаходиться на вершині свого розвитку, тому керівництву необхідно використовувати еволюційну стратегію управління на підприємстві, яка направлена здебільшого на ріст інноваційної діяльності, розширення й оновлення асортименту продукції, збільшення її долі на вже освоєних ринках і поступовий рух на нові, визначення нових перспективних напрямків його розвитку.

Рис. 2.7. Матриця результатів управління активами та джерелами формування власного капіталу підприємств щорічно: а) за 2003р., б) за 2004р., в) за 2005р., г) за 2006р., д) за 2007р.

де I_a — узагальнюючий показник результату управління активами підприємства, I_d — узагальнюючий показник результату управління джерелами формування підприємства; цифри відповідають порядковим

номерам досліджених підприємств машинобудування, які наведені у додатку Ж.

Другий квадрант відзначається високим рівнем активів (середнє значення узагальнюючого показника активів підприємства більші за 0,25), при якому наявний недостатній розвиток джерел формування власного капіталу (середні значення узагальнюючого показника джерел формування власного капіталу підприємства менші за 0,25). Такий стан підприємства може спостерігається, коли настає стадія «зрілості». За наявності недостатнього фінансування стан підприємства залишається на незмінному рівні, тому, як наслідок, маємо подальше зниження власного капіталу підприємства в цілому. При такому стані об'єктів управління власного капіталу, підприємству необхідно скоротити обсяг активів, які не використовуються в повному обсязі й за рахунок цього можна знизити витрати й тим самим збільшити власні кошти. В такій ситуації підприємство потребує модернізації свого виробництва, для цього необхідно залучати інвесторів й знаходити власні кошти для оновлення активів. Важливою складовою при виході з стадії «зрілості» є визначення оптимальної структури власного капіталу підприємства. Тобто потрібно встановити, в якому обсязі залучати позикові, залучені кошти й в якому обсязі спрямовувати їх на необоротні та оборотні активи. Відмітимо, що на даній стадії необхідно вчасно реагувати на стан активів і джерел формування власного капіталу для швидкого переходу на стадію «росту».

Четвертий квадрант характеризується високим рівнем джерел (середні значення узагальнюючого показника джерел формування власного капіталу підприємства більші за 0,25) та невисоким рівнем активів підприємства (значення узагальнюючого показника нижчі, ніж його середнє). Такий стан активів та джерел можна спостерігати, коли підприємство починає свою діяльність або коли підприємство знаходиться в процесі модернізації. Такий стан підприємства відповідає стадії зародження. На даній стадії перевага віддається стратегії прориву, освоєнню інновацій, які надають змогу для

нових технологій, освоєнню нових виробів. Це супроводжується нарощуванням й оновленням активів підприємства. Зазначимо, що необхідно правильно вибрати напрямок технологічного розвитку активів, перспективних ринкових ніш й концентрації сил й засобів на їх освоєння.

До третього квадранту потрапляють підприємства з найменшим рівнем розвитку активів та джерел формування (однаково низькі рівні джерел та активів). Це підприємства, які знаходяться на стадії спаду або невеликі підприємства. Зазвичай, на стадії спаду підприємство виживає, тобто нема інвестиційної діяльності, фонду накопичення капіталу, на підприємстві не вкладають кошти на інноваційні розробки, проекти. При цьому будівництво нових об'єктів здійснюється у мінімальних масштабах, інвестиції направляються на підтримку конкурентоспроможного виробництва, яке має можливість росту в перспективі, що й складе основу для виходу з цієї стадії. Для невеликих підприємств, в яких є фундамент росту, необхідно залучати кошти й вкладати в інноваційній розвиток підприємства, його виробництва, для завоювання нових сегментів ринку; таким чином забезпечуються перехід на нові стадії росту.

Отже, ще раз відмітимо, що матриця результатів управління власним капіталом розділена на квадранти, що відрізняються станом власного капіталу підприємств, які потрапили у відповідний квадрант. В перший квадрант, який характеризується високим результатом управління як активами так і джерелами формування власного капіталу, потрапили машинобудівні підприємства ВАТ ХЕЛЗ «Укрелектромаш», ВАТ «Електромашина», які перебували в такому стані чотири роки в першому квадранті, тобто впродовж чотирьох років ці підприємства мали відмінний стан активів та джерел формування власного капіталу в порівнянні з типовими підприємствами. Відмічені підприємства обрали стратегії управління власним капіталом, які наперед передбачили його ріст і ріст всього підприємства в цілому. Зазначимо, що зміцнювати свої позиції на даній стадії можливо за рахунок підтримки активів у якісному стані,

своєчасно оновлювати активи, спостерігати за змінами на ринку. Для уникнення фінансової залежності підприємства, що тотожно невикористанню позикових й залучених коштів, рекомендується звернути увагу на оптимальну структуру власного капіталу, оскільки вчасно й повне фінансування активів підприємства надає змогу підприємству утримуватися в першому квадранті матриці.

Стійку структуру стану активів та джерел формування власного капіталу мали тільки ті підприємства, які протягом чотирьох років належать до третього квадранту, а саме ВАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря», ВАТ «Харківський завод електромонтажних виробів, відкрите акціонерне товариство «Турбоатом», ВАТ «Мереф'янський механічний завод», ВАТ «Теплоавтом», ВАТ «Електромаш», ВАТ Вовчанський агрегатний завод. Наведені підприємства характеризуються низьким станом активів та джерел порівняно з іншими підприємствами першого квадранту. Даним підприємствам необхідно залучати інвесторів, проводити повну модернізацію й реконструкцію виробництва, змінювати стратегію розвитку й становлення всього підприємства в цілому. Оскільки залучення додаткових коштів може призвести до фінансової залежності підприємства, основною складовою при управлінні власним капіталом є дотримання оптимальної структури власного капіталу за даної стратегії розвитку.

Підприємства, які мають можливості росту активів підприємства за рахунок джерел формування власного капіталу підприємства, потрапили до четвертого квадранту. Це підприємства ВАТ «Харверст», ВАТ «Гідропривід», ВАТ «Ізюмське РТП», ВАТ «Харківський дослідний завод технологічного оснащення», АТ «ХАРП». Особливості станів наведених підприємств такі: підприємства мають раціонально використовувати свої кошти на оновлення або придбання нових активів, вибір напрямку розвитку підприємства, тобто вкладати кошти в розвиток своїх активів й всього підприємства в цілому, але необхідно, також, звернути увагу на оптимальну

структуру власного капіталу.

Протягом п'яти років в другому квадранті не спостерігається постійне розкошування підприємств, які б мали високий рівень активів. Однак необхідно відмітити ті підприємства, які два або три рази були розташовані в цьому квадранті за період, який аналізується, а саме: ВАТ «Куп'янський машзавод», ВАТ Харківський завод електромонтажних виробів, ВАТ «НВП «Система», ВАТ «Індекс», які входять до другого квадранту. Даним підприємствам рекомендовано збільшити обсяги джерел формування власним капіталом для підтримки своїх активів у відмінному стані. Характерним на даній стадії є залучення нових коштів для підтримки й подальшого росту активів підприємства. Залучення коштів потребує детального вивчення платоспроможності й ліквідності балансу підприємства, для того щоб при рості джерел формування активів не порушити оптимальну структуру власного капіталу.

Аналіз матриці протягом п'яти років надає змогу виокремити підприємства, які переходили з одного квадранту до другого. Встановлено, що підприємства економічно розвиваються, коли відбувається перехід до першого квадранту. Так наприклад, ВАТ ХЕЛЗ «Укрелектромаш», ВАТ «Електромашина» в 2003р. входять до другого квадранту, а з 2004р. – 2007р. розташовані в першому квадранту. ВАТ «РОСС», з 2004р. років переходить від четвертого, другого й третього квадрантів, а в 2007р. розташований в першому квадранті. Істотне зниження рівня стану активів та джерел формування власного капіталу підприємства інтерпретується як спад його власного капіталу відносно типових підприємств.

Розділ 3. Комплексна технологія управління процесом росту власного капіталу на підприємстві

3.1. Оптимізація структури джерел формування власного капіталу підприємств (на прикладі машинобудівної галузі)

Ріст власного капіталу підприємства в ринкових умовах неможливий без раціонального інвестування коштів в активи підприємства. При цьому головною проблемою є визначення, в якому обсязі необхідно залучати кошти, тобто визначення оптимальної структури джерел формування власного капіталу; оптимального співвідношення власних, позикових і залучених коштів. Використання додаткових коштів, крім власних, надає змогу підприємству своєчасно інвестувати кошти в нове виробництво, забезпечити розширення й технічне переоснащення діючого машинобудівного підприємства, фінансування наукових досліджень, розробок та їх введення у виробництво. В економічній літературі більшість вчених розглядають оптимальну структуру капіталу між власними й позиковими коштами, але при цьому не враховують залучені кошти й структуру між необоротними й оборотними активами. Зазначимо, що промисловим підприємствам на кожній стадії свого розвитку потрібний різний обсяг коштів й у різному співвідношенні між собою.

Для управління процесом росту власного капіталу підприємству необхідно розробити оптимальну структуру джерел формування свого капіталу та структуру його активів. В дослідженнях стану власного капіталу передбачається умова, що управління ним є корегованим на підприємстві, тобто перетворення різних складових капіталу залежить від рішень, що приймаються відповідними особами. Тому актуальним є питання про вибір оптимального управління з множини допустимих. Це є оптимізаційна задача. Постановка задачі оптимізації залежить від існування і єдиності критерію

ефективності управління, структури множини допустимих управлінь та інших факторів. Для одержання найкращого результату потрібно мати таке управління з неперервної множини допустимих управлінь, яке б доводило до екстремального значення показника ефективності [55].

Визначення допустимих напрямків фінансування власного капіталу підприємства першочергово передбачає аналіз тих підприємств, де вже наявна оптимально-раціональна структура джерел. Як правило, такі підприємства мають істотний фінансово-господарський розвиток. Отже, дослідження оптимальних структур джерел мають проводитися в сукупностях машинобудівних підприємств, які розширювані за розвитком їх активів та джерел формування власного капіталу; результату такого розширення відповідає їх позиціонування за квадрантами матриці результатів управління активів та джерел формування власного капіталу промислових підприємств.

Процедуру аналізу виконували на сукупності 25 підприємств машинобудівної галузі. За обчисленнями узагальнюючих показників розвитку активів та джерел формування власного капіталу маємо, що всі підприємства сукупності мають низький рівень розвитку активів, але різний рівень розвитку джерел формування. Для відпрацювання методики визначення оптимальної структури джерел формування власного капіталу рівень узагальнюючого показника розвитку активів встановили на значенні 0,3 як максимального для даної сукупності, й квадранти будували відповідно до цього рівня (рис. 2.5.).

За отриманим розширенням підприємств в матриці результатів управління активами та джерелами формування власного капіталу можна визначити їх оптимальну структуру, при цьому отримуючи максимальний прибуток. Як вже було сказано, це є оптимізаційна задача.

Концептуально загальну структуру проблеми оптимального вибору розглядають за її основними елементами:

- цілі або сукупності цілей, досягнення яких визначає вирішення

проблеми;

- альтернативні засоби, за допомогою яких може бути досягнута вказана ціль;
- засоби оцінки елементів умов (класично це затрати ресурсів), що потрібні для кожної альтернативи;
- засоби відображення зв'язків між цілями, альтернативами і елементами умов (затратами);
- критерії (критерій) ефективності, що зіставляють цілі і затрати та встановлюють найбільш переважні рішення [55].

Саме ступінь структуризації проблеми визначається тим, наскільки добре виділені та обґрунтовані її основні логічні елементи й математичний метод вирішення проблеми. Для вирішення задачі оптимізації джерел формування власного капіталу з метою збільшення їх прибутковості потрібно знаходити екстремум функції на множині кінцевовимірному простору, що визначається лінійними і нелінійними обмеженнями (рівняннями й нерівностями) тобто маємо задачу лінійної оптимізації, як представлено у формулі 3.5.

$$\begin{cases} Z = f(x) \rightarrow \max \\ \varphi_i(x) \geq 0, \quad i = \overline{1, k}; \\ h_j(x) = 0, \quad j = k + 1, \dots, m; \\ \mathbf{x} = (x_1, \dots, x_n) \in R_+^n \end{cases} \quad (2.5)$$

Тут $\mathbf{x} = (x_1, \dots, x_n)$ – вектор змінних величин, які відповідають компонентам альтернативи вибору (плану, стратегії); $h_j(x), \varphi_i(x)$ – скалярні функції, що представляють формалізоване відображення взаємодії елементів умов (наприклад, затрат ресурсів) на реалізацію альтернативи вибору, якій відповідає вектор змінних $\mathbf{x}$; $\varphi_i(x) \geq 0$ та $h_j(x) = 0$ – обмеження задачі, що задані нерівностями й рівняннями відповідно; Z – критерій (показник) ефективності, тобто прибутковості, що є кількісно заданою ознакою, у

типу додаткової змінної в оптимальному плані визначаються границі змін правих частин нерівностей, що в табл. 3.4. та в межах яких визначена оптимальним планом структура джерел залишається незмінною.

Метою оптимізаційної задачі є встановлення оптимальної структури джерел формування власного капіталу при отриманні оптимального прибутку в кожному квадранті, а отже відповідної стадії життєдіяльності підприємства. Тому цільова функція складається з рентабельності власних (R_{vd}), залучених (R_{zd}), довгостроково позикових (R_{pd}^d) й короткостроково позикових джерел (R_{pd}^k) формування власного капіталу. В якості невідомих є обсяги власних, залучених, довгострокових й короткострокових позикових коштів.

Рекомендується такий вид цільової функції:

$$F = R_{vd}x_{vd} + R_{zd}x_{zd} + R_{pd}^d x_{pd}^d + R_{pd}^k x_{pd}^k \rightarrow \max$$

де, R - коефіцієнт рентабельності відповідних джерел формування власного капіталу підприємства;

x_{vd} - власні джерела;

x_{zd} - залучені джерела;

x_{pd}^d - довгострокові позикові джерела;

x_{pd}^k - короткострокові позикові джерела

Умови оптимізаційної задачі формувалися, виходячи зі стану власного капіталу підприємств, що утворюють сталу структуру кожного квадранту. В розділі 2.2. визначені підприємства, які протягом трьох чи чотирьох років знаходились в одному квадранті, тому значення показників цих підприємств є основою для визначення меж в оптимізаційній задачі. При визначенні меж слід врахувати максимальне й мінімальне значення відповідного показника, а саме: залучених (x_{zd}), власних джерел (x_{vd}), довгострокових позикових джерела (x_{pd}^d) й короткострокових позикових джерел (x_{pd}^k).

Обмеження оптимізаційній моделі доцільно встановити на основі аналізу розмаху реальних обсягів джерел та власного капіталу підприємства за звітний період. В обмеженнях мають враховуватись групування активу та пасиву балансу за ступенем їх ліквідності, погашення та легкості їх вилучення з обороту, попередньо визначені верхні та нижні межі для кожної зі складової джерел формування власного капіталу окремо.

Так, сума власних джерел (x_{vd}) може бути меншою або дорівнювати активам підприємства ($x_{vd} \leq \text{"Валюта балансу"}$). Це рівняння узгоджується з правилом балансу, згідно якого власні джерела дорівнюють різниці валюти балансу та зобов'язань. Розмір власних джерел також може дорівнювати валюті балансу підприємства, але така ситуація реально майже не зустрічається (наприклад, на початку господарської діяльності підприємства), зазвичай він є меншим. Власні джерела мають бути більшими або дорівнювати статті балансу «Статутний капітал». Маємо нерівність вигляду $x_{vd} \geq \text{"Статутний капітал"}$. Зазначимо, що власні джерела не можуть бути меншим, ніж статутний капітал, оскільки він є його складовою.

Аналізуючи нерівності складових позикових джерел, необхідно враховувати ступень їх погашення активами та фінансову стійкість підприємства. Тому при визначенні розміру складових позикових джерел необхідно враховувати норми ліквідності балансу. Так обсяги довгострокових позикових джерел (x_{dd}^p) залежать від ступеня погашення активами. Тому довгострокові позикові джерела мають бути меншими або дорівнювати основним засобам підприємства. Це є забезпеченням довгострокового кредиту. Отже, обмеження має вид $x_{pd}^d \leq \text{"Основні засоби"}$. Доповнимо, що обсяг довгострокових позикових джерел має бути більшими або дорівнювати сумі найліквідніших активів (L_1) та активів, які швидко реалізуються (L_2), тобто $x_{pd}^d \geq (L_1 + L_2)$. Такі обмеження не призводять до порушення фінансової стійкості підприємства.

Наступною складовою позикового капіталу є короткострокові позикові джерела (x_{pd}^k). Для збереження фінансової стійкості короткострокові позикові джерела повинні бути меншими або дорівнювати сумі активів, що реалізуються повільно (L_3) й загальній сумі дебіторської заборгованості (сюди входять статі балансу «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги», «Дебіторська заборгованість за розрахунками», «Інша дебіторська заборгованість»), нерівність має вигляд $x_{pd}^k \leq (L_3 + \text{«Дебіторська заборгованість»})$.

Рациональний обсяг короткострокових позикових джерел (x_{pd}^k) дає змогу підприємству мати в своєму розпорядженні достатньо грошових коштів, для уникнення їх дефіциту або не ефективного використання. Такий стан відповідає нерівності: обсяг короткострокових поточних джерел не повинен бути більшим або дорівнювати сумі обсягів активів, які швидко реалізуються (L_1) й статі балансу «Виробничі запаси». Таким чином, відповідно до норм ліквідності балансу, нерівність має вид $x_{pd}^k \geq (\text{«Виробничі запаси»} + L_1)$.

Підприємства, які позиціують в різних квадратах мають різні обмеження за величинами, це є очевидним фактом.

Обмеженнями в задачі оптимізації структури джерел формування власного капіталу є межі величин, які визначаються шляхом сум окремих елементів структури джерел формування власного капіталу, враховуючи загально прийняті норми ліквідності балансу за умови фінансової стійкості підприємства. Так, сума власних джерел (x_{vd}) та довгострокових позикових джерел (x_{pd}^d) повинна бути меншою ніж сума активів, які важко реалізуються (L_4) та активів, які реалізуються повільно (L_3). Це слідує з того факту, що для погашення довгострокового капіталу необхідні активи, які важко або повільно реалізуються (L_4, L_3) за умови фінансової стійкості. Нерівність має вид $x_{vd} + x_{pd}^d \leq (L_4 + L_3)$.

Валюта балансу може складатися з власних, залучених довгострокових короткострокових поточних джерел. Однак, в процесі своєї діяльності

підприємство не може функціонувати без власних джерел де враховується статутний капітал підприємства. Отже слідує висновок, що сума залученого капіталу (x_{zk}), довгострокових (x_{pd}^d) й короткострокових (x_{pd}^k) позикових джерел може бути меншою або дорівнювати валюті балансу. Нерівність має вид $x_{zd} + x_{pd}^d + x_{pd}^k \leq$ "Валюта балансу".

Сформовані нерівності базуються на співставленні по ліквідності елементів загально визначених груп ліквідності. Вони складені саме в такому вигляді задля забезпечення своєчасності та повноти здійснення розрахунків по зобов'язанням перед контрагентами, покриття зобов'язань активами підприємства, строк перетворення яких в гроші відповідає строку погашення зобов'язання.

Підприємства, які позиціюють в різних квадрантах мають різні обмеження за залученими джерелами. Так як підприємство може зовсім не залучати кошти для свого розвитку, тому визначити обмеження залучених коштів на підставі ліквідності не можна. Для підприємств які потрапили до першого, другого та четвертого квадранту нерівність має вид $x_{zd} >$ "Поточних зобов'язань". А для третього квадранту нерівність має вид $x_{zd} >$ "Довгострок ові зобов'язання". Однак, для всіх квадрантів залучені джерела мають бути меншими або дорівнювати власним джерелам, тобто нерівність має вид $x_{zd} <$ "Власні джерела".

При складанні цільових функцій враховувались рівні рентабельності підприємств за різними квадрантами. Всі змінні в задачі набувають тільки додатні значення.

Отже розроблення задачі оптимізації структури джерел формування власного капіталу має вестись на основі досліджень ліквідності, співвідношення статей балансу впорядкування майна за предметом оптимального розподілу як активів, так і пасивів, й адекватності структури джерел формування власного капіталу, яка б задовольнила і потенційних

інвесторів, і кредиторів, і постачальників, врешті решт, власників та менеджмент компанії.

Умови задач оптимізації структури джерел підприємств, які досліджувались представлені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Умови задач оптимізації структури джерел підприємств

I, II, IV квадрант	III квадрант
$F_{max} = R_{vd}x_{vd} + R_{zd}x_{zd} + R_{pd}^d x_{pd}^d + R_{pd}^k x_{pd}^k$	$F_{max} = R_{vd}x_{vd} + R_{zd}x_{zd} + R_{pd}^d x_{pd}^d + R_{pd}^k x_{pd}^k$
$\left\{ \begin{array}{l} x_{vd} \geq \text{"Статутний капітал"} \\ x_{vd} \leq \text{"Валюта балансу"} \\ x_{zd} \leq \text{"Власні джерела"} \\ x_{zd} \geq \text{"Поточні зобов'язання"} \\ x_{pd}^d \geq (L_1 + L_2) \\ x_{pd}^k \leq \text{"Основні засоби"} \\ x_{pd}^k \geq (\text{Виробничі запаси} + L_1) \\ x_{pd}^k \leq (L_3 + \text{"Дебіторська заборгованість"}) \\ x_{vd} + x_{pd}^d \leq (L_3 + L_4) \\ x_{zd} + x_{pd}^d + x_{pd}^k \leq \text{"Валюта балансу"} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} x_{vd} \geq \text{"Статутний капітал"} \\ x_{vd} \leq \text{"Валюта балансу"} \\ x_{zd} \leq \text{"Власні джерела"} \\ x_{zd} \geq \text{"Довгострокові зобов'язання"} \\ x_{pd}^d \geq (L_1 + L_2) \\ x_{pd}^k \leq \text{"Основні засоби"} \\ x_{pd}^k \geq (\text{Виробничі запаси} + L_1) \\ x_{pd}^k \leq (L_3 + \text{"Дебіторська заборгованість"}) \\ x_{vd} + x_{pd}^d \leq (L_3 + L_4) \\ x_{zd} + x_{pd}^d + x_{pd}^k \leq \text{"Валюта балансу"} \end{array} \right.$

В результаті вирішення оптимізаційної задачі в кожному квадранті отримано оптимальні структури джерел формування власного капіталу та активів підприємств в абсолютних величинах й у відсотках (табл. 3.2), позикові джерела (результат обчислення оптимізаційної задачі для кожного квадранту матриці наведений в додатку 3). Також вказують оптимальне співвідношення величин необоротних й оборотних активів підприємства. Отримані оптимальні структури власного капіталу можна проаналізувати за стадіями розвитку власного капіталу: «зародження», «росту», «зрілості» й «спаду».

Таблиця 3.2

Оптимальні обсяги джерел формування власного капіталу та активів підприємств

Об'єкти управління власним капіталом	Оптимальні обсяги, тис. грн.	Питома вага, у %
I квадрант		
Власні джерела (vd)	11700	24,00
Залучені джерела (zd)	12540	25,72
Довгострокові позикові джерела ($^d pd$)	17510	35,92
Короткострокові позикові джерела ($^k pd$)	7001	14,36
Всього джерела (D)	48751	100,00
Необоротні активи (na)	43055	61,48
Оборотні активи (oa)	26980	38,52
Активи (A)	70035	100,00
Максимальний прибуток	33044,97	
II квадрант		
Власні джерела (vd)	11700,00	6,73
Залучені джерела (zd)	36005,90	20,72
Довгострокові позикові джерела ($^d pd$)	40975,90	23,58
Короткострокові позикові джерела ($^k pd$)	85090,57	48,97
Всього джерела (D)	173772,37	100,00
Необоротні активи (na)	43055,00	61,48
Оборотні активи (oa)	26980,00	38,52
Активи (A)	70035,00	100,00
Максимальний прибуток	70135,6	
III квадрант		
Власні джерела (vd)	134944,57	23,02
Залучені джерела (zd)	118978,70	20,30
Довгострокові позикові джерела ($^d pd$)	164220,47	28,01
Короткострокові позикові джерела ($^k pd$)	168063,37	28,67
Всього джерела (D)	586207,10	100,00
Необоротні активи (na)	20660,37	47,34
Оборотні активи (oa)	22980,30	52,66
Активи (A)	43640,67	100,00
Максимальний прибуток	250210,13	
IV квадрант		
Власні джерела (vd)	24288,96	10,89
Залучені джерела (zd)	70813,70	31,75
Довгострокові позикові джерела ($^d pd$)	95929,10	43,01
Короткострокові позикові джерела ($^k pd$)	32006,55	14,35
Всього джерела (D)	223038,31	100,00
Необоротні активи (na)	90118,15	66,33
Оборотні активи (oa)	45744,09	33,67
Активи (A)	135862,24	100,00
Максимальний прибуток	43359,72	

На рис. 3.1 і 3.2 наведено структуру активів і джерел формування власного капіталу за кожним квадрантом матриці. Кожній стадії розвитку характерна своя структура власного капіталу підприємства. Так, на стадії «зародження» в структурі джерел формування власного капіталу найбільшу частку займають довгострокові позикові джерела – 43 % й залучені джерела – 32 %, тобто підприємства прагне залучати й позичати грошові кошти для розвитку діяльності. На стадії росту частка довгострокових джерел у порівнянні зі стадією «зародження» знизилася на 8 % й складає 35 %, за рахунок чого збільшилася частка власних джерел на 13 % й складає майже однакову частку зі залученими джерелами – 24 %, 25 % відповідно. Це обумовлено тим, що підприємство частково віддає свої довгострокові позики за рахунок отримання прибутку. Частка короткострокових позикових джерел на стадії «зародження» й «росту» однакові й складають – 14%. Для стадії «зрілості» характерно значна частка короткострокових позикових джерел в структурі джерел що складає 48 %. Це можна пояснити так, на підприємствах за рахунок розвитку активів збільшилось виробництво товарів та їх збут, в наслідок чого збільшилася короткострокова заборгованість за товари. Також на цій стадії відмічається значне зниження власних джерел до 7 %. На стадії «спаду» структура джерел більш однорідна, а саме власні джерела займають 23 %, залучені джерела – 20 %, довгострокові позикові джерела – 28 %, короткострокові позикові джерела 29 %.

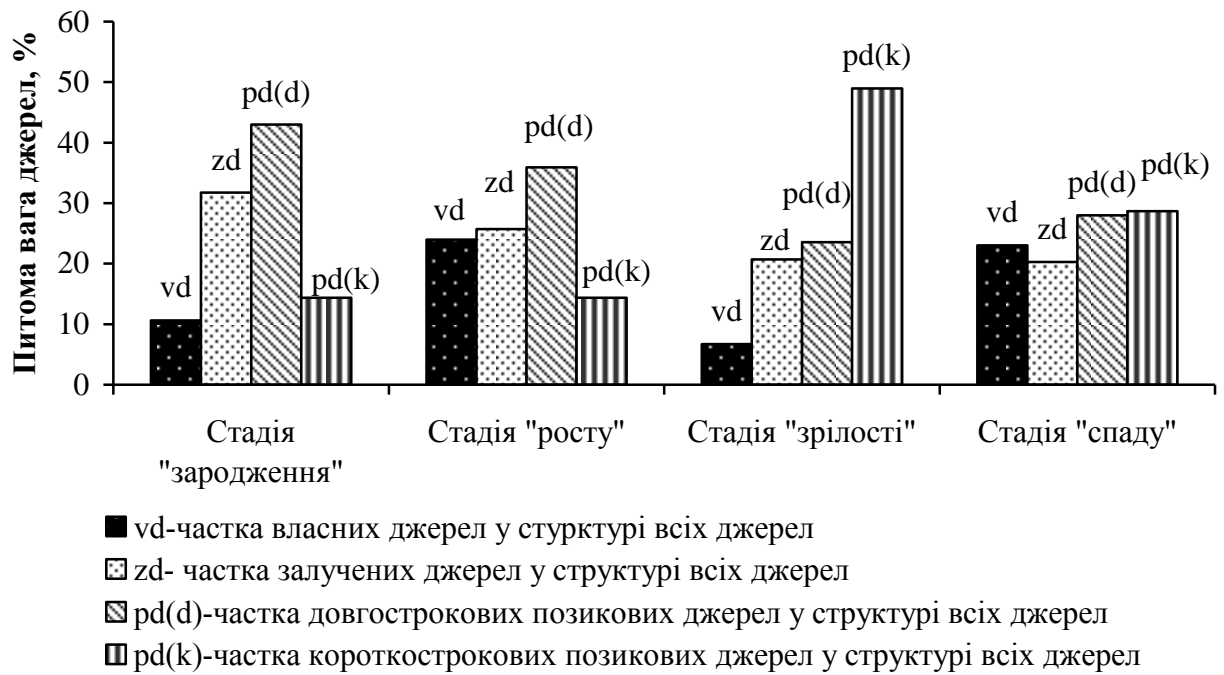

Рис. 3.1. Оптимальні структури джерел формування власного капіталу для кожної стадії у матриці

За результатами оптимізації структурою власного капіталу можна визначити оптимальні співвідношення в структурі активів. На стадії «зародження», «росту» й «зрілості» підприємства мають найбільшу частку необоротних активів в активах, а саме – 66 %, 61 % й 61 % відповідно. На стадії «спаду» частка необоротних активів знизилася й складає 47 %.

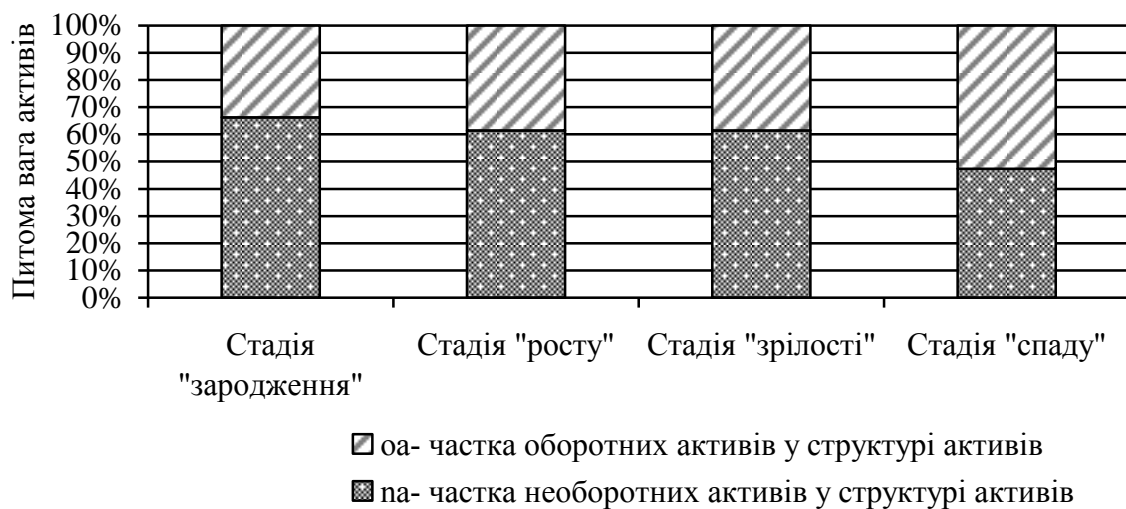

Рис. 3.2. Оптимальні структури активів власного капіталу за стадіями у матриці

Динаміка обсягів максимального прибутку за умов оптимальних структур активів і джерел формування власного капіталу представлена на рис. 3.3. Відзначається найменший прибуток на підприємствах, які входять до третього квадранту (стадія «спаду»), а найбільший прибуток мають підприємства другого квадранта (стадія «зрілості»). Достатньо високий рівень прибутку мають підприємства на стадії «росту» й «зародження». Обсяг прибутку відображає економічний стан підприємства й підтверджує раціональний розподіл на відповідній стадії життєдіяльності.

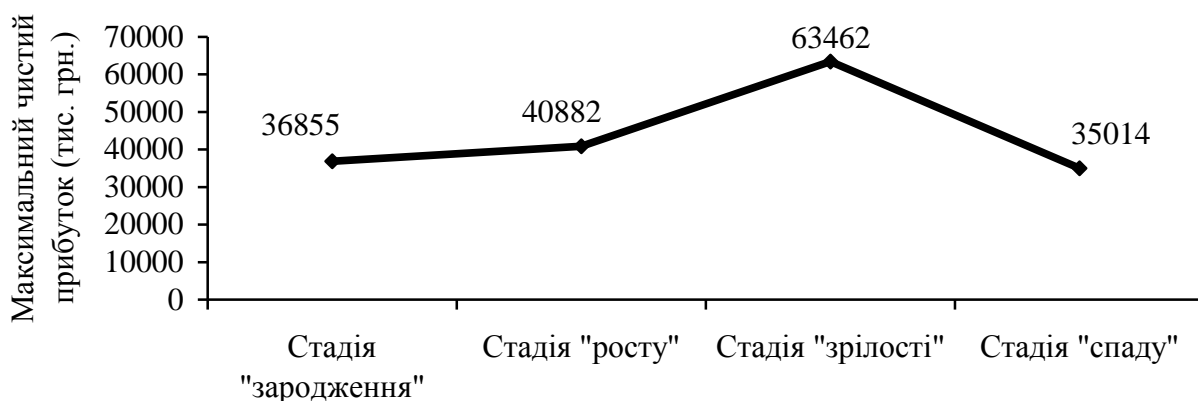

Рис. 3.3. Величина максимального прибутку підприємства за умов оптимальних структур власного капіталу для кожної стадії у матриці

Підприємствам на стадії «зародження» рекомендовано мати найбільшу частку довгострокових джерел (43 %) й залучених джерел (31 %), що буде сприяти розвитку діяльності та отримання достатньо високого прибутку у розмірі 36 855 тис. грн. На стадії «росту» підприємствам характерно зниження частки залучених, довгострокових джерел на 6 %, 7 % відповідно, а отриманий чистий прибуток збільшиться на 1 841 тис. грн. в порівнянні зі стадією «зародження». Якщо на підприємствах пріоритетними є короткострокові позикові джерела, як показано на стадії «зародження», то вони повинні не перевищувати 49 % у структурі джерел, при цьому можливо отримати максимальний прибуток у розмірі – 63 462 тис. грн. На стадії «спаду» підприємство має майже однакову структуру джерел, а прибуток отримує найменший серед всіх стадій – 35 014 тис. грн.

Виходячи з цього, для поступального розвитку підприємствам необхідно залучати кошти в таких обсягах, щоб зберігалась оптимальна структура джерел та активів підприємства в кожному з квадрантів матриці, а управління власним капіталом було націлене на збільшення чистого прибутку від них.

Для більш детального дослідження результатів встановлених оптимальних структур власного капіталу необхідно розглянути їх в кожному квадранті окремо, дотримуючись послідовності стадій.

Для стадії «зародження» (IV квадрант) визначена наступна структура джерел формування власного капіталу підприємства: власні джерела 10,89 %, залучені джерела 31,75 %, довгострокові позикові джерела 43,01 % та короткострокові позикові джерела 14,35 %. Структура активів наступна: необоротні активи 66,33 %, оборотні активи 33,67 %. Максимальний прибуток при цьому складає 36 855,60 тис. грн., що більше, ніж на стадії «спаду», але менше, ніж на інших підприємствах. Поясненням невисокого прибутку на дані стадії є те, що метою підприємства передбачається не накопичення прибутку, а нарощування активів за рахунок вкладення позикових, залучених і власних коштів. Дана стадія характеризується формуванням капіталу підприємства й поступового зміцнення його позиції на ринку. На цьому етапі відбувається техніко-економічне становлення, накопичення й ріст активів підприємства, при цьому на підприємстві проводять реконструкцію, модернізацію. Необхідно відмітити, що на даному етапі підприємство має найбільшу долю залучених та довгостроково позикових коштів порівняно з іншими стадіями, це пояснюється тим, що всі кошти вкладаються в розвиток підприємства, тобто для забезпечення росту активів підприємства. Визначена структура надасть змогу підприємству нарощувати активи й тим самим перейти на наступну стадію «росту».

Оптимальна структура джерел формування власного капіталу для першого квадранта (стадія «росту») наступна: власні джерела – 24,00 %, залучені джерела – 25,72 %, довгостроково позикові джерела – 35,92 % й

короткострокові позикові джерела – 14,36 %. Структура активів підприємств першого квадранта наступна: необоротні активи (*na*) 61,48 %, оборотні активи (*oa*) 38,52%. Максимальний прибуток при цьому складає 40882,64 тис. грн., що більше, ніж на стадії «спаду» й «зародження», але менше, ніж на стадії «зрілості».

Такий стан оптимальної структури й рівень максимального прибутку є оправданий, тому що підприємство знаходиться на стадії «росту», де збільшуються обсяг продаж продукції, що спонукає визнання у споживачів, постачальників, кредиторів. Не значний обсяг чистого прибутку визвано необхідністю сплачувати дивіденди та відсотки за кредит, що зменшує отриманий чистий прибуток. На таких підприємствах виробництво налагоджено, витрати на нього зменшуються, канали товарообігу й реклами встановлені, все це створюється за рахунок високого результату управління активами підприємства. Показники фінансової стійкості й платоспроможності знаходяться в межах нормативних значень, що також підтверджується високим результатом управління джерелами формування власного капіталу підприємства.

Для росту власного капіталу підприємства й виходу його на шлях до стадії «росту» необхідно оновлювати оборотні й необоротні активи, розширювати свою діяльність, вкладати в інновації й для цього залучати додаткові кошти з позикових й залучених джерел.

Підприємству, яке знаходиться на стадії росту, необхідно дотримуватися запропонованої структури власного капіталу для підтримки свого виробництва, активів у належному стані. Зниження результату управління джерелами формування власного капіталу може призвести до переходу до стадії «зрілості»; в такому випадку у підприємства не достатньо коштів на підтримку всіх активів у належному стані, ремонту, оновлення.

Оптимальна структура джерел для підприємств другого квадранта відрізняється від першого. Структура джерел формування власного капіталу наступна: власні кошти 6,73 %. залучені джерела 20,72 %, довгострокові

позикові кошти 23,58 % й короткострокові позикові кошти 48,97 %. Як і в інших квадрантах, найбільшу частку в активах підприємства займають необоротні активи 61,48 %, а оборотні активи 38,52 %. Стадія «зрілості» настає в результаті зменшення коштів формування активів підприємства, що свідчить про фінансово-економічну нестабільність функціонування підприємства, тому необхідно приймати термінові міри по управлінню джерелами формування власного капіталу підприємства. Нестача коштів спонукає зменшення фінансування інноваційного продукту, розробки й освоєння нових видів виробництва, оновлення й нарощування активів. Однак необхідно відзначити, що підприємства ще мають високий результат управління активами підприємства, про що свідчить максимальний прибуток, який значно вищий, за прибуток підприємств інших квадрантів й складає 63 462,09 тис. грн. Такий стан підприємства та його активів надає змогу підприємству залучити додаткові кошти у вигляді залучених і позикових джерел, тим самим збільшуючи кошти на формування активів підприємства. При дотримуванні даної структури власного капіталу підприємство може перейти до першого квадранту. При цьому існує небезпека: якщо не продовжувати вкладати кошти в оновлення, накопичення активів й розширення виробництва, можна перейти на стадію «спаду».

Підприємства, які потрапили до третього квадранту, мають низький максимальний прибуток – 35 014,57 тис. грн. В даному квадранті, в структурі всі джерела мають майже однакову частку в загальному обсязі джерел: власні джерела 23,02 %, залучені джерела 20,30 %, довгострокові позикові кошти 28,01 % й короткострокові позикові джерела 28,67%. Структура активів підприємств даного квадранту відрізняється від інших квадрантів й складають 47,34 %, а оборотні активи 52,66 %. Це визвано тим, що необоротні активи в результаті їх використання потребують капітального ремонту, реконструкції, модернізації, інша частка необоротних активів вибула в результаті фізичного або морального зносу. В даному квадратні знаходяться підприємства, у яких результати управління активами й

джерелами формування власного капіталу низькі порівняно з підприємствами інших квадрантів. Така стадія настає, коли підприємство не є конкурентоспроможним на ринку, воно має збільшення фізичного й морального зносу активів й в цілому ресурсів. Тому для росту власного капіталу взагалі рекомендується дотримуватися визначеної оптимальної структури активів та джерел формування власного капіталу підприємства.

Таким чином, в результаті вирішення сформованої оптимізаційної задачі, розраховано оптимальну структуру власного капіталу для кожної стадії життєдіяльності підприємства, яка враховує економічні аспекти кожної стадії. Підприємство протягом своєї життєдіяльності може переходити з однієї стадії до іншої, однак при цьому необхідно розробляти управлінські рішення для швидкого переходу до стадії «росту». Достовірність визначення оптимальних результатів управління активів та джерел формування власного капіталу надає змогу своєчасно встановити, на якій стадії знаходиться підприємство, й об'єктивно спрямувати на об'єкти управління власним капіталом.

За допомогою розрахованої оптимізаційної структури власного капіталу й оцінки підприємства пропонується структура управлінських заходів, яка сприяє росту власного капіталу й виходу з кризового становища або активів, або джерел формування власного капіталу підприємства (табл. 3.3.). Розташування підприємства на матриці результату управління власним капіталом надає змогу визначати недоліки в управлінні активами й джерелами формування власного капіталу й ліквідувати їх, проаналізувати шлях розвитку підприємства, перехід від однієї стадії до другої, тим самим виявити фактори й причини, які сприяють зниженню або росту власного капіталу.

Управлінські заходи відносно кожного об'єкту управління власного капіталу
згідно зі стадіями життєдіяльності підприємства

Квадрант	Об'єкти управління власного капіталу	Зміст стану об'єктів управління власним капіталом підприємства	Управлінські заходи підтримки або зміни стану
I квадрант (стадія «росту»)	Активи підприємства	Достатній обсяг активів підприємства, що задовольняє оптимальну структуру власного капіталу	Підтримка технічного стану активів підприємства, вчасна зміна й оновлення основних засобів, аналіз використання активів підприємства; управління дебіторською заборгованістю; аналіз оптимальної закупки.
	Джерела формування власного капіталу підприємства	Достатній обсяг джерел формування власного капіталу підприємств, що задовольняє оптимальну структуру власного капіталу	Контроль й аналіз джерел формування власного капіталу; пошук нових шляхів залучення й позики коштів.
II квадрант (стадія «зрілості»)	Активи підприємства	Перевищення активів підприємства над джерелами формування власного капіталу, що порушує оптимальну структуру власного капіталу	Ліквідування фізично й морально зношених основних засобів; реалізація або передача в оренду основних засобів, які не використовуються на виробництві; визначення залишків виробничих запасів, які не використовують протягом операційного циклу; управління необоротними активами та розробка стратегій управління активами в цілому.
		Нераціональна структура активів підприємства (перевищення необоротних активів над оборотними активами, або навпаки, що далеко не відповідає оптимальній структурі власного капіталу)	Потрібно планувати закупки необхідних виробничих запасів для виробництва; прогнозування попиту на продукцію, яку виробляють; пошук платоспроможних покупців продукції; зменшення періоду дебіторської заборгованості; раціональне використання грошових коштів.
Квадрант	Об'єкти управління власного капіталу	Зміст стану об'єктів управління власним капіталом підприємства	Управлінські заходи підтримки або зміни стану
II квадрант (стадія «зрілості»)	Джерела формування власного капіталу підприємства	Недостатньо коштів для формування власного капіталу підприємства	Залучення коштів за рахунок випуску акцій; залучення інвестицій; отримання позики у банку; пошук власних коштів за рахунок скорочення витрат, збільшення уставного капіталу.

		Нераціональна структура джерела формування, яка не відповідає оптимальній структурі власного капіталу підприємства	Аналіз джерел формування власного капіталу; визначення обсягу, строку погашення позикових кредитів; аналіз розміщення акцій на фондовому ринку.
III квадрант (стадія «спаду»)	Активи підприємства	Низький технічний стан активів підприємства, що зовсім не відповідає оптимальній структурі	Необхідність оновлення основних засобів підприємства; використання більш якісних та конкурентоспроможних виробничих запасів.
		Недостатній обсяг активів підприємства за ознакою «об'єкт порівняння»	Придбання активів підприємства; оренда основних засобів; фінансовий лізинг основних засобів; пошук нових постачальників виробничих запасів для виробництва продукції;
	Джерела формування власного капіталу підприємства	Низький обсяг джерел формування; використання, в основному, власних коштів підприємства	Нарощування джерел формування власного капіталу за рахунок залучення коштів (випуску акцій) й отримання позикових коштів, збільшення уставного капіталу підприємства
		Недостатній обсяг джерел формування власного капіталу підприємства	
IV квадрант (стадія «зародження»)	Активи підприємства	Низький технічний стан активів підприємства, що зовсім не відповідає оптимальній структурі	Необхідність підприємства нарощувати активи; будувати нове виробництво; придбати виробничі запаси.
	Джерела формування власного капіталу	Достатній обсяг джерел формування власного капіталу підприємства	Вкладання коштів у розширення виробництва, в розвиток інновацій на підприємстві

Визначення оптимальної структури власного капіталу дозволяє підприємству нарощувати активи в обсязі, обумовленому коштами підприємства й в такій структурі активів, яка є раціональною для використання необоротних й оборотних активів. Визначення оптимальної структури джерел формування власного капіталу дозволяє уникнути фінансової залежності від інших кредиторів, при цьому продовжувати ріст власного капіталу підприємства. Взаємозв'язок активів і джерел формування власного капіталу підприємства є основною ланкою до росту власного капіталу в цілому. Визначення стадій життєдіяльності підприємства й використання інформації про стан об'єктів управління власного капіталу,

визначення його оптимальній структури – все це є сукупністю управлінських заходів щодо управління процесом росту власного капіталу підприємства.

3.2. Розроблення технології управління процесом росту власного капіталу на підприємстві

Для визначення напрямку в управлінні власним капіталом на окремому машинобудівному підприємстві потрібна комплексна технологія взаємоузгодженого управління активами і джерелами формування власного капіталу, яка б містила науково-практичні рекомендації формування етапів управління, їх послідовність і зміст. Сформована комплексна технологія управління активами і джерелами власного капіталу налаштовується на конкурентні умови, специфіку окремого підприємства. Сама ж універсальна технологія управління реалізується за методикою. Методика управління процесом росту власного капіталу складається з наступних основних етапів:

теоретичне обґрунтування та структуризація проблеми управління процесом росту власного капіталу підприємства;

збір інформації за даними бухгалтерсько-статистичної звітності щодо об'єктів управління власним капіталом, а саме: активів та джерел формування власного капіталу підприємства;

загальний аналіз власного капіталу підприємства та в перетині його об'єктів управління з урахуванням системи факторів;

кластеризація сукупності підприємств за системою показників, які відображають співвідношення об'єктів управління власним капіталом до акціонерного капіталу підприємства;

оцінка рівня розвитку об'єктів управління власним капіталом;

оптимізація структури активів та джерел формування власного капіталу з досягненням максимального прибутку, для кожного різного стану активів і джерел формування власного капіталу підприємства.

визначення стану розвитку підприємства за станами активів та джерел

формування власного капіталу підприємства; визначення типу росту власного капіталу на підприємстві на підґрунті ознак росту

Кожним етапом науково-практично методики управління ростом власного капіталу передбачається вирішення задач, які комплексно забезпечують ефективність даного управління. Концептуальним критерієм технологій є взаємоузгодженість активів і джерел формування власного капіталу, що є основою росту власного капіталу в цілому. В таблиці 3.3 представлено розроблену методику в розрізі задач, методів вирішення задач та завдання до відповідних управлінських рішень.

Таблиця 3.3

Методика управління процесом росту власного капіталу на машинобудівних підприємствах в Україні

Основні етапи	Методи	Завдання до управлінських рішень
Систематизувати дії щодо оцінки та управління власним капіталом підприємства	Змістовна модель управління власним капіталом підприємства	Визначити об'єкти та суб'єкти управління, їх елементи
Сформувати ознаки власного капіталу підприємства за допомогою системи показників	Аналіз бухгалтерсько-статистичної звітності	Сформувати отримані по підприємству дані
Визначити економічний стан об'єктів управління власним капіталом підприємства	Системи показників, які характеризують об'єкти управління власним капіталом підприємства	Виявити слабкі та сильні сторони економічного стану об'єктів управління власним капіталом
Виявити тип росту власного капіталу	Ознаки росту власного капіталу підприємства	Визначити напрямки росту власного капіталу підприємства
Розподілити сукупність підприємств залежно від визначеної системи окремих показників	Кластерний аналіз	Виявити залежність розвитку підприємства від частки акціонерного капіталу на підприємстві
Визначити латентні фактори в кожній з груп підприємств	Факторний аналіз	Визначити внутрішні причини змін об'єктів управління власним капіталом підприємства
Виявити залежність об'єктів управління власним капіталом від системи факторів	Багатофакторний регресійний аналіз. Парний регресійний аналіз	Визначити основні фактори з системи факторів, які впливають на зміни об'єктів управління власним капіталом
Визначити рівень узагальнюючих показників розвитку об'єктів управління власним	Математичний метод побудови узагальнюючого показника розвитку	Побудувати площину, враховуючи узагальнюючі показники

капіталом		
Розрахувати оптимальне значення обсягів управління власним капіталом при максимальному чистому прибутку	Оптимізаційна задача	Виявити оптимальну структуру об'єктів управління власним капіталом

За представленою методикою управління процесом росту власного капіталу підприємства розробляються заходи для прийняття рішень в умовах комплексного й взаємоузгодженого управління активами й джерелами формування власного капіталу підприємства; обґрунтовуються заходи щодо переходу підприємства до стадії «росту»; розробляються дієві пропозиції росту власного капіталу підприємства.

Отже, комплексну технологію управління процесом росту власного капіталу підприємства, схематично можна представити у вигляді, зображеному на рис. 3. 4.

Відзначимо переваги запропонованої комплексної технології управління власним капіталом, які складаються з наступного:

аналіз активів і джерел формування власного капіталу підприємства за визначеною системою показників забезпечує обчислення узагальнюючого показника результату управління активами й джерелами формування власного капіталу підприємства, на основі яких формується однозначний висновок;

взаємоузгодженість активів і джерел формування власного капіталу підприємства дає змогу визначити стадію життєдіяльності підприємства;

надається змога визначити фактори впливу на активи й джерела формування власного капіталу машинобудівного підприємства;

забезпечується можливість позиціонування підприємства на матриці результату управління власним капіталом, що надає змогу обчислити оптимальну структуру власного капіталу для кожного квадранту;

формується науково-аналітичне обґрунтування управлінського рішення щодо комплексу дій, спрямованих на ріст власного капіталу підприємства.

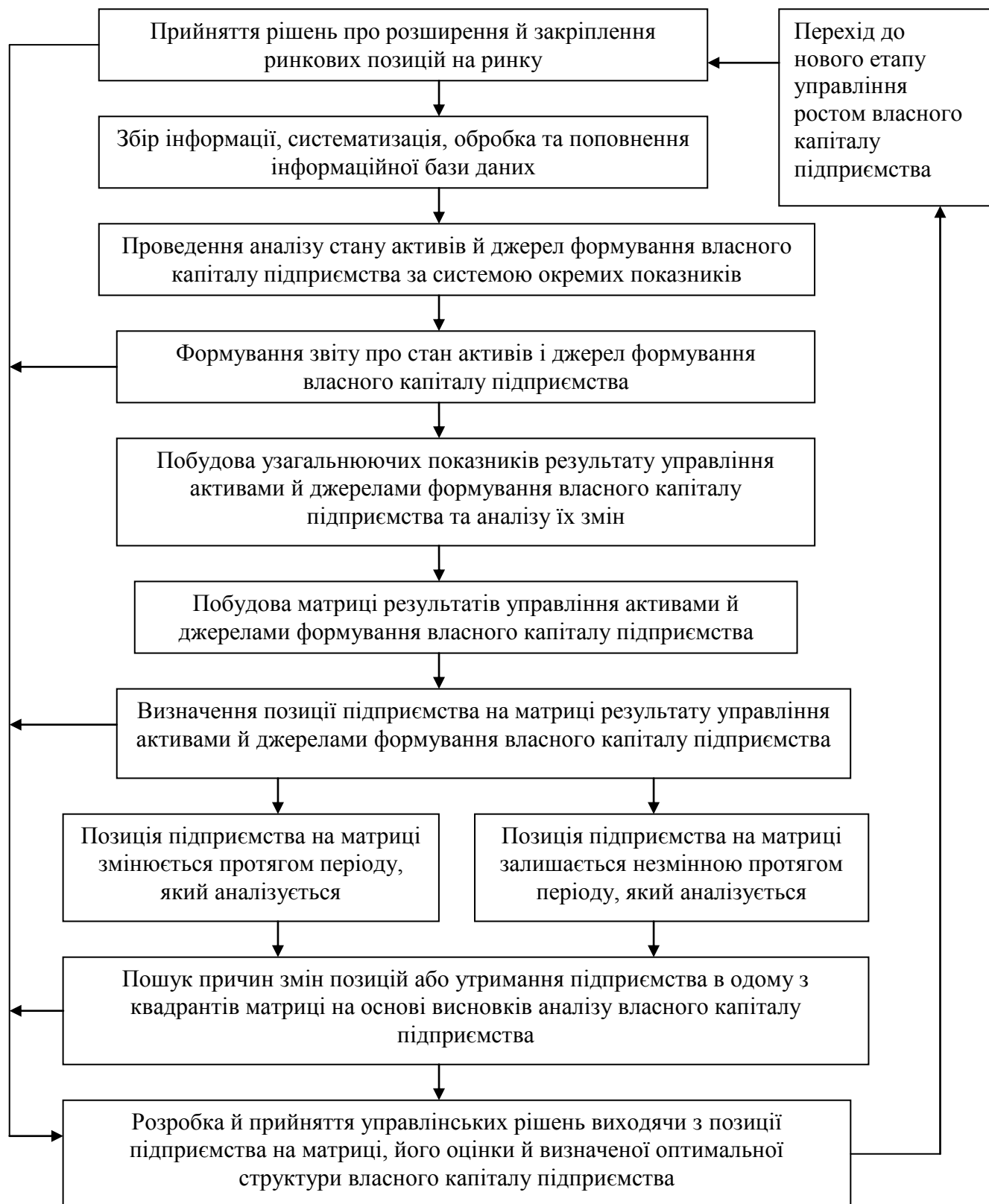

Рис. 3.4. Схема комплексної технології управління процесом росту власного капіталу підприємства

Реалізуючі комплексну технологію управління процесом росту власного капіталу на машинобудівних підприємствах, можна вирішити проблему фінансового розвитку підприємства, як це відбулося на ВАТ «Електромашина».

Згідно з першим етапом методики, мають визначатися об'єкти та суб'єкти управління. В першому розділі теоретично обґрунтовано, що об'єктами управління є активи підприємства, які поділяються на необоротні й оборотні активи та джерела фінансування власного капіталу, які складаються з власних, позикових й залучених джерел. Суб'єктами управління виступають аналітики підприємства.

Графічне зображення динаміки активів і джерел формування власного капіталу на підприємстві ВАТ ХЕЛЗ «Укрелектромаш» представлено на рис. 3.5.

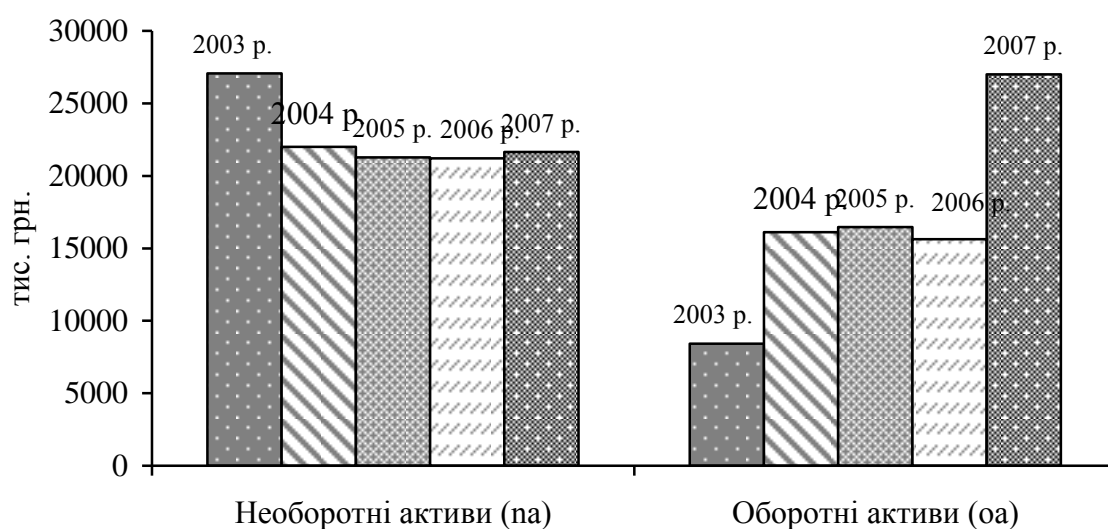

Рис. 3.5. Зміни вартості активів й джерел формування власним капіталом на підприємстві ВАТ ХЕЛЗ «Укрелектромаш» за п'ять років

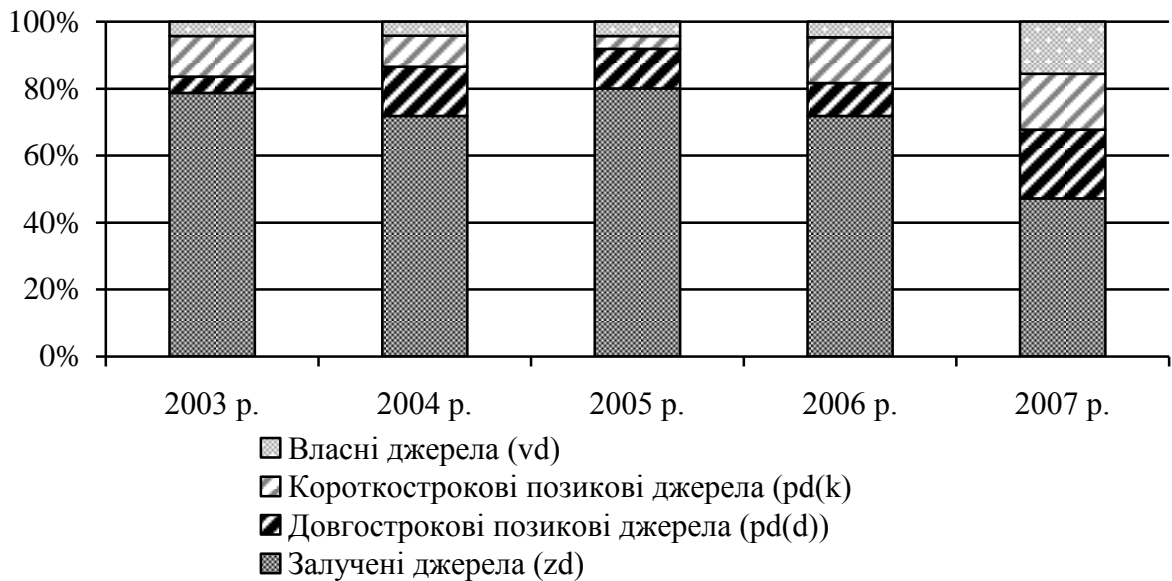
Відзначимо, що на підприємстві спостерігається стабільний ріст вартості активів підприємства, в порівнянні з 2003р. вартість активів збільшилася на 23476,60 тис. грн. Збільшення відбувалося за рахунок

необоротних й оборотних активів, динаміку змін вартості яких представлено на рис. 3.6. Структуру джерел формування власного капіталу представлено на рис. 3.7.

Маємо, що при стійкому збільшенні активів даного підприємства, джерела формування власного капіталу, навпаки, зменшують свою вартість, що закономірно. Найбільше зниження відбувалося у 2005 р., після чого відмічається стрімкий ріст активів. Тобто протягом періоду, який аналізується, підприємство нарощувало свої активи за рахунок джерел, що в свою чергу сприяло росту власного капіталу підприємства.

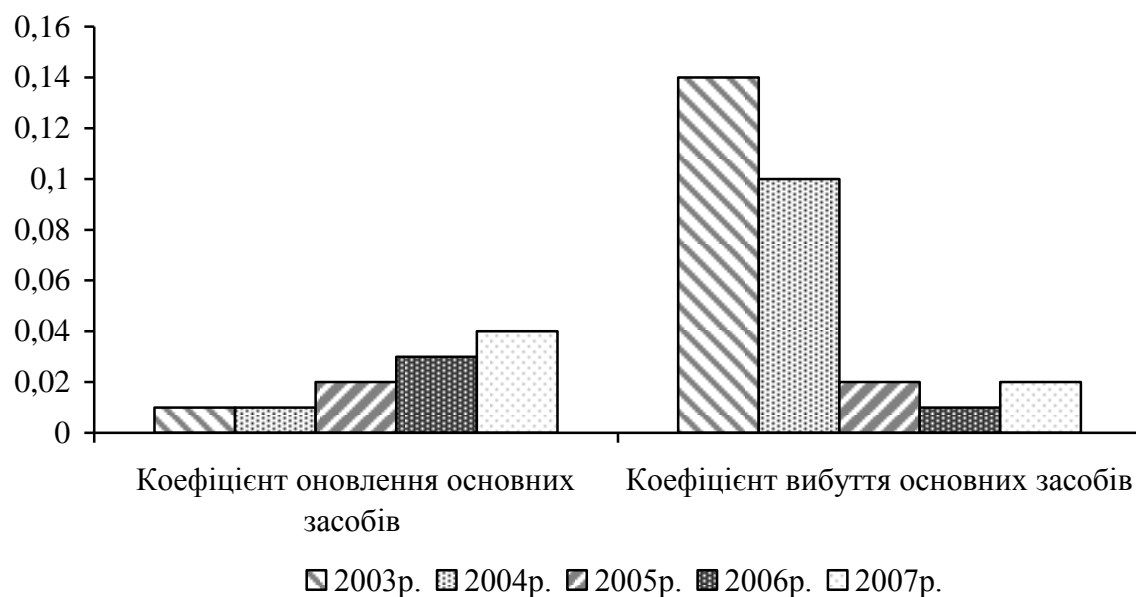
Рис. 3.6. Зміни у структурі активів за п'ять років на підприємстві ВАТ ХЕЛІЗ «Укрелектромаш»

Рис. 3.7. Структура джерела формування власного капіталу ВАТ ХЕЛЗ «Укрелектромаш», щорічно, у %

За другим етапом методики реалізується збір статистичної й аналітичної інформації про стан об'єктів управління власним капіталом. Для аналітичної характеристики стану об'єктів управління власним капіталом підприємства сформовано систему показників, яка містить тринадцять показників, що характеризують активи підприємства, й дев'ять показників, що характеризують джерела формування власного капіталу. Значення показників вилучені з бухгалтерської статистичної звітності. Для зручності всі вихідні данні об'єднуються в одну таблицю.

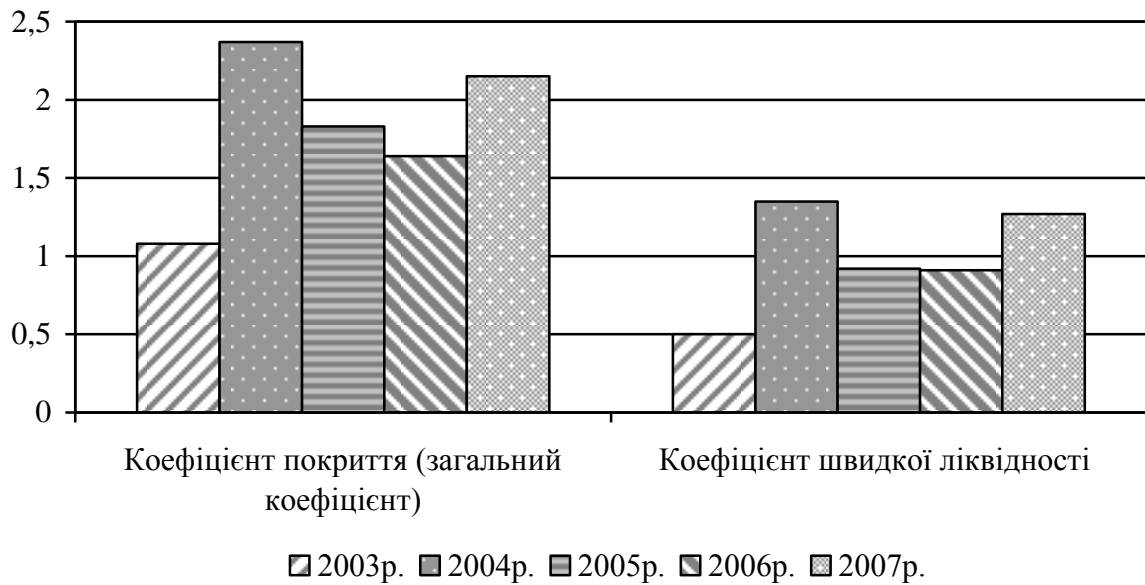
На третьому етапі методики визначаються характеристики стану об'єктів управління власним капіталом підприємства, тобто проводиться попередній економічний аналіз даних підприємства. За результатами аналізу активів підприємств діагностується рівень зносу основних засобів на підприємстві ВАТ «Електромашина». Спостерігається збільшення цього коефіцієнта й в 2006 р. він складає 70%. Однак такий стан майна негативно впливає на розвиток підприємства та ріст його власного капіталу. Динаміку оновлення основних засобів підприємства наведено на рис. 3.8.

Рис. 3.8. Динаміка оновлення основних засобів на ВАТ ХЕЛЗ «Укрелектромаш», щорічна

Підприємству необхідно прискорити темпи оновлення основних засобів для зменшення коефіцієнту зносу та збільшення конкурентноздатності продукції. Така динаміка коефіцієнта зносу має супроводжуватися збільшенням коефіцієнта вибуття основних засобів.

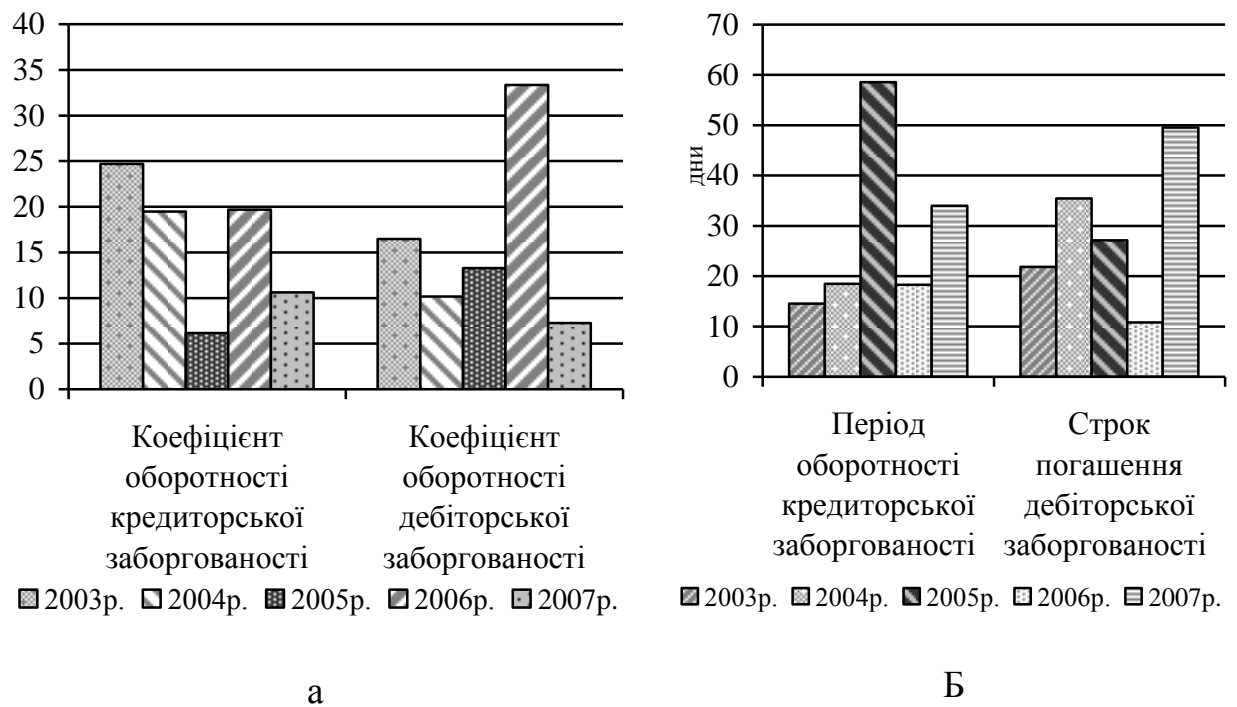
Аналіз ліквідності балансу показує, що у 2006р. відбулося різке зниження коефіцієнтів ліквідності. Так, у 2006р. коефіцієнт покриття дорівнював 1,2, коефіцієнт швидкої ліквідності – 0,71. На рис. 3.9. наведено динаміку коефіцієнтів ліквідності даного підприємства, щорічно.

Рис. 3.9. Динаміка коефіцієнтів ліквідності балансу ВАТ ХЕЛЗ «Укрелектромаш», щорічно

Таке зниження ліквідності балансу, в цілому, є небажаним, оскільки порушується структура активів. На підприємстві в 2006 р. недостатньо оборотних засобів, які мають змогу погасити поточну кредиторську заборгованість, що несприятливо впливає на платоспроможність підприємства. Для виходу з такої негативної ситуації підприємству необхідно розробити управлінські рішення щодо збільшення ліквідності свого балансу. Низьке значення коефіцієнта абсолютної ліквідності – 0,01 попереджає про дефіцит грошових коштів на підприємстві, що може бути обумовлено невирішеною проблемою реалізації своєї продукції, неефективною політикою управління грошовими коштами або політикою управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості свідчить, що на підприємстві з кожним роком скорочується термін погашення дебіторської й кредиторської заборгованості. Це наочно демонструється на рис. 3.10. Підприємству необхідно дотримуватися вибраної політики щодо управління дебіторською заборгованістю, але при цьому змінити важелі управління кредиторською заборгованістю.

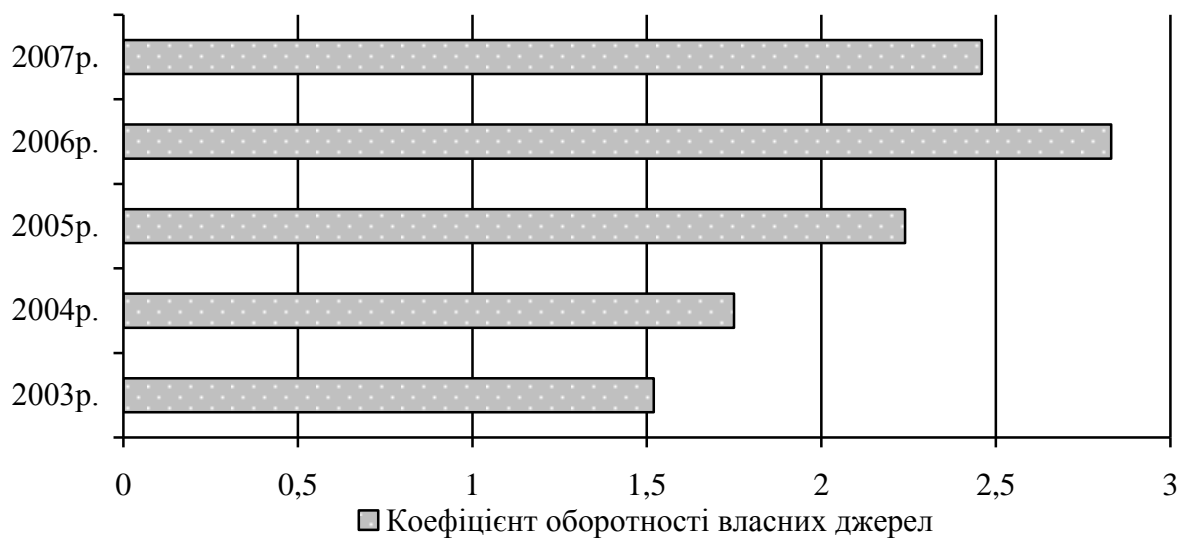

Рис. 3.10. Аналіз дебіторської й кредиторської заборгованості за їх коефіцієнтами оборотності (а) й періодом оборотності (б) на ВАТ ХЕЛЗ «Укрелектромаш», щорічно

Аналіз джерел власного капіталу підприємства свідчить про ефективне використання власних джерел (в 2006 р. коефіцієнт оборотності власних джерел значно виріс і став дорівнювати 3,5). Однак на підприємстві частка власних джерел, за рахунок якої у фінансується поточна діяльність, недостатня. Коефіцієнт маневреності власних джерел складає 0,11. Графічне представлення тенденцій змін у власних джерелах ВАТ «Електромашина» наведено на рис. 3.11.

Підприємство використовує позикові кошти для формування власного капіталу підприємства. Цей факт впливає з аналізу позикових коштів підприємства. Так, коефіцієнт залежності у 2006р. дорівнював 1,65, коефіцієнт довгострокового залучення позикового капіталу – 0,02 та коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень – 0,02. Проте використання позикових коштів не обумовило підприємство до його залежності.

Рис. 3.11. Динаміка показників власних джерел ВАТ «Електромашина», щорічно

Таким чином, виходячи з аналізу показників власного капіталу, стверджується факт, що підприємство фінансує свої активи за рахунок як власних джерел, так і за рахунок позикових, залучених, але це не впливає на його фінансову незалежність. Підприємству необхідно звернути увагу на стан основних засобів з метою їх оновлення, а також розробити управління ліквідністю балансу та дебіторської й кредиторської заборгованістю.

На четвертому етапі слід визначити тип росту ВАТ «Електромашина». Констатується факт, що підприємство збільшує свій власний капітал за рахунок росту активів підприємства, тобто наявний тип росту «ріст активів підприємства». Необхідно відмітити, що збільшення активів при зменшенні джерел формування власного капіталу може призвести до негативних наслідків – підприємство повинне мати достатньо коштів для утримання та оновлення активів, а це спричиняє негативний ріст власного капіталу. Підприємство протягом періоду, який аналізується, збільшувало активи за рахунок використання джерел формування власного капіталу. Особливо в 2006р. підприємству слід було звернути увагу на управління джерелами формування власного капіталу з метою його збільшення.

За результатами кластеризації ВАТ «Електромашина» увійшло до

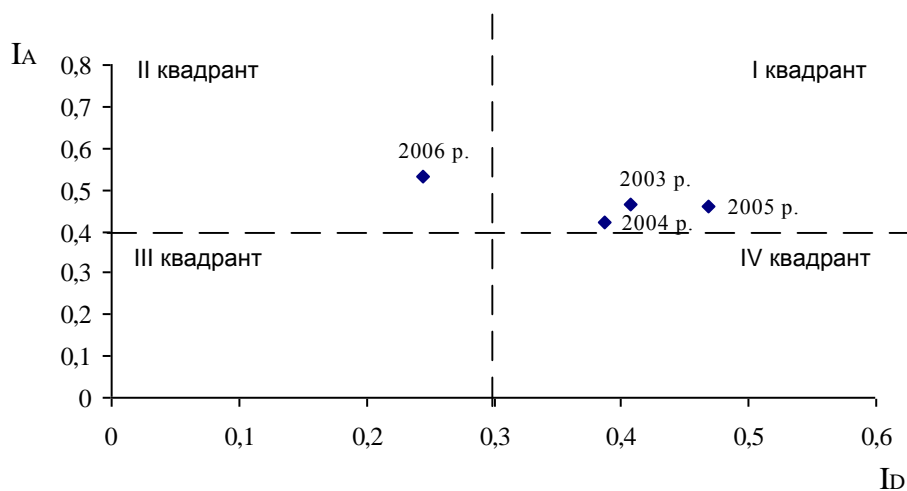
другого кластеру підприємств, для яких частка акціонерного капіталу у власних джерелах більше, ніж 72 %. Такий стан власних джерел на підприємстві обумовлює відповідно високий рівень коштів для покриття поточної заборгованості, що підтверджує вищенаведений аналіз. На підприємстві достатня частка активів (в 2006 р. розмір 52 % від всіх джерел) фінансується за рахунок власних коштів, це забезпечує фінансову незалежність підприємству.

Згідно шостого етапу визначено основні латентні фактори об'єктів управління власним капіталом підприємства ВАТ «Електромашина», що є доповненням до комплексної характеристики підприємства. Так, для підприємства внутрішні причини змін об'єктів управління власним капіталом підприємства наступні: стану ресурсів підприємства; ліквідності підприємства; ефективності використання активів підприємства; структури необоротних активів у власному капіталі; ефективності використання ресурсів підприємства. Факторами використання джерел формування власного капіталу є ефективність оборотності власних засобів; фінансова стійкість; ступінь оборотності кредиторської заборгованості; структура позикових джерел.

На сьомому етапі встановлюються для кожного об'єкту управління власним капіталом основні визначальні фактори, які впливають на зміни їх обсягів. Визнання цих факторів надає підприємству важелі управління щодо росту об'єктів управління власним капіталом підприємства – це ті основні фактори, які впливають на ріст всього власного капіталу. Отже, підприємству необхідно сконцентрувати увагу на політиці управління ліквідністю балансу, оборотністю основних засобів, управління власними джерелами, зміною частки акціонерного капіталу у власних джерелах, що сумісно суттєво впливає на ріст активів та джерел формування власного капіталу підприємства.

Після цілісної характеристики власного капіталу підприємства необхідно проаналізувати стан його активів та джерел формування власного

капіталу, що реалізується на восьмому етапі методики. За допомогою обчислених значень узагальнюючих показників результату управління активами й джерелами формування власного капіталу визначається позиція ВАТ «Електромашина», що відображено на матриці результатів управління (рис. 3.12).

Рис. 3.12. Позиціювання підприємства протягом чотирьох років

Підприємство протягом трьох років займало оптимальну позицію й входило до I квадранту, тобто стійко утримувався високий рівень активів та джерел формування. В 2006 р. підприємство ще збільшило свої активи, що супроводжувалося недостатніми обсягами джерел формування власного капіталу підприємства. Підприємство в 2006 р. позиціювалось до другого квадранту, який відповідає стадії зрілості. За такої позиції підприємству необхідно вчасно звернути увагу на структуру джерел формування власного капіталу, щоб не знизити свої показники, що характеризують стан третього квадранту.

На дев'ятому етапі визначаються оптимальні значення обсягів об'єктів управління власним капіталом за умови отримання оптимального чистого прибутку. В таблиці 3.4. приведена порівняльна характеристика наявної структури власного капіталу з оптимальною. В 2006 р. підприємство мало набагато гіршу структуру власного капіталу порівняно з оптимальною, що встановлена для підприємств другого квадранту.

**Порівняння обсягів власного капіталу для визначення
оптимальної структури власного капіталу для даного підприємства**

Характеристика власного капіталу підприємства	Данні підприємства за 2007р.		Оптимальні обсяги структури власного капіталу підприємства	
	Наявні обсяги власного капіталу, тис. грн.	Наявна структура власного капіталу, в %	Оптимальні обсяги власного капіталу, тис. грн.	Оптимальна структура власного капіталу, %
Активи підприємства				
Необоротні активи (<i>na</i>)				
Оборотні активи (<i>oa</i>)				
Всього джерел формування власного капіталу підприємства				
Власні джерела (<i>vd</i>)				
Залучені джерела (<i>zd</i>)				
Позикові джерела (<i>pd</i>)				
Чистий прибуток (збиток)				
Відношення активів підприємств до джерел формування власного капіталу підприємства				

Розраховані оптимальні обсяги структури власного капіталу є еталонними, до яких мають змінюватися структури джерел формування власного капіталу й структури активів. Привертає увагу відношення між об'єктами управління власним капіталом, наразі, на підприємстві в два рази перевищуються активи підприємства, рекомендується змінити структуру об'єктів управління власним капіталом на 0,27. Таке перевищення активів над джерелами не забезпечує утримання активів в належному стані, що спонукає збільшення витрат. Підприємству, щоб довести свою структуру власного капіталу до оптимальної, необхідно збільшити обсяги джерел формування власного капіталу підприємства. Структура джерел майже відповідає оптимальній, але все ж таки рекомендується змінити структуру активів підприємства в сторону збільшення частки оборотних активів до 70 % від всіх активів підприємства або зменшення частки необоротних активів до 40 %.

Таким чином, в результаті реалізації комплексної технології управління власним капіталом має наступний обґрунтований висновок. Підприємство ВАТ «Електромашина» протягом трьох років, з 2003 р. до 2005 р., знаходилось на стадії «росту», що є свідченням високого результату управління активами й джерелами формування власного капіталу. За етапами життєдіяльності підприємство в 2006 р. переходить до стадії «зрілості». Для того, щоб підприємство не зупинилося на даній стадії, йому необхідно реалізувати сформовані управлінські рішення щодо переходу до стадії «росту».

Оскільки підприємство протягом трьох років було на стадії «росту», реалізація акцій може дати достатньо коштів для продовження росту власного капіталу підприємства. Високий стан активів підприємства дає змогу отримувати кредити в банку. Учасники підприємства мають можливість вкладати кошти в уставний капітал, збільшуючи власні кошти підприємства. Все це дасть змогу збільшити кошти й утримувати, оновлювати основні засоби підприємства. Після більш глибокого аналізу використання основних засобів, виявити основні засоби, які не використовуються у виробництві, й здати їх в оренду. Аналіз залишків невикористаних виробничих засобів дасть змогу зменшити витрати на оборотні активи підприємства, що збільшить власні кошти. Планування обсягу закупок виробничих засобів, які необхідні для виробництва. Управління дебіторською заборгованістю сприяє збільшенню власних коштів у підприємства.

Отже, дієвість управління ростом власного капіталу забезпечується розробленим відповідним методичним підходом до оцінювання використання власного капіталу підприємством. Сформований підхід передбачає розробку науково-практичної методики технології управління процесом росту власного капіталу на підприємстві. Оскільки власний капітал є багатовимірною складною фізичною характеристикою підприємства, то його визначати слід за допомогою аналітичних методів агрегації величин ознак в економіці, а саме, за допомогою побудови узагальнюючого

таксономічного показника розвитку.

Ґрунтуючись на факті, що рівень використання власного капіталу залежить від взаємозв'язку систем ознак стану активів підприємства та джерел формування власного капіталу, доцільно визначати найвпливовіші ознаки, що виражаються відповідними показниками. Аналітично таке визначення можливе лише на основі застосування багатовимірного статистичного методу – канонічних кореляцій. Оцінка використання власного капіталу підприємств буде об'єктивною, якщо дані підприємства позиціювати на матриці результатів управління власним капіталом. Виконана в дисертаційних дослідженнях дана процедура засвідчила, що більшість промислових підприємств Харківського регіону мають низькі рівні розвитку своїх активів та джерел формування власного капіталу.

Метою управління ростом власного капіталу підприємства є досягнення оптимальної структури джерел його формування та активів з отриманням за даних умов максимуму чистого прибутку відповідно до кожної стадії життєдіяльності підприємства. Таку складну задачу доцільно вирішувати за допомогою математичних методів оптимізації з урахуванням стадії розвитку підприємств за критерієм розвитку їх активів та джерел формування власного капіталу, що визначають чотири фінансових стани підприємств. Кожний такий фінансовий стан підприємства має свою оптимальну структуру в джерелах формування власного капіталу та активах й характеризується збільшенням прибутку від них. Таким чином, залежно від своїх внутрішніх фінансово-економічних умов, свого фінансового стану в цілому, відповідно до стадії своєї життєдіяльності, підприємство має розробляти управлінські рішення в досягненні оптимальної структури в джерелах формування власного капіталу та своїх активах.

ВИСНОВКИ

Незважаючи на актуальність вирішення проблеми управління ростом власного капіталу машинобудівних підприємств, який складає основну частину фінансової бази суб'єктів господарювання, відсутня загальноприйнята трактовка категорії «власний капітал». Аналіз спеціальної літератури за даною проблемою показав, що її слід визначати в трьохвимірному базисі наступних галузей економічної науки: економічної теорії, бухгалтерського обліку і фінансового менеджменту. В результаті морфологічного аналізу та синтезу наявних визначень категорії «власний капітал» рекомендується її інтерпретувати як вартість активів підприємства, яке має юридичне право щодо їх розпорядження й використання з метою одержання прибутку з урахуванням основних ознак: способу утворення, ступені значимості для господарської діяльності, форми, сфери застосування, способу залучення; функцій: захисної, фінансування, формування, виробничої, резервної; складових – активів та джерел його формування.

Оскільки основна мета управління власним капіталом направлена на його ріст, рекомендується виокремлювати наступні типи росту власного капіталу: позитивний ріст, негативний й нульовий (ознака росту – спрямованість); ріст в довгостроковому періоді (більше одного року), ріст у короткостроковому періоді (менше одного року) (ознака росту – період); ріст тільки за рахунок активів підприємств, ріст тільки за рахунок джерел формування власного капіталу, ріст за рахунок і активів, і джерел формування власного капіталу (ознака – економічне походження); ріст, викликаний чинниками зовнішнього середовища, та ріст, викликаний чинниками внутрішнього середовища (ознака росту – причини дії середовищ); ріст відносно конкурентів, відносно міжнародних компаній цієї галузі, порівняно з середньогалузевим значенням власного капіталу підприємств в Україні (ознака росту – об'єкт порівняння); ріст підприємства, держави, партнера та інших суб'єктів ринку (ознака росту – його суб'єкт);

передбачений ріст, не передбачений ріст, кумулятивний (інерційний) (ознака росту – за очікуванням).

Аналіз теоретико-методологічних основ управління власним капіталом підприємства засвідчив, що більшість вчених та економістів-практиків розглядають окремі аспекти управління, в основному, зосереджуючи увагу на управлінні капіталом в цілому. Ґрунтуючись на системному підході, рекомендується розроблена структурна модель управління процесом росту власного капіталу, яка відображає цілісний комплекс взаємодіючих елементів з їх властивостями та відношеннями та передбачає врахування загальних правил поведінки об'єктів управління, що є активами та джерелами формування власного капіталу підприємства.

Відмічається, що на кожній стадії життєдіяльності підприємства його структура джерел формування власного капіталу різна. Тому визначити реальний стан підприємства за критерієм результатів управління власним капіталом доцільно за позиціонуванням підприємства на матриці з координатними осями узагальнюючих показників результатів управління активами та джерелами формування власного капіталу, яка залежно від рівнів розділена на чотири квадранти. Обґрунтовані ознаки стану управління власним капіталом підприємств відповідно до кожного з квадрантів матриці.

Проведений аналіз існуючих методик аналізу власного капіталу підприємств, які представлені в фінансовому менеджменті, фінансовому аналізі, діагностиці підприємства, спонукає сформулювати висновок, що відсутня узгодженість в думках вчених і практиків-управлінців щодо змісту та складу системи ознак, які комплексно характеризують власний капітал на підприємстві, а, також, в змісті етапів аналізу.

На основі теоретико-логічного аналізу в роботі сформовано систему показників для аналізу управління процесом росту власного капіталу та рекомендовано системи їх обчислення з наведенням інформаційних джерел, що є бухгалтерською звітністю підприємств. Це надало змогу розробити

схему проведення аналізу стану власного капіталу за системою окремих показників, яку слід сформувавши у вигляді відповідної методики.

На підставі того, що ядром власного капіталу машинобудівних підприємств є їх основний капітал, та використавши офіційні статистичні дані України, проведений аналіз основного капіталу й основних засобів в машинобудуванні. Відмічаються позитивні тенденції, а саме: щорічні темпи виробництва продукції значно випереджають темпи виробництва промислової продукції в цілому, але при цьому зберігається велика залежність розвитку машинобудівних підприємств від зовнішньоекономічної діяльності. Основною проблемою підприємств є моральний та фізичний знос основних засобів. Через нестачу фінансових ресурсів дуже повільно вирішуються проблеми відновлення основного капіталу підприємств на основі використання інноваційних технологій і реалізації вітчизняних наукових розробок, подальшої зміни структури товарного виробництва і розвитку інвестиційного машинобудування, забезпечення конкурентоспроможності кінцевої продукції.

Управління об'єктами власного капіталу машинобудівних підприємств, перш за все, передбачає визначення факторів впливу на дані об'єкти. Оскільки стан власного капіталу підприємств, динаміка його розвитку залежать від початкової форми фінансування активів, необхідно розглядати вплив акціонерного капіталу на формування структури джерел та власного капіталу підприємств. Рекомендується таке завдання виконувати за чотирма дослідницькими процедурами: аналізу динаміки змін акціонерного капіталу на кожному машинобудівному підприємстві; кластеризації сукупності підприємств за критерієм стану їх акціонерного капіталу; виявлення факторів розвитку власного капіталу в кожній групі підприємств; аналізу виявлених латентних факторів розвитку.

Запропоновані чотири процедури визначення впливу акціонерного капіталу на формування структури джерел та власного капіталу підприємств доцільно реалізувати за допомогою такого аналітичного інструменту:

описової статистики – для проведення аналізу акціонерного капіталу всієї сукупності підприємств в статиці й динаміці; кластерного аналізу – для перевірки однорідності сукупності машинобудівних підприємств за станом їх акціонерного капіталу; факторного аналізу – для визначення латентних факторів розвитку акціонерного капіталу в кожній окремій групі підприємств; економічного аналізу аналітичної структури факторів – для аналізу виявлених латентних факторів.

В монографії обґрунтований зміст аналізу власного капіталу на підґрунті аналізу величин його ознак методами описової статистики й встановлення залежності активів підприємств та джерел формування від їх факторів впливу. Рекомендується аналіз механізму впливу факторів на зміни обсягів активів підприємств продовжити визначенням та детальним аналізом впливу кожного окремого фактора на зміни активів на підґрунті обчислення парних регресійних моделей. В результаті наведеного аналізу виявляється ієрархічна конструкція механізму впливу факторів на зміни обсягів активів та джерел формування власного капіталу з виокремленням дієвих важелів в корегуванні даної конструкції до стану, що адекватний росту власного капіталу підприємства.

Рівень використання власного капіталу підприємством є величина, яку слід отримувати шляхом агрегації або синтезу окремих ознак капіталу. Для визначення рівня використання власного капіталу рекомендується обчислювати узагальнюючий таксономічний показник розвитку. Оскільки для побудови матриці результатів управління власним капіталом слід розглядати два узагальнюючі показники: узагальнюючий показник активів і узагальнюючий показник джерел формування власного капіталу, спочатку рекомендується виявити взаємозв'язок між відповідними двома системами ознак, що виражаються показниками активів і показниками джерел формування, за допомогою багатовимірного статистичного методу – канонічного аналізу.

Аналіз рівнів використання власного капіталу в його активах і джерелах формування передбачає встановлення шкали узагальнюючих показників за допомогою дослідження законів розподілу значень узагальнюючих показників. Такий підхід в обґрунтуванні шкали узагальнюючих показників надає змогу об'єктивно позиціювати підприємство за результатами управління його власним капіталом.

Для підприємств на кожній стадії свого розвитку потрібні різні обсяги об'єктів управління власним капіталом й у різних співвідношеннях між собою. Максимум чистого прибутку досягається за умов оптимального співвідношення між об'єктами управління власним капіталом. Для вирішення класичної лінійної оптимізаційної задачі необхідно обґрунтувати обмеження величин обсягів та скласти функцію цілі на основі теоретико-логічного та попереднього економічного аналізу стану власного капіталу підприємств різних квадрантів матриці результатів управління.

Об'єктивно визначена позиція підприємства на матриці результатів управління дозволяє розробити дієві управлінські заходи в спрямуванні росту власного капіталу. Перехід від однієї стадії життєдіяльності підприємства до іншої цілеспрямований як перехід від однієї оптимальної структури власного капіталу до іншої згідно стадій росту. Така траєкторія забезпечує максимум чистого прибутку при відповідних оптимальних співвідношеннях об'єктів управління власного капіталу підприємства.

Для того, щоб управління процесом росту власного капіталу було технологічним процесом, слід керуватися відповідною науково-практичною методикою, яка має складатися з наступних етапів: теоретичного обґрунтування та структуризації даної проблеми управління; збір інформації за даними бухгалтерсько-статистичної звітності щодо об'єктів управління власним капіталом; загальний аналіз власного капіталу та в перетині його об'єктів управління з урахуванням системи факторів; кластеризація сукупності підприємств за системою показників, які відображають співвідношення об'єктів управління до акціонерного капіталу; оцінка

факторів розвитку акціонерного капіталу в однорідних групах підприємств; оцінка й аналіз впливу факторів на зміну обсягів активів та джерел формування власного капіталу; оцінка рівня розвитку об'єктів управління власного капіталу; оптимізація структури активів та джерел формування власного капіталу з досягненням максимального чистого прибутку рентабельності для кожної стадії життєдіяльності підприємства; визначення стану розвитку підприємства за станами активів та джерел формування власного капіталу; визначення типу росту власного капіталу підприємства на підґрунті ознак росту. За пропонованою методикою передбачається вирішення відповідних задач обґрунтованими методами вирішення та рекомендаціями у формуванні завдань до управлінських рішень в процесі росту власного капіталу підприємства.

Використана література

1. Азаренкова Г. М. Моделі й методи аналізу фінансових потоків / Г. М. Азаренкова. – Харків : Гриф, 2005. – 119 с.
2. Азаренкова Г. М. Оптимальні напрямки підвищення фінансової стійкості та ліквідності підприємств / Г. М. Азаренкова // Научно-технический сборник «Коммунальное хозяйство городов». – ХДАМГ Серия: «Экономические науки». – Выпуск 77. – Харьков : – С. 431–438.
3. Азаренкова Г. М. Фінансові потоки в системі економічних відносин / Г. М. Азаренкова. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 328 с.
4. Андреева В. Н. Сущность капитала и его роль в деятельности предприятия / В. Н. Андреева // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2005. – №2 (84). – С. 7–9.
5. Андрейчук В. Собственный и ссудный капитал предприятий и критерии их рационального соотношения / В. Андрейчук, С. Галузинский // Экономика Украины. – 1998. – №6. – С.15–23.
6. Андричук В. Г. Эффективность использования производственного потенциала в сельском хозяйстве / В. Г. Андричук. – М. : Экономика, 1999. – 2007 с.
7. Анін В.І. Аналіз статистичних даних обсягів інвестицій в основний капітал / В.І. Анін // Статистика України. – 2004. – №1 . – С. 59–61.
8. Антипова Т. К. Уточнение определения сущности собственного капитала предприятия / Т. К. Антипова // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія економічна. – Вип. 65. – 2003. – С. 34–38.
9. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента: Как управлять капиталом? / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 384 с.
10. Башнянин Г.І. Політична економія / Г.І. Башнянин, П. Ю. Лазур., В. С. Медведев. – К. : Ніка-Центр Ельга, 2000. – 257 с.

11. Бергстром А. Построение и применение экономических моделей / А. Бергстром. – М. : Прогресс, 1970. – 278 с.
12. Беляев О. О. Політична економія: [навч. посібник] / О. О. Беляєв, А. С. Бебело. – К. : КНЕУ, 2001. – 328 с.
13. Благодетелева-Вовк С. Про суть і застосування категорій «Економічний розвиток» та «економічне зростання» / С. Благодетелева-Вовк // Вісник ТДЕУ. № 2. – 2006.- с. 47-55
14. Бланк И. А. Управление активами и капиталом предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр : Эльга – 2003. – 446 с.
15. Бланк И. А. Управление формированием капитала / И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр : Эльга – 2002. – 512 с.
16. Болч Б. У. Многомерные статистические методы для экономики / Болч Б. У., Хуань К. Д.; пер. с англ. А. Д. Плитмана [под ред. и с предисл. С.А. Айвазяна]. – М. : Статистика, 1979. – 316 с.
17. Большой экономический словарь / [под ред. А. Н. Азрилияна]. – М.: Изд-во института новой экономики, 1997. – 864 с.
18. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. – М. : Книжный мир, 2000. – 895 с.
19. Бригхем Ю. Финансовый менеджмент / Ю. Бригхем, Л. Гапенски.– Т. 2. – СПб. : Экономическая школа, 2004. – с.668
20. Бутинець Ю. Ф. Власний капітал в зарубіжних країнах порівняльний аспект / Ю. Ф. Бутинець // Вісник Житомирський інженерно-технологічний інститут. – 2002 – № 22. – С. 45– 51.
21. Винс А. Новый подход к управлению капиталом. Структура распределения активов между различными инвестиционными инструментам; пер. с англ. / Альф Винс. – М. : Евро, 2003. – 264с.
22. Воробьев Ю. Н. Теоретические основы финансового капитала предприятий / Ю. Н. Воробьев // Финансы Украины. – 2001 – № 7. – С.62.
23. Воробьев Ю. Н. Капитал предпринимательских структур в системе финансового менеджмента / Ю. Н. Воробьев. – Симферополь :Таврия, 2000.

– 323 с.

24. Гавриленко В.А. Гавриленко В.В. Теоретичні та методичні аспекти оцінки фінансового стану підприємства / В.А. Гавриленко, В.В. Гавриленко // Економіка і право. – 2002. – №1. – С. 92.

25. Голов С. Ф. Бухгалтерська звітність за міжнародними стандартами: приклади та коментарі / С. Ф.Голов, В. М. Костюченко. – К. : Лібра, 2001. – 840 с.

26. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні / С. Ф. Голов. – Дніпропетровськ : ТОВ «Баланс», 2001. – 832 с.

27. Грачов А. В. Аналіз і управління фінансовою стійкістю підприємства / А. В. Грачов. – М. : Видавництво “Фінпрес”, 2002. – 208 с.

28. Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концентрація, методологія, стратегічне управління / А. В. Гриньов. – Харків : ВД ИНЖЕК. – 2003. – 308с.

29. Грищенко А. А. Метод «Капитал» К. Маркс и политическая экономия в широком смысле / А. А. Грищенко. – Х.: Выща школа, 1988. – 157с.

30. Губенко А. А. Виды жизненных циклов инноваций / А. А. Губенко, Б. Т. Клияненко, А. П. Осыка // Економіка промисловості. – 2005. – № 2 (28). – С. 95–100

31. Даксовский В. Б. О политике обновления производства предприятий в условиях дефицита инвестиций / В. Б. Даксовский, А. Д. Ефимов // Пищевая промышленность. Сер. Экономика и управление. – № 4. – 2007. – С. 30–33

32. Державний комітет статистики України – режим доступу до докум. :

<http://www.ukrstat.gov.ua/>

33. Дослідження та оптимізація економічних процесів "Оптимум"- 2006. Труди V-ї міжн. наук.-практ. конф., 23-24 лист. 2006 р. : /

«Харківський політехнічний ін-т», нац. техн. ун-т; ред. : П. Г. Перерва, В. М. Тимофеев . – Х. : НТУ "ХПІ", 2006. – 276 с

34. Економіка виробничо-підприємницької діяльності : [навч. посібник] / В. Я. Міщенко, П. А. Орлов, Є. Ф. Пеліхов; ХПУ. – К. : ІСДО, 1995. – 256 с.

35. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера; За ред. Дяківа Р. – К.: Міжнародна економічна функція, 2000. – 704 с.

36. Закони України – режим доступу до докум. :

<http://uazakon.com/>

37. Кизим Н. А. Концепция и интеграция капитала (Обобщенный анализ методов). – Х. : Бизнес-Информ, 2000. – 103 с.

38. Кларк Дж. Распределение богатства / Дж. Кларк; пер. с англ. Д. Стратунского, А. Бесчинского; под ред. Л. П. Кракова. – М.: Гилиос АРВ, 2000. – 367 с.

39. Ковалев В. В. Финансовый анализ. Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности / В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 512 с.

40. Козлова Р. О. Економічна сутність категорії капіталу / Р. О. Козлова // Вісник сум. нац. аграр ун-ту. Серія фінанси і кредит. – 2002. – Вип. 2. – с. 218–221

41. Корнєв В. В. Модифікація важелів управління корпоративними правами держави с структурі акціонерного капіталу / В. В. Корнєв // Економіка і прогнозування. – 2004. – №9. – С.50–53.

42. Кошкина Г.М. Проблемы формирования рациональной структуры капитала хозяйствующего субъекта / Г.М. Кошкина, А.М. Федянина // Экономика и управление производственно-хозяйственными системами : Матер. науч. сессии преподавателей НГАЭиУ, 28 апр. 1999 г. – Новосибирск, 1999. – С.12–18.

43. Кравчук В. Г. Статутний капітал юридичної особи / В. Г. Кравчук // Податкове планування. – 2005. – №9 . – С. 74–80

44. Кругляка Б. С. Бухгалтерський облік: організаційно методологічні аспекти / Б. С. Кругляка. – Хмельницький. : ТУП, 2001. – 286 с.
45. Круш П.В. Капітал та основні засоби підприємства: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів III-IV рівнів акредитації / П.В. Круш, В.І. Подвігіна, О.В. Клименко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005 . – 163 с.
46. Крушвиц Л. Финансирование и инвестиции / Л. Крушвиц. – СПб: Издательство «Питер». – 2000. – 381 с.
47. Кузнєцова Т. В. Дефініція поняття «капітал» у системі поглядів різних економічних шкіл / Т. В. Кузнєцова // Вісник Між нар. Слав'ян. Ун-ту. Серія. Економічні науки. 2005. – Т.8. - № 1 / 2 – С. 41–43.
48. Кундышева Е.С. Математическое моделирование в экономике: [учеб. пособ. для студ. экон. спец. вузов] / Е.С. Кундышева. – М. : Изд-во «Дашков и К⁰», 2004. – 352 с.
49. Лаврик О. Є. Проблеми оптимізації структури капіталу / О. Є. Лаврик // Вісник. Сум. Нац. Аграр. Ун-ту. Сер. Економіка та менеджмент. – 2005. – Вип. 6-7. с. 58 – 65.
50. Лазепка В.І. Резервні фонди підприємства як джерело інвестицій / В. І. Лазепка // Фінанси України. – 2001. – № 6. – С.79–81.
51. Лысенко Л. И. Теория капитала: учетно-экономический анализ / Л. И. Лысенко, Д. В. Арлачев // Актуальн. пробл. економіки. – 2006. – № 7 С. 142–152.
52. Лопатников Л. И. Экономико-математический словарь. Словарь современной экономической науки / Л. И. Лопатников. – М. : Изд. «АВФ», 1996. – 704 с.
53. Малаева Т. Определение границ этапов жизненного цикла предприятия / Т. Малаева // БИЗНЕС ИНФОРМ. – № 3– 4. – 2002. –С. 13–16.
54. Малярец Л. М. Обоснование системы измерителей для комплексной оценки деятельности предприятия / Л. М. Малярец // Труды Одесского политехнического университета. – 2004. – Т. 3, №1. – С. 73 – 76.

55. Малярец Л. М. Построение обобщающих показателей в оценке конкурентных преимуществ предприятия / Л. М. Малярец // Экономічний вісник. – 2004. – С. 432 – 438.

56. Малярець Л. М. Вимірювання ознак об'єктів в економіці: методологія та практика / Малярець Л.М. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2006. – 384 с.

57. Маркс К. Капитал. Критика политической экономики / К. Маркс. – Т. 1. – М. : Политиздат, 1978. – 907 с.

58. Марченко Н. А. Фінансове забезпечення інноваційно-інвестиційного роз витку підприємств промисловості / Н. А. Марченко Вісник Хмельницького національного університету. – 2007. – № 6. – Т. 2. – С. 81–84.

59. Маршалл А. Принципы политической экономии / А. Маршалл. – Т. 3. – М. : Политиздат, 1984.– 500 с.

60. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. – Т.1. / Пер. с англ. – М.: Издат. группа «Прогресс», 1993. – 416 с.

61. Мельник Л.Г. Фундаментальные основы развития / Л.Г. Мельник. – Суммы : ИТД «Университетская книга», 2003. – 288 с.

62. Мельникова М.В. Інноваційні аспекти організаційно-економічного розвитку виробничо-господарського комплексу / М. В. Мельникова // Управління розвитком. – 2006.– № 46. – С. 133–134

63. Мельникова М. В. Аспекты формирования механизма эффективного функционирования современного хозяйственного комплекса / М. В. Мельникова // Економіка промисловості. – 2004. – № 3. – С. 146–152

64. Мельникова М. В. Інтеграційний підхід до оцінки потенціалу, капіталу, бізнесу / М. В. Мельникова // Вісник Хмельницького національного університету : Економічні науки. – 2005. – № 54. – С. 164–167.

65. Мельникова М. В. Методы управление финансовой составляющей потенциала хозяйственного комплекса / М. В. Мельникова //

Экономические проблемы и перспективы стабилизации экономики Украины. – 2005. – № 76. – С. 3–15.

66. Мельникова М. В. Обоснование инвестиционных решений в крупных интегрированных структурах / М. В. Мельникова // Экономическое возрождение России. – 2005. – № 10 – С. 34-39

67. Миклухо А. Н. Устойчивые пассивы как источник формирования и финансирования прироста оборотного капитала хозяйствующего субъекта / А. Н. Миклухо, А. А. Миклухо // Экономика России XXI века. – 2003. – С.186–189.

68. Минина М.А. Источники инвестиций в воспроизводстве основного капитала / М. А. Минина, А. М. Михайлов // Вестн. молодых ученых Самар. гос. экон. акад. – 2002. – № 2(4). – С.85–93.

69. Модильяни Ф. Сколько стоит фирма? Теория ММ / Ф. Модильяни, М. Миллер . – М.: Дело, 1999. – 272 с.

70. Мочерний С. В. Основи економічної теорії / С. В. Мочерний. . – Тернопіль : АТ «Тарнекс», 1993. – 243 с.

71. Мочерний С. В. Політична економія / С. В. Мочерний. – К. : Знання-Прес, 2002. – 687 с.

72. Наконечна Г. Ф. Аналіз джерел формування майна підприємства / Г. Ф. Наконечна, П. О. Магдійчук // Вісник Технологічного університету Поділля. – 2003. – № 5. – с. 216–219.

73. Наконечний С. І. Математичне програмування / С.І. Наконечний, С. С. Савіна. – К. : КНЕУ, 2005. – 452с.

74. Нашкерська Г. В. Бухгалтерський облік / Г. В. Нашкерська. – Київ : Центр навчальної літератури, 2004. – 464 с.

75. Нескородева Н. Н. (Пономаренко Н. Н.) Особенности системного подхода в управлении ростом собственного капитала предприятия / Н. Н. Нескородева (Н. Н. Пономаренко) // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Економічна серія. – 2006. – №754. – С.161–167.

76. Нескорородева Н. Н. (Пономаренко Н. Н.) Финансовые источники обновления собственного капитала предприятия в рыночных условиях: матеріали III міжнародної науково-теоретичної конференції молодих вчених і студентів [«Актуальні проблеми економічного та соціального розвитку виробничої сфери»], (Донецьк, 7–8 червня 2006 р.) / М-во освіти і науки України, Донецький національний технічний університет. – Донецьк : ДНТУ, 2006. – Т. 2. – С. 42 – 45.

77. Нескорородева Н. М. (Пономаренко Н. М.) Власний капітал підприємства: питання ідентифікації й удосконалення практики його обліку / Н. М. Нескорородева (Н. М. Пономаренко) // Вчені записки: Науковий журнал. Х. : ХІУ, 2005. – Випуск № 17. – С. 154–161. (Стаття опублікована за результатами Матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Технології управління в науці, економіці, освіті в XXI столітті: проблеми, перспективи, рішення»).

78. Нескорородева Н. М. (Пономаренко Н. М.) Категорія «власний капітал» підприємства: сутність і зміст / Н. М. Нескорородева (Н. М. Пономаренко) // Науковий вісник Полтавського національного технічного університету ім. Юрія Кондратюка. Економіка і регіон. – 2006. – № 2 (9). – С. 112–117.

79. Новиков А. В. Политическая экономия (наука об изменении) / А. В. Новиков. – М.: Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 2002. – 1000 с.

80. Нуреев Р. М. Экономика развития: модели становления рыночной экономики / Р. М. Нуреев. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 240 с.

81. Огорелкова Н. В. Финансовые аспекты управления воспроизводством основного капитала в промышленности региона / Н. В. Огорелкова // Вестник Омск. ун-та. Сер. Экон. – 2003. – № 1. – С. 112–121.

82. Організація бухгалтерського обліку / [Ф. Ф. Бутинець, М. М. Шигун, О. В. Олійник, С. М. Шулепова]. – Ж.: ЖІТІ, 2001. – 576 с.

83. Отенко И. П. Механизм управления потенциалом предприятия / И. П. Отенко, Л. М. Малярец. – Харьков : Изд. ХГЭУ, 2003. – 220 с.
84. Парфенов К. Г. Международные стандарты финансовой отчетности (МСФО) / К. Г. Парфенов. – М. : «Парфенов. ру», 2003. – 96 с.
85. Политическая экономия: словарь [ред. О.И. Ожерельев]. – М. : Политиздат, 1990. – 607 с.
86. Политэкономия (история экономических учений, экономическая теория мировая экономика). Учебник для вузов / Под ред. Д. В. Валового. – М. : ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1999. – 400 с.
87. Політична економія: [навч. посібник] / [К. Т. Кривенко, В. С. Савчук, О. О. Беляєв та ін.]. – К.: Вид-во КНЕУ, 2001. – 508 с.
88. Поліщук І. Р. Трактуювання капіталу в балансових рівняннях: історичний аспект / І. Р. Поліщук // Вісник Житомирський інженерно-технологічний інститут. – 2002. – № 20. – с. 218–226.
89. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку // Все про бухгалтерський облік. – 2001. – № 37. – С. 3–64.
90. Пономаренко В. С. Методы и модели финансового обеспечения развития предприятия / В. С. Пономаренко, А. И. Пушкар. – Х. : РИО ХГЭУ, 1997. – 160 с.
91. Пономаренко В. С. Механизм управления предприятием стратегический аспект / В. С. Пономаренко, Е. Н. Ястремская. – Харьков : Вид. ХДЕУ, 2002. – 251 с.
92. Пономаренко В.С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: Монографія / В. С. Пономаренко, О. М. Тридід, М. О. Кизим. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2003. – 328 с.
93. Пономаренко В. С. Стратегічне управління розвитком підприємства / В. С. Пономаренко, О. І. Пушкар, О. М. Тридід. – Х.: Вид-во ХДЕУ, 2002. – 640 с.
94. Пономаренко В.С. Основні положення методології математичного моделювання ідентифікації соціально-економічних систем /

В.С. Пономаренко, Л.М. Малярець // Економіка розвитку. – 2007. – №3 (43). – С. 43 – 47.

95. Пономаренко Н. М. Анализ факторов изменения активов и источников формирования собственного капитала на предприятиях / Н. М. Пономаренко // «Бізнес Інформ» науковий інформаційний журнал – 2008. № 1. – с.126-133.

96. Пономаренко Н. М. Етапи реалізації науково-практичної методики управління процесом росту власного капіталу на підприємстві / Н. М. Пономаренко // Економіка розвитком: Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених та студентів [«Інтеграційні процеси в економіці України»], (Харків, 11-12 квітня 2008 р.) / М-во освіти і науки України, Харківський національний економічний університет. – Харків : ХНЕУ. – 2008. – № 1 (45). – С. 109.

97. Пономаренко Н. М. Методики аналізу активів та джерел формування власного капіталу на машинобудівельні підприємства / Н. М. Пономаренко // «Бізнес Інформ» науковий інформаційний журнал – 2007. – №10(2). – С.55–60.

98. Пономаренко Н. М. Окреме обґрунтування категорії «власний капітал» підприємства / Н. М. Пономаренко // Управління розвитком: Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених та студентів [«Перспективні інформаційні технології в економіці оброблення інформації моделювання видавництва»], (Харків, 4-5 квітня 2008 р.) / М-во освіти і науки України, Харківський національний економічний університет. – Харків : ХНЕУ. – 2008. – № 9. – С. 76–78.

99. Пономаренко Н. М. Оптимізація структури джерел формування власного капіталу підприємства / Н. М. Пономаренко // Економіка розвитку. – 2007. – № 4 (44). – С.77–80.

100. Пономаренко Н. Н. Оценка уровня развития собственного капитала предприятия / Н. Н. Пономаренко // «Бізнес Інформ» науковий інформаційний журнал. – 2007. – №9(2). – С.50–56.

101. Путренко Е. Л. Системный подход к управлению оборотным капиталом / Е. Л. Путренко // Сб. науч. тр. Сер. «Экономика». Вып.1 / Сев.-Кавказ. гос. техн. ун-т. – 2000. – С.85–91.
102. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 480 с.
103. Рикардо Д. Начала политической экономии и налоговое обложение Т.1 / Д. Рикардо. – М. : Госполитиздат, 1995. – 86 с.
104. Розенберг Д. И. Комментарий к «Капиталу» К. Маркса / Д. И. Розенберг. – М. : Экономика, 1983. – 720 с.
105. Русак Н. А. Финансовый анализ субъекта хозяйствования / Н. А. Русак, В. А. Русак. – Мн. : Выш. шк, 1997. – 309 с.
106. Святодух В. Власний капітал / В. Святодух // Баланс. – 2003. – № 9. – С. 55–58.
107. Семенов Г. А., Ткаченко А. М. Организация управления активами предприятия и их источниками. Запорожье, гос. инженерная академия. ГИА. – 2004. – 346с.
108. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємства / Р. А. Слав'юк. – Київ : ЦУЛ, 2002. – 460 с.
109. Словарь современных экономических и правовых терминов [ред. В. Н. Шимов, В. С. Каменков]. – Мн. : Амалфея, 2002. – 816 с.
110. Сльозко Т. М. Капітал: об'єкт обліку чи інструмент його організації / Т. М. Сльозко // Фінанси України. – 2007. – №11. – С. 128–137.
111. Смагин В.Н. Управление основным капиталом. Ч.2. Формирование основного капитала / В.Н. Смагин. – Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2000. – 92 с.
112. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Соцэкгиз. – 1993. – 572 с.
113. Советский энциклопедический словарь / [Гл. ред. А. М. Прохоров]. – М. : Сов. Энциклопедия, 1978. – 1600с.

114. Стоянова Е. С. Управление оборотным капиталом / Е. С. Стоянова, Е. В. Быкова, И. А. Бланк. – М. : ИНФРА-М: Перспектива, 1998. – 128 с.
115. Стрельцов А. В. Экономические проблемы обновления активной части основного капитала предприятий машиностроения (инновационный аспект) / А. В. Стрельцов. – Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 2000. – 152 с.
116. Теплова Т. В. Финансовый менеджмент: управление капиталом и инвестициями / Т. В. Теплова. – М. : ГУ ВШЭ , 2000. – 502 с.
117. Терехов Л. Л. Кибернетика для экономистов / Л. Л. Терехов. – М. : «Финансы и статистика», 1983. – 210 с.
118. Тимофеев В. Н., Метель Ж. А., Лисютин А. Н. К вопросу моделирования прибыли на стадии освоения производства. НТУ. «НПИ». – 2003р. – Вип. 23. – с. 123-130.
119. Ткаченко А. М. Методические основы разработки программ повышения эффективности инвестиционных проектов / Г. А. Семенов, В. М. Порохия, А. М. Ткаченко; Запорож. гос. инженер. акад. - Запорожье: ЗГИА. – 2003. – 392 с.
120. Толковый словарь русского языка/ [ред. Д. Н. Ушакова]. – М. : Гос. ин-т "Сов. энцикл."; ОГИЗ; Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1980. – 1940 с.
121. Финансово-кредитный энциклопедический словарь / [ред. А. Г. Грязновой]. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 1168 с.
122. Финансовый менеджмент: теория и практика / [ред. Е. С. Стояновой]. – М. : Перспектива, 1996. – 655 с.
123. Финансовый менеджмент / [ред. Е. И. Шохина]. – М. : ИДФБК-ПРЕСС, 2003. – 408 с.
124. Хикс Дж. Р. Стоимость и капитал / Дж. Р. Хикс. – М. : Прогресс-Универс, 1993. – 487 с.

125. Хоруженко О. І. Власний капітал як об'єкт наукового дослідження / О. І. Хоруженко // Наук. вісн. Держ. акад. статистики, д обліку та аудиту. – 2004. Вип. 4. с. 58–63.

126. Хохлов М. П. Власність: економічний зміст категорії та його реалізація в процесі приватизації: Україна / М. П. Хохлов // Держ. інформ. бюл. про приватизацію. – 2001. – № 2. – С. 27–31.

127. Хохлов М. П. Глобалізація економіки в ракурсі еволюції відносин власності / М. П. Хохлов // Економіка України : Політико-економічний журнал Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства фінансів України та Національної академії наук України. – 2004. – №2. – С. 65–72 .

128. Хошимура Ш. Теория воспроизводства и накопления капитала / Шиндзабуро Хошимура. – М. : Прогресс, 1978. – 254 с.

129. Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз / Ю. С. Цал-Цалко. – Ж. : ЖІТІ, 2001. – 300 с.

130. Черникова Е.Г. Що приховує власний капітал? / Е. Г. Черникова, В. А. Гавриленко // Збірка матеріалів IV регіональної студентської наукової конференції «Облік і контроль у діяльності підприємства: сучасні проблеми». – Донецьк : ДонДТУ, 2003. – С. 77–81.

131. Шинкарук Л. Нагромадження капіталу як економічна категорія / Л. Шинкарук // Вісник Терноп. акад. нар. господарства. – 2003. – № 4. – С. 25–28.

132. Широковат Г. Модели жизненных циклов российских компаний результаты эмпирического исследования / Г. Широковат // Проблемы теории и практики управления. - № 11. – 2006. – С. 15–19.

133. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М.: Изд-во «Прогресс», 1982. – 324 с.

134. Экономико-математический энциклопедический словарь [ред. В. И. Данилов-Данильян]. – М. : Изд. Дом «ИНФРА-М», 2003. – 688 с

135. Экономико-математическое моделирование / Под общ. ред. И. Н. Дрогобыцкого. – М. : Издательство «Экзамен», 2004. – 800с.
136. Экономическая энциклопедия / [ред. Л. И. Абалкин]. – М. : ОАО «Издательство «Экономика», 1999. – 1055 с.
137. Яковлев А. И. Экономико–организационные аспекты промышленных инноваций / А. И. Яковлев, Н. А. Макаренко. – Х. – Бизнес Информ. – 2003. –с.168.
138. Adizes I. Corporate lifecycles : How and why corporations grow and die and what to do about it. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. 1989.
139. Greiner L.E. Evolution and Revolution as Organization Grow // Harvard Business Review. July – August. 1972.
140. Hanks S. H., Watson C. J., Jansen E., Chandler G. N. Tightening the life-cycle construct: a taxonomic study of growth stage configurations in high-technology organizations // Entrepreneurship Theory and Practice. 1993. Winter. P. 5-30.
141. Kemmerer Donald L. Capital (financial). – Microsoft Encarta Encyclopedia. – 2002.
142. Kimberly J. R., Miles R. H. The Organizational Life Cycle. San Francisco, 1980.
143. Lester D.L., Parnell J.A., Carraher A. Organization life cycle: A five-stage empirical scale // The international journal of Organization Analysis. 2003. Vol. 11, № 4. Pp. 339-354.
- 144.–Lewis W. A. Theory of Economic Growth. Washington, DC, Brooking Institution, 1955.
145. Management and organizationl behavior classics / Ed / by M. T. Matteson, L. M. Ivamcevich. – 6 .ed. – Boston etc.: Irwin: Me Graw – Hill, 1996. – XVIII, 456 p.
146. Miller D., Friesen P. H. A longitudinal study of the corporate life cycle / Management Science. 1984. Vol.30, № 10. P. 1161-1183.

147. Mintzberg H. The structuring of organizations. 1979. Englewood Cliffs, Nj : Prentice Hall.

148. Penrose E. Biological analogies in the theory of the firm / The American Economic Review. 1952. Pp. 804-819.

149. Quinn R.E., Cameron K. Organizational life cycles and shifting criteria of effectiveness; Some preliminary evidence // Management Science. 1983. Vol. 29, № 1. P. 33-51.

150. Solow R. M. Growth Theory: An Exposition. Oxford, Oxford University Press, 1970.

ДОДАТКИ

Додаток А

Система показників, які характеризують об'єкти управління власним капіталом підприємства

	Назва показника	Формула розрахунку та характеристика показника
Показники, які характеризують активи підприємства (А)		
x_1	коефіцієнт зносу основних засобів ($K_{зн}$)	$K_{зн} = \frac{\text{знос основних засобів ф.1ряд.032}}{\text{первісна вартість основних засобів ф.1ряд.031}}$ <p>характеризує стан та ступінь фізичного зносу основних засобів, рекомендоване нормативне значення – не більше 55 %, розраховується як сума зносу основних засобів до їхньої первісної вартості</p>
x_2	коефіцієнт оновлення основних засобів ($K_{он}$)	$K_{он} = \frac{\text{основні засоби, які поступили протягом звітного періоду (ф.5 ряд.260 (гр.5))}}{\text{первісна вартість основних засобів (ф.1 ряд.031 (гр.4))}}$ <p>показує, яку частину від наявних на кінець звітного періоду становлять нові основні засоби, нормативне значення – збільшення оновлення основних засобів для машинобудівних підприємств не менше, ніж 0,18. Коефіцієнт оновлення основних засобів розраховується як відношення первісної вартості основних засобів, що надійшли за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на кінець звітного періоду</p>
x_3	коефіцієнт вибуття основних засобів ($K_{виб}$)	$K_{виб} = \frac{\text{основні засоби, які вибули протягом звітного періоду (ф.5 ряд.260 (гр.8))}}{\text{первісна вартість основних засобів (ф.1 ряд.031 (гр.3))}}$ <p>показує, яка частина основних засобів вибула за звітний період, нормативне значення залежить від зносу основних засобів чим більше знос тим більший повинен бути коефіцієнт вибуття основних засобів (для машинобудівних підприємств – 0,10). Розраховується цей коефіцієнт як відношення первісної вартості основних засобів, що вибули за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на початок звітного періоду</p>
x_4	коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) (K_{ϕ})	$K_{\phi} = \frac{\text{чистий дохід від реалізації продукції (ф.2 ряд.035)}}{\text{середнє значення первісної вартості основних засобів ф.1(ряд.031 (гр.3) + ряд.031(гр.4)) / 2}}$ <p>характеризує ефективність використання основних засобів, нормативне значення цього коефіцієнту для підприємств машинобудівної галузі – 2. Розраховується коефіцієнт як відношення виручки від реалізації до середньорічної вартості основних засобів</p>

x_5	коефіцієнт покриття (загальний коефіцієнт) (K_n)	$K_n = \frac{\text{оборотні активи ф.1 ряд.260}}{\text{поточні зобов'язання ф.1 ряд.620}}$ <p>показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань, нормативне значення для підприємств машинобудівної галузі – від 1,5 до 5. Якщо даний коефіцієнт менше 1, то таке підприємство неплатоспроможне, чим більший даний коефіцієнт, тим більше довіри визиває підприємство у кредиторів. Розраховується як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства</p>
x_6	коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{шв.л}$)	$K_{шв.л} = \frac{\text{ф.1(ряд.260 – ряд.100 – ряд.110 – ряд.120 – ряд.130 – ряд.140)}}{\text{ф.1 ряд.620}}$ <p>відображає платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами, нормативне значення для підприємств машинобудівної галузі – не менше 2. Розраховується як відношення найбільш ліквідних оборотних засобів до поточних зобов'язань підприємств. Найбільш ліквідні оборотні засоби включають грошові засоби та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції та дебіторська заборгованість розраховується як різниця між оборотними активами (рядок 260) і всіма запасами (рядки 100, 110, 120, 130, 140))</p>
x_7	коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{абс.л}$)	$K_{абс.л} = \frac{\text{ф.1(ряд.220 + ряд.230 + ряд.240)}}{\text{ф.1 ряд.620}}$ <p>показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно, нормативне значення – від 0,03 до 1. Обчислюється як відношення грошових засобів та їх еквівалентів (форма № 1 «Баланс» рядок 230 «Грошові кошти в національній валюті», рядок 240 «Грошові кошти в іноземній валюті») і поточних фінансових інвестицій (форма № 1 «Баланс» рядок 220) до поточних зобов'язань (форма № 1 «Баланс» рядок 620)</p>
x_8	коефіцієнт оборотності активів ($K_{об.а}$)	$K_{об.а} = \frac{\text{чиста виручка від реалізації продукції (ф.2 ряд.035)}}{\text{середня величина підсумку балансу (ф.1 ряд.280(гр.3) + ряд.280(гр.4)) / 2}}$ <p>характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення, нормативне значення – 1 й рекомендується збільшення коефіцієнту. Обчислюється як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньої величини підсумку балансу підприємства</p>
x_9	коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ($K_{деб.з}$)	$K_{деб.з} = \frac{\text{чиста виручка від реалізації продукції(ф.2 ряд.035)}}{\text{середньорічна величина чистої дебіторської заборгованості за товари, роботу та послуги ((ф.1 ряд.160(гр.3) + ряд.160(гр.4)) / 2)}}$ <p>показує швидкість обертання дебіторської заборгованості</p>

		підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством, нормативне значення – 14 й рекомендується збільшення значення коефіцієнта. Розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини чистої дебіторської заборгованості за товари, роботу та послуги
x_{10}	строк погашення дебіторської заборгованості ($t_{деб.з}$)	$t_{деб.з} = \frac{\text{Кількість днів звітнього періоду}}{\text{коефіцієнт оборотності і дебіторської заборгованості } K_{об.з}}$ <p>показує середній період погашення дебіторської заборгованості підприємства., нормативне значення – 15 й рекомендується зниження значення коефіцієнту. Розраховується як відношення тривалості звітнього періоду до коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості</p>
x_{11}	коефіцієнт оборотності запасів ($K_{об.з}$)	$K_{об.з} = \frac{\text{собівартість реалізованої продукції (ф.2 ряд.040)}}{\text{середньорічна вартість запасів (ф.1 ((гр.3)(ряд.100 – 140) + (гр.4)(ряд.100 – 140)) / 2)}}$ <p>характеризує швидкість реалізації запасів підприємства, нормативне значення – 30 й рекомендується збільшення значення коефіцієнту. Розраховується як відношення собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості запасів</p>
x_{12}	період обороту запасів ($t_{об.з}$)	$t_{об.з} = \frac{\text{кількість днів за звітний період}}{\text{період обороту запасів (} K_{об.з} \text{)}}$ <p>характеризує період часу, впродовж якого запаси перетворюються у реалізовані товари, нормативне значення – 19 й рекомендоване зниження значення коефіцієнтів. Розраховується як відношення тривалості звітнього періоду до періоду обороту запасів</p>
x_{13}	частка необоротних активів у власному капіталі ($K_{ч.н.а}$)	$K_{ч.н.а} = \frac{\text{ф.1.ряд.080}}{\text{ф.1.ряд.280}}$ <p>показує, яку частку займають необоротні активи у сукупності власного капіталу підприємства, нормативне значення – 0,5. Розраховується як відношення необоротних активів до всіх активів підприємства</p>
Показники, які характеризують джерела фінансування власного капіталу підприємства (D)		
z_1	коефіцієнт маневреності власних джерел ($K_{ман}$)	$K_{ман} = \frac{\text{власні джерела – необоротні активи (ф.1.ряд.380 – ф.1.ряд.080)}}{\text{власні джерела (ф.1.ряд.80)}}$ <p>показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні засоби, а яка – капіталізована, нормативне значення – 0,5 й рекомендується збільшення значення коефіцієнта. Розраховується як відношення власних оборотних засобів до власних джерел підприємства</p>

Z_2	коефіцієнт оборотності власних джерел ($K_{об.вл.д}$)	$K_{об.вл.д} = \frac{\text{чиста виручка від реалізації продукції (ф.2.ряд.035)}}{\text{середньорічна величина власних джерел підприємства (ф.1.[ряд.380(гр.3) + ряд.380(гр.4)]/2)}$ <p>показує ефективність використання власних джерел підприємства, нормативне значення – 2,50 й рекомендоване збільшення значення коефіцієнтів. Розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини власних джерел підприємства</p>
Z_3	частка акціонерного капіталу у власних джерелах ($K_{ч.а.к}$)	$K_{ч.а.к} = \frac{\text{акціонерний капітал (ф.1.ряд.300)}}{\text{власні джерела (ф.1.ряд.380)}}$ <p>характеризує структуру власних джерел підприємства, нормативне значення – 0,60. Розраховується як відношення акціонерного капіталу до власних джерел</p>
Z_4	коефіцієнт довгострокового залучення позикового капіталу ($K_{д.з.п.к}$)	$K_{д.з.п.к} = \frac{\text{власні джерела (ф.1.ряд.380)}}{\text{власні джерела + довгострокові зобов'язання (ф.1.ряд.380 + ф.1.ряд.480)}}$ <p>показує залежність підприємства від зовнішніх інвесторів у довгостроковій перспективі, нормативне значення – 0,20. Розраховується як відношення довгострокових зобов'язань до суми власних джерел та довгострокових зобов'язань</p>
Z_5	коефіцієнт фінансової залежності ($K_{зав}$)	$K_{зав} = \frac{\text{всі джерела підприємства (ф.1.ряд.640)}}{\text{власні джерела (ф.1.ряд.380)}}$ <p>характеризує ступінь фінансового ризику, нормативне значення – 2 й рекомендоване зниження значення коефіцієнту. Розраховується як відношення всіх джерел до власних джерел підприємства</p>
Z_6	коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень ($K_{н.д.в}$)	$K_{н.д.в} = \frac{\text{довгострокові зобов'язання (ф.1.ряд.480)}}{\text{необоротні активи ф.1.ряд.080}}$ <p>показує, яка частка основних та інших необоротних активів профінансована зовнішніми інвесторами. Розраховується як відношення довгострокових пасивів до необоротних активів</p>
Z_7	коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості ($K_{об.к.з}$)	$K_{об.к.з} = \frac{\text{собівартість реалізованої продукції (ф.1.ряд.040)}}{\text{середньорічна вартість кредиторської заборгованості (ф.1.[ряд.530(гр.3) + ряд.530(гр.4)]/2)}$ <p>показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємству, рекомендується зниження значення коефіцієнту. Розраховується як відношення собівартості реалізованої продукції на середньорічну вартість кредиторської заборгованості</p>

Z_8	період оборотності кредиторської заборгованості ($t_{об.д.з}$)	$t_{об.д.з} = \frac{\text{кількість днів за звітний період}}{\text{коефіцієнт оборотності і кредиторської заборгованості} (K_{об.д.з})}$ <p>показує середній період погашення кредиторської заборгованості підприємства, нормативне значення для підприємств машинобудівної галузі – 90 днів й рекомендується зниження коефіцієнту. Розраховується як відношення тривалості звітної періоду до коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості</p>
Z_9	частка короткострокових кредитів у позикових $K_{ч.кор.к}$	$K_{ч.кор.к} = \frac{\text{короткострокові кредити} (ф.1.ряд.500)}{\text{поточні зобов'язання} (ф.1.ряд.620)}$ <p>джерелах характеризує структуру позикових джерел, нормативне значення – 0,45. Розраховується як відношення короткострокових кредитів до позикових джерел підприємства</p>

Додаток Б.

Результати обчислень канонічного аналізу активів і джерел формування власного капіталу машинобудівних підприємств

Canonical Analysis

Analysis Summary

Variables in set 1:

_X1
_X2
_X3
_X4
_X5
_X6
_X7
_X8
_X9
_X10

_X11
_X12
_X13
Variables in set 2:

_Z1
_Z2
_Z3
_Z4
_Z5
_Z6
_Z7
_Z8
_Z9

Number of complete cases: 120

Canonical Correlations

Number	Eigenvalue	Canonical Correlation	Wilks Lambda	Chi-Square	D.F.	P-Value
1	0,968674	0,984212	0,000185182	923,874	117	0,0000
2	0,817753	0,904297	0,00591139	551,569	96	0,0000
3	0,757223	0,870186	0,0324361	368,562	77	0,0000
4	0,460206	0,678385	0,133605	216,384	60	0,0000
5	0,369083	0,607522	0,24751	150,103	45	0,0000
6	0,352665	0,593856	0,392303	100,59	32	0,0000
7	0,330519	0,574908	0,606028	53,8392	21	0,0001
8	0,0627273	0,250454	0,90522	10,7045	12	0,5544
9	0,0341977	0,184926	0,965802	3,74058	5	0,5873

Coefficients for Canonical Variables of the First Set

	_X1	_X2	_X3	_X4	_X5	_X6	_X7	_X8	_X9	_X10	_X11	_X12	_X13
_Z1	0,0893997	-0,0380611	0,0739115	0,420484	0,50032	-0,47603	0,948404	-0,0828183	0,312164				
_Z2	0,766785	0,370215	-0,151783	0,32233	1,764	0,833757	2,8244	-0,635265	-1,18597				
_Z3	0,138707	-0,298943	0,141522	0,0370169	-0,868191	-0,108218	-0,216751	1,48933	-0,344137				
_Z4	-0,101163	-1,02443	0,164428	0,368519	0,820618	-0,548916	-0,176915	-0,0656543	-0,336219				
_Z5	-0,118597	-0,150597	0,383598	-0,491652	-1,38506	1,34112	-1,361	0,857372	-2,51222				
_Z6	0,176131	0,354478	0,495115	0,343949	2,01135	-1,52422	1,21264	-0,52366	2,85435				
_Z7	-0,0322426	0,064444	-0,187041	-0,0988572	-0,463524	0,294463	-0,0814712	-0,745629	-0,358135				
_Z8	0,179591	0,173455	0,473624	0,126349	-0,611956	1,35751	0,019534	0,192498	0,773673				
_Z9	0,0109628	0,137675	0,032155	-0,277431	0,159969	-0,181128	-0,247633	-0,0533944	-0,404044				
_Z10	0,117423	-0,163131	-0,0940368	-0,171523	-0,190224	-0,175607	-2,60288	-0,536526	1,79158				
_Z11	-0,0143274	0,0957907	0,157954	-0,133794	-0,123752	0,336547	-0,368095	0,571337	0,240995				
_Z12	-0,0504818	-0,0552796	-0,278385	0,201356	1,12677	0,784604	0,28175	0,370267	0,330816				
_Z13	0,238844	0,0643072	0,319811	1,32968	0,34729	-0,0515915	0,403666	-0,268815	0,226991				

Coefficients for Canonical Variables of the Second Set

	_Z1	_Z2	_Z3	_Z4	_Z5	_Z6	_Z7	_Z8	_Z9
_X1	-1,34482	-1,42771	-0,457128	-3,57563	2,35965	0,388659	-0,410652	-0,462628	1,56745
_X2	2,01989	-3,73014	2,23063	3,81591	-0,694938	0,343244	1,44558	-0,894331	4,91933
_X3	-0,0306352	0,0494929	0,151669	0,187812	0,0563758	-0,819309	-0,316692	-0,109158	0,553941
_X4	-0,832117	-0,910259	0,211992	1,90556	0,945718	0,608225	0,13937	0,48857	1,79755
_X5	-3,14714	1,95865	-2,54132	-7,89054	2,8516	-0,447856	-2,17885	0,24509	-4,58406
_X6	0,7941	0,289419	-0,0238475	-1,15134	-0,73816	-0,664931	0,357508	0,513777	-0,839357
_X7	0,0582989	0,225381	0,709387	-0,0792345	0,722841	0,323764	-0,385408	0,479255	-0,0694926
_X8	0,0456704	-0,288659	-0,329474	0,389723	1,44487	0,469168	-0,497475	0,414141	0,433039
_X9	0,102664	-0,200115	-0,0758926	-0,0535245	-0,368902	0,430017	-0,63882	0,483087	0,31523

The StatAdvisor

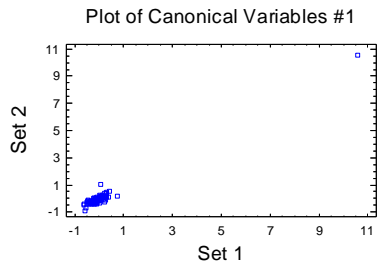

 This procedure finds the linear combinations of two sets of variables which have the highest correlation between them. In this case, 9 sets of linear combinations have been formed. The first set of linear combinations is

$$0,0893997*_X1 + 0,766785*_X2 + 0,138707*_X3 - 0,101163*_X4 - \\ 0,118597*_X5 + 0,176131*_X6 - 0,0322426*_X7 + 0,179591*_X8 + \\ 0,0109628*_X9 + 0,117423*_X10 - 0,0143274*_X11 - 0,0504818*_X12 + \\ 0,238844*_X13$$

and

$$-1,34482*_Z1 + 2,01989*_Z2 - 0,0306352*_Z3 - 0,832117*_Z4 - \\ 3,14714*_Z5 + 0,7941*_Z6 + 0,0582989*_Z7 + 0,0456704*_Z8 + 0,102664*_Z9$$

where the variables have first been standardized by subtracting their means and dividing by their standard deviations. The table shows the estimated correlation between each set of canonical variables. Since 7 of the P-values are less than 0.05, those sets have statistically significant correlations at the 95% confidence level.

ДОДАТОК В

Результати обчислень узагальнюючих показників

Таблиця В.1

Обчислені значення узагальнюючих показників результатів управління активами та джерелами формування власного капіталу підприємств, (щорічно)

		2003 р.									
Узагальнюючі показники	Підприємства										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Узагальнюючий показник рівня розвитку активів підприємства (I_a)		0,35	0,45	0,46	0,31	0,36	0,53	0,24	0,34	0,28	0,41
	Підприємства										
		11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
		0,47	0,17	0,42	0,20	0,19	0,35	0,36	0,22	0,32	0,29
	Підприємства										
		21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
	0,38	0,15	0,69	0,43	0,37	0,15	0,35	0,33	0,30	0,16	
Узагальнюючий показник рівня розвитку джерел формування власного капіталу (I_d)	Підприємства										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		0,37	0,35	0,41	0,24	0,31	0,39	0,32	0,25	0,38	0,21
	Підприємства										
		11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
		0,30	0,13	0,35	0,48	0,14	0,22	0,18	0,23	0,32	0,21
Підприємства											
	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
	0,42	0,23	0,17	0,32	0,57	0,23	0,17	0,28	0,16	0,22	
		2004 р.									
Узагальнюючі показники	Підприємства										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Узагальнюючий показник рівня розвитку активів підприємства (I_a)		0,34	0,35	0,42	0,28	0,27	0,41	0,14	0,27	0,26	0,40
	Підприємства										
		11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
		0,29	0,19	0,43	0,09	0,28	0,21	0,26	0,23	0,29	0,16
	Підприємства										
		21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
	0,28	0,28	0,51	0,19	0,39	0,11	0,18	0,21	0,26	0,18	
Узагальнюючий показник рівня розвитку джерел формування власного капіталу (I_d)	Підприємства										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		0,24	0,40	0,39	0,19	0,40	0,54	0,41	0,25	0,38	0,26
	Підприємства										
		11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
		0,44	0,10	0,36	0,54	0,17	0,35	0,21	0,22	0,35	0,19
Підприємства											
	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
	0,53	0,24	0,28	0,28	0,49	0,21	0,25	0,29	0,21	0,28	
		2005 р.									
Узагальнюючі показники	Підприємства										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Узагальнюючий показник рівня розвитку активів підприємства (I_a)		0,22	0,40	0,46	0,16	0,38	0,41	0,14	0,47	0,19	0,46
	Підприємства										
		11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
		0,36	0,29	0,39	0,14	0,22	0,32	0,38	0,29	0,39	0,26
	Підприємства										
		21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
	0,27	0,26	0,61	0,31	0,30	0,16	0,34	0,15	0,28	0,24	

Узагальнюючий показник рівня розвитку джерел формування власного капіталу (I_d)	Підприємства									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	0,22	0,40	0,47	0,18	0,45	0,47	0,33	0,42	0,32	0,31
	Підприємства									
	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
	0,39	0,19	0,40	0,32	0,27	0,53	0,29	0,24	0,39	0,36
	Підприємства									
	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
	0,50	0,28	0,14	0,47	0,15	0,15	0,25	0,29	0,10	0,31
	Узагальнюючі показники	Підприємства								
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10
Узагальнюючий показник рівня розвитку активів підприємства (I_a)	0,29	0,51	0,53	0,39	0,42	0,43	0,19	0,48	0,24	0,60
	Підприємства									
	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
	0,29	0,36	0,35	0,08	0,41	0,30	0,46	0,40	0,51	0,09
	Підприємства									
	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
	0,29	0,29	0,59	0,50	0,44	0,19	0,42	0,30	0,36	0,20
Узагальнюючий показник рівня розвитку джерел формування власного капіталу (I_d)	Підприємства									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	0,15	0,33	0,24	0,17	0,23	0,20	0,41	0,31	0,18	0,21
	Підприємства									
	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
	0,23	0,15	0,19	0,19	0,19	0,43	0,16	0,15	0,21	0,17
	Підприємства									
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
0,21	0,19	0,26	0,24	0,47	0,16	0,17	0,20	0,17	0,19	

Додаток Д

Результати обчислень описової статистики величин узагальнюючих показників активів й джерел формування власного капіталу підприємства

One-Variable Analysis - IA (_pik=2003)

Analysis Summary

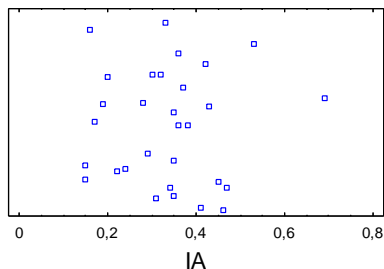
Data variable: IA
Selection variable: _pik=2003

30 values ranging from 0,15 to 0,69

The StatAdvisor

This procedure is designed to summarize a single sample of data. It will calculate various statistics and graphs. Also included in the procedure are confidence intervals and hypothesis tests. Use the Tabular Options and Graphical Options buttons on the analysis toolbar to access these different procedures.

Scatterplot

Summary Statistics for IA

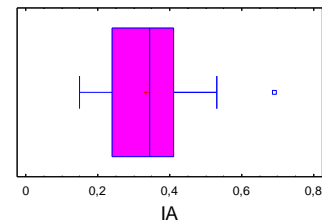
Count = 30
Average = 0,334333
Median = 0,345
Standard deviation = 0,122212
Standard error = 0,0223127
Minimum = 0,15
Maximum = 0,69
Std. skewness = 1,37144
Std. kurtosis = 1,2433
Coeff. of variation = 36,5539%

The StatAdvisor

This table shows summary statistics for IA. It includes measures of central tendency, measures of variability, and measures of shape. Of particular interest here are the standardized skewness and standardized kurtosis, which can be used to determine whether the sample comes from a normal distribution.

Values of these statistics outside the range of -2 to +2 indicate significant departures from normality, which would tend to invalidate any statistical test regarding the standard deviation. In this case, the standardized skewness value is within the range expected for data from a normal distribution. The standardized kurtosis value is within the range expected for data from a normal distribution.

Box-and-Whisker Plot

One-Variable Analysis - ID (_pik=2003)

Analysis Summary

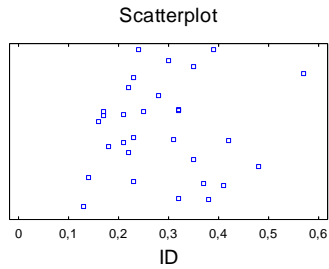
Data variable: ID
Selection variable: _pik=2003

30 values ranging from 0,13 to 0,57

The StatAdvisor

This procedure is designed to summarize a single sample of data. It will calculate various statistics and graphs. Also included in the procedure are confidence intervals and hypothesis tests. Use the Tabular Options and Graphical Options buttons on the analysis toolbar to access these different procedures.

Продовження додатку Д

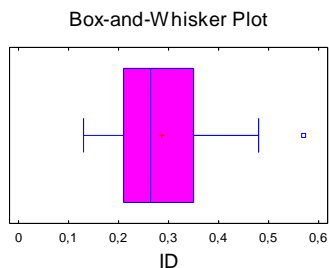

Summary Statistics for ID

Count = 30
Average = 0,285333
Median = 0,265
Standard deviation = 0,105626
Standard error = 0,0192845
Minimum = 0,13
Maximum = 0,57
Std. skewness = 1,6144
Std. kurtosis = 0,365211
Coeff. of variation = 37,0183%

The StatAdvisor

This table shows summary statistics for ID. It includes measures of central tendency, measures of variability, and measures of shape. Of particular interest here are the standardized skewness and standardized kurtosis, which can be used to determine whether the sample comes from a normal distribution. Values of these statistics outside the range of -2 to +2 indicate significant departures from normality, which would tend to invalidate any statistical test regarding the standard deviation. In this case, the standardized skewness value is within the range expected for data from a normal distribution. The standardized kurtosis value is within the range expected for data from a normal distribution.

One-Variable Analysis - IA (_pik=2004)

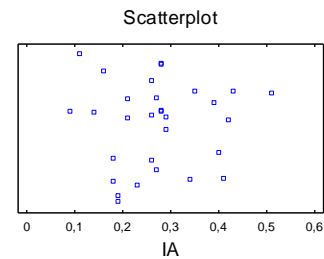
Analysis Summary

Data variable: IA
Selection variable: _pik=2004

30 values ranging from 0,09 to 0,51

The StatAdvisor

This procedure is designed to summarize a single sample of data. It will calculate various statistics and graphs. Also included in the procedure are confidence intervals and hypothesis tests. Use the Tabular Options and Graphical Options buttons on the analysis toolbar to access these different procedures.

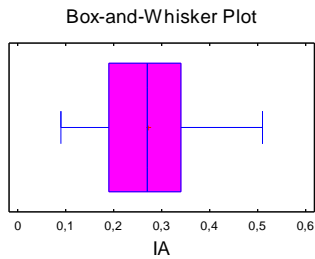

Summary Statistics for IA

Count = 30
Average = 0,272
Median = 0,27
Standard deviation = 0,100701
Standard error = 0,0183854
Minimum = 0,09
Maximum = 0,51
Std. skewness = 0,860557
Std. kurtosis = -0,176123
Coeff. of variation = 37,0224%

The StatAdvisor

This table shows summary statistics for IA. It includes measures of central tendency, measures of variability, and measures of shape. Of particular interest here are the standardized skewness and standardized kurtosis, which can be used to determine whether the sample comes from a normal distribution. Values of these statistics outside the range of -2 to +2 indicate significant departures from normality, which would tend to invalidate any statistical test regarding the standard deviation. In this case, the standardized skewness value is within the range expected for data from a normal distribution. The standardized kurtosis value is within the range expected for data from a normal distribution.

One-Variable Analysis - IA (_pik=2005)

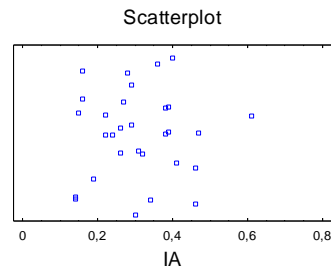
Analysis Summary

Data variable: IA
Selection variable: _pik=2005

30 values ranging from 0,14 to 0,61

The StatAdvisor

This procedure is designed to summarize a single sample of data. It will calculate various statistics and graphs. Also included in the procedure are confidence intervals and hypothesis tests. Use the Tabular Options and Graphical Options buttons on the analysis toolbar to access these different procedures.

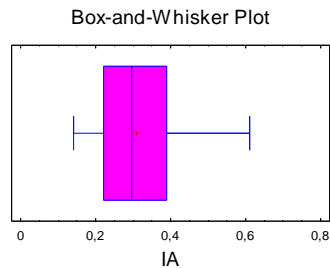
Summary Statistics for IA

Count = 30
Average = 0,308333
Median = 0,295
Standard deviation = 0,11402
Standard error = 0,0208171
Minimum = 0,14
Maximum = 0,61
Std. skewness = 1,04577
Std. kurtosis = 0,170957
Coeff. of variation = 36,9795%

The StatAdvisor

This table shows summary statistics for IA. It includes measures of central tendency, measures of variability, and measures of shape. Of particular interest here are the standardized skewness and standardized kurtosis, which can be used to

determine whether the sample comes from a normal distribution. Values of these statistics outside the range of -2 to +2 indicate significant departures from normality, which would tend to invalidate any statistical test regarding the standard deviation. In this case, the standardized skewness value is within the range expected for data from a normal distribution. The standardized kurtosis value is within the range expected for data from a normal distribution.

One-Variable Analysis - ID (_pik=2005)

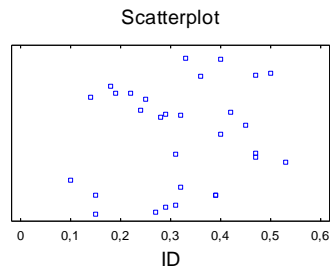
Analysis Summary

Data variable: ID
Selection variable: _pik=2005

30 values ranging from 0,1 to 0,53

The StatAdvisor

This procedure is designed to summarize a single sample of data. It will calculate various statistics and graphs. Also included in the procedure are confidence intervals and hypothesis tests. Use the Tabular Options and Graphical Options buttons on the analysis toolbar to access these different procedures.

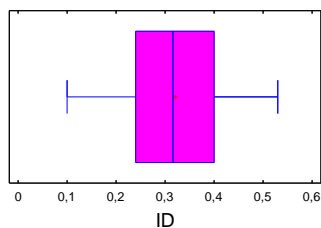
Summary Statistics for ID

Count = 30
 Average = 0,319667
 Median = 0,315
 Standard deviation = 0,117105
 Standard error = 0,0213804
 Minimum = 0,1
 Maximum = 0,53
 Std. skewness = -0,141944
 Std. kurtosis = -0,973523
 Coeff. of variation = 36,6336%

The StatAdvisor

 This table shows summary statistics for ID. It includes measures of central tendency, measures of variability, and measures of shape. Of particular interest here are the standardized skewness and standardized kurtosis, which can be used to determine whether the sample comes from a normal distribution. Values of these statistics outside the range of -2 to +2 indicate significant departures from normality, which would tend to invalidate any statistical test regarding the standard deviation. In this case, the standardized skewness value is within the range expected for data from a normal distribution. The standardized kurtosis value is within the range expected for data from a normal distribution.

Box-and-Whisker Plot

One-Variable Analysis - IA (_pik=2006)

Analysis Summary

Data variable: IA
 Selection variable: _pik=2006

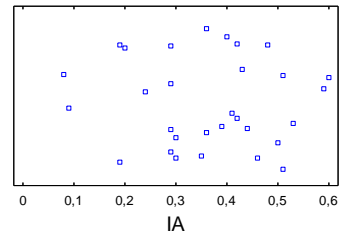
30 values ranging from 0,08 to 0,6

The StatAdvisor

 This procedure is designed to summarize a single sample of data. It will calculate various statistics and graphs. Also included in the procedure are confidence intervals and hypothesis tests. Use the

Tabular Options and Graphical Options buttons on the analysis toolbar to access these different procedures.

Scatterplot

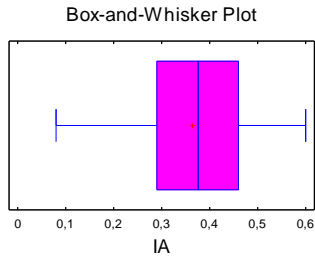

Summary Statistics for IA

Count = 30
 Average = 0,363667
 Median = 0,375
 Standard deviation = 0,134869
 Standard error = 0,0246235
 Minimum = 0,08
 Maximum = 0,6
 Std. skewness = -0,682438
 Std. kurtosis = -0,416186
 Coeff. of variation = 37,0858%

The StatAdvisor

 This table shows summary statistics for IA. It includes measures of central tendency, measures of variability, and measures of shape. Of particular interest here are the standardized skewness and standardized kurtosis, which can be used to determine whether the sample comes from a normal distribution. Values of these statistics outside the range of -2 to +2 indicate significant departures from normality, which would tend to invalidate any statistical test regarding the standard deviation. In this case, the standardized skewness value is within the range expected for data from a normal distribution. The standardized kurtosis value is within the range expected for data from a normal distribution.

Count = 30
 Average = 0,225333
 Median = 0,195
 Standard deviation = 0,0838197
 Standard error = 0,0153033
 Minimum = 0,15
 Maximum = 0,47
 Std. skewness = 3,9902
 Std. kurtosis = 2,85748
 Coeff. of variation = 37,1981%

One-Variable Analysis - ID (_pik=2006)

Analysis Summary

Data variable: ID
 Selection variable: _pik=2006

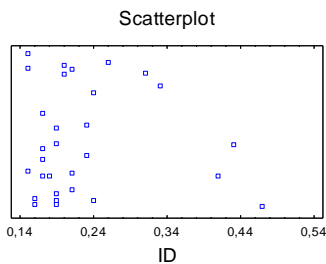
30 values ranging from 0,15 to 0,47

The StatAdvisor

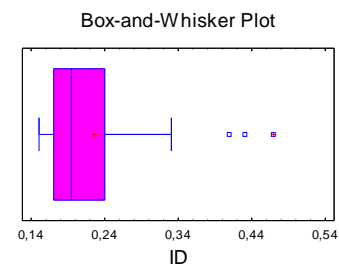

 This procedure is designed to summarize a single sample of data. It will calculate various statistics and graphs. Also included in the procedure are confidence intervals and hypothesis tests. Use the Tabular Options and Graphical Options buttons on the analysis toolbar to access these different procedures.

The StatAdvisor

 This table shows summary statistics for ID. It includes measures of central tendency, measures of variability, and measures of shape. Of particular interest here are the standardized skewness and standardized kurtosis, which can be used to determine whether the sample comes from a normal distribution. Values of these statistics outside the range of -2 to +2 indicate significant departures from normality, which would tend to invalidate any statistical test regarding the standard deviation. In this case, the standardized skewness value is not within the range expected for data from a normal distribution. The standardized kurtosis value is not within the range expected for data from a normal distribution.

Summary Statistics for ID

Додаток Е

Результати обчислень описової статистики величин узагальнюючих показників власного капіталу підприємства

Uncensored Data - _IA_2003_

Normal Tolerance Limits for _IA_2003_

Normal distribution
Sample size = 30
Mean = 0,334333
Sigma = 0,122212

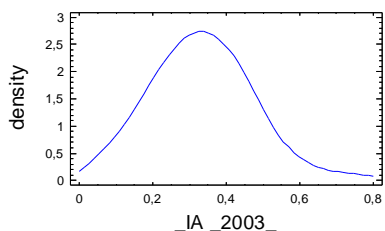
95,0% tolerance interval for 99,73% of the population

Xbar +/- 3,90053 sigma
Upper: 0,811024
Lower: -0,142358

The StatAdvisor

Assuming that _IA_2003_ comes from a normal distribution, the tolerance limits state that we can be 95,0% confidence that 99,73% of the distribution lies between -0,142358 and 0,811024. This interval is computed by taking the mean of the data +/- 3,90053 times the standard deviation. This interval is only reliable if the data comes from a normal distribution, which you can test by selecting Tests for Normality from the list of Tabular Options. If the data do not come from a normal distribution, select Distribution-Free Limits from the list of Tabular Options.

Density Trace for _IA_2003_

Distribution-Free Tolerance Limits for _IA_2003_

Data summary
Count = 30
Maximum = 0,69
Median = 0,345
Minimum = 0,15

95,0% tolerance interval for 85,1159% of the population

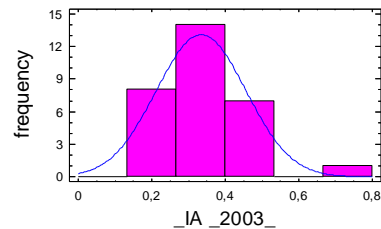
Upper: 0,69
Lower: 0,15
(Based on an interval depth = 1)

The StatAdvisor

Without assuming that _IA_2003_ comes from a

normal distribution, the tolerance limits state that we can be 95,0% confidence that 85,1159% of the distribution lies between 0,15 and 0,69. This interval is computed from the smallest and largest data values.

Histogram for _IA_2003_

Uncensored Data - _ID_2003_

Normal Tolerance Limits for _ID_2003_

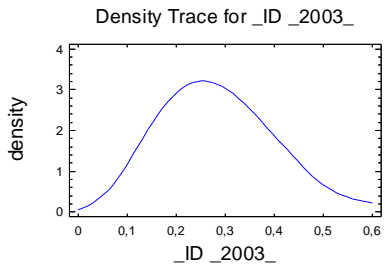
Normal distribution
Sample size = 30
Mean = 0,285333
Sigma = 0,105626

95,0% tolerance interval for 99,73% of the population

Xbar +/- 3,90053 sigma
Upper: 0,697329
Lower: -0,126663

The StatAdvisor

Assuming that _ID_2003_ comes from a normal distribution, the tolerance limits state that we can be 95,0% confidence that 99,73% of the distribution lies between -0,126663 and 0,697329. This interval is computed by taking the mean of the data +/- 3,90053 times the standard deviation. This interval is only reliable if the data comes from a normal distribution, which you can test by selecting Tests for Normality from the list of Tabular Options. If the data do not come from a normal distribution, select Distribution-Free Limits from the list of Tabular Options.

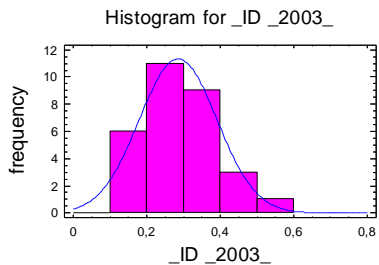

Distribution-Free Tolerance Limits for _ID_2003_

Data summary
 Count = 30
 Maximum = 0,57
 Median = 0,265
 Minimum = 0,13
 95,0% tolerance interval for 85,1159% of the population
 Upper: 0,57
 Lower: 0,13
 (Based on an interval depth = 1)

The StatAdvisor

Without assuming that _ID_2003_ comes from a normal distribution, the tolerance limits state that we can be 95,0% confidence that 85,1159% of the distribution lies between 0,13 and 0,57. This interval is computed from the smallest and largest data values.

Uncensored Data - _IA_2004_

Normal Tolerance Limits for _IA_2004_

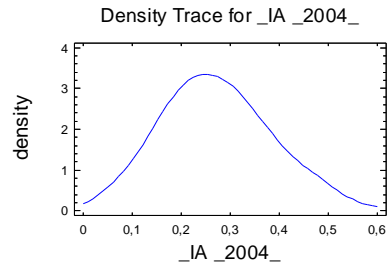
Normal distribution
 Sample size = 30
 Mean = 0,272
 Sigma = 0,100701

95,0% tolerance interval for 99,73% of the population
 Xbar +/- 3,90053 sigma
 Upper: 0,664787
 Lower: -0,120787

The StatAdvisor

Assuming that _IA_2004_ comes from a normal distribution, the tolerance limits state that we can be 95,0% confidence that 99,73% of the distribution lies between -0,120787 and 0,664787. This interval is computed by taking the mean of the data +/- 3,90053 times the standard deviation. This interval is only

reliable if the data comes from a normal distribution, which you can test by selecting Tests for Normality from the list of Tabular Options. If the data do not come from a normal distribution, select Distribution-Free Limits from the list of Tabular Options.

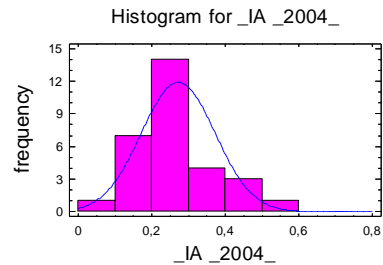
Distribution-Free Tolerance Limits for _IA_2004_

Data summary
 Count = 30
 Maximum = 0,51
 Median = 0,27
 Minimum = 0,09

95,0% tolerance interval for 85,1159% of the population
 Upper: 0,51
 Lower: 0,09
 (Based on an interval depth = 1)

The StatAdvisor

Without assuming that _IA_2004_ comes from a normal distribution, the tolerance limits state that we can be 95,0% confidence that 85,1159% of the distribution lies between 0,09 and 0,51. This interval is computed from the smallest and largest data values.

Uncensored Data - _ID_2004_

Normal Tolerance Limits for _ID_2004_

Normal distribution
 Sample size = 30
 Mean = 0,315
 Sigma = 0,117319

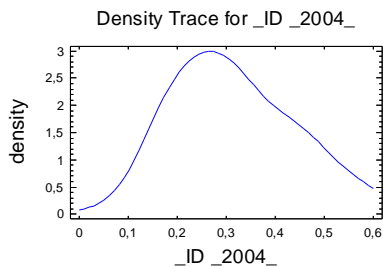
Продовження додатку Е

95,0% tolerance interval for 99,73% of the population

Xbar +/- 3,90053 sigma
 Upper: 0,772607
 Lower: -0,142607

The StatAdvisor

 Assuming that `_ID_2004_` comes from a normal distribution, the tolerance limits state that we can be 95,0% confidence that 99,73% of the distribution lies between -0,142607 and 0,772607. This interval is computed by taking the mean of the data +/- 3,90053 times the standard deviation. This interval is only reliable if the data comes from a normal distribution, which you can test by selecting Tests for Normality from the list of Tabular Options. If the data do not come from a normal distribution, select Distribution-Free Limits from the list of Tabular Options.

Distribution-Free Tolerance Limits for `_ID_2004_`

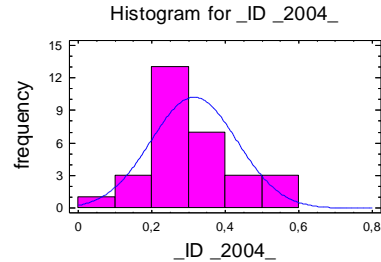
Data summary
 Count = 30
 Maximum = 0,54
 Median = 0,28
 Minimum = 0,1

95,0% tolerance interval for 85,1159% of the population

Upper: 0,54
 Lower: 0,1
 (Based on an interval depth = 1)

The StatAdvisor

 Without assuming that `_ID_2004_` comes from a normal distribution, the tolerance limits state that we can be 95,0% confidence that 85,1159% of the distribution lies between 0,1 and 0,54. This interval is computed from the smallest and largest data values.

Uncensored Data - `_IA_2005_`

Normal Tolerance Limits for `_IA_2005_`

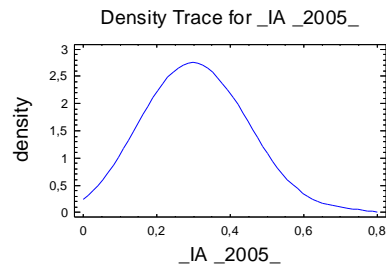
Normal distribution
 Sample size = 30
 Mean = 0,308333
 Sigma = 0,11402

95,0% tolerance interval for 99,73% of the population

Xbar +/- 3,90053 sigma
 Upper: 0,753072
 Lower: -0,136405

The StatAdvisor

 Assuming that `_IA_2005_` comes from a normal distribution, the tolerance limits state that we can be 95,0% confidence that 99,73% of the distribution lies between -0,136405 and 0,753072. This interval is computed by taking the mean of the data +/- 3,90053 times the standard deviation. This interval is only reliable if the data comes from a normal distribution, which you can test by selecting Tests for Normality from the list of Tabular Options. If the data do not come from a normal distribution, select Distribution-Free Limits from the list of Tabular Options.

Distribution-Free Tolerance Limits for `_IA_2005_`

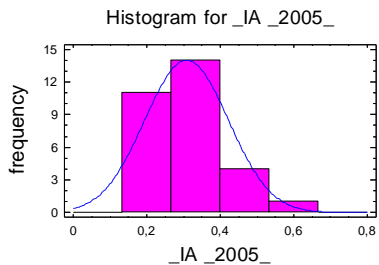
Data summary
 Count = 30

Maximum = 0,61
 Median = 0,295
 Minimum = 0,14

95,0% tolerance interval for 85,1159% of the population
 Upper: 0,61
 Lower: 0,14
 (Based on an interval depth = 1)

The StatAdvisor

Without assuming that `_IA_2005_` comes from a normal distribution, the tolerance limits state that we can be 95,0% confidence that 85,1159% of the distribution lies between 0,14 and 0,61. This interval is computed from the smallest and largest data values.

Uncensored Data - `_ID_2005_`

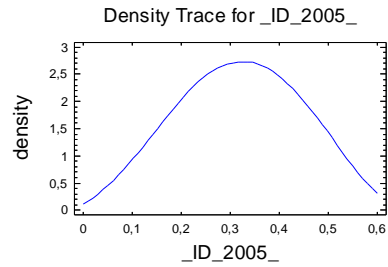
Normal Tolerance Limits for `_ID_2005_`

Normal distribution
 Sample size = 30
 Mean = 0,319667
 Sigma = 0,117105

95,0% tolerance interval for 99,73% of the population
 Xbar +/- 3,90053 sigma
 Upper: 0,77644
 Lower: -0,137106

The StatAdvisor

Assuming that `_ID_2005_` comes from a normal distribution, the tolerance limits state that we can be 95,0% confidence that 99,73% of the distribution lies between -0,137106 and 0,77644. This interval is computed by taking the mean of the data +/- 3,90053 times the standard deviation. This interval is only reliable if the data comes from a normal distribution, which you can test by selecting Tests for Normality from the list of Tabular Options. If the data do not come from a normal distribution, select Distribution-Free Limits from the list of Tabular Options.

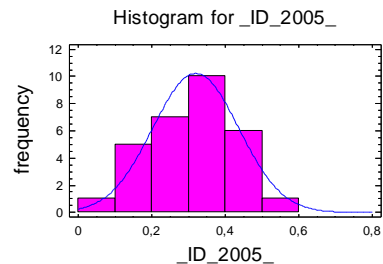
Distribution-Free Tolerance Limits for `_ID_2005_`

Data summary
 Count = 30
 Maximum = 0,53
 Median = 0,315
 Minimum = 0,1

95,0% tolerance interval for 85,1159% of the population
 Upper: 0,53
 Lower: 0,1
 (Based on an interval depth = 1)

The StatAdvisor

Without assuming that `_ID_2005_` comes from a normal distribution, the tolerance limits state that we can be 95,0% confidence that 85,1159% of the distribution lies between 0,1 and 0,53. This interval is computed from the smallest and largest data values.

Uncensored Data - `_IA_2006`

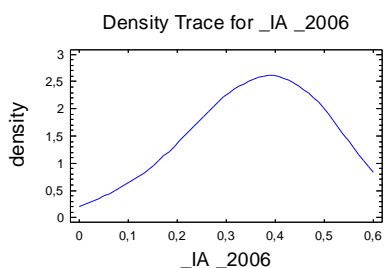
Normal Tolerance Limits for `_IA_2006`

Normal distribution
 Sample size = 30
 Mean = 0,363667
 Sigma = 0,134869

95,0% tolerance interval for 99,73% of the population
 Xbar +/- 3,90053 sigma
 Upper: 0,889726
 Lower: -0,162392

The StatAdvisor

Assuming that `_IA_2006` comes from a normal distribution, the tolerance limits state that we can be 95,0% confidence that 99,73% of the distribution lies between -0,162392 and 0,889726. This interval is computed by taking the mean of the data +/- 3,90053 times the standard deviation. This interval is only reliable if the data comes from a normal distribution, which you can test by selecting Tests for Normality from the list of Tabular Options. If the data do not come from a normal distribution, select Distribution-Free Limits from the list of Tabular Options.

Distribution-Free Tolerance Limits for `_IA_2006`

Data summary

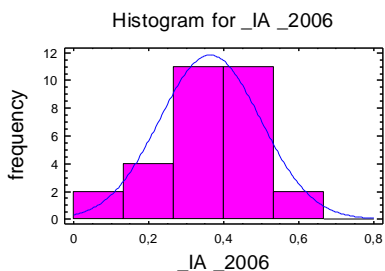
Count = 30
 Maximum = 0,6
 Median = 0,375
 Minimum = 0,08

95,0% tolerance interval for 85,1159% of the population

Upper: 0,6
 Lower: 0,08
 (Based on an interval depth = 1)

The StatAdvisor

Without assuming that `_IA_2006` comes from a normal distribution, the tolerance limits state that we can be 95,0% confidence that 85,1159% of the distribution lies between 0,08 and 0,6. This interval is computed from the smallest and largest data values.

Uncensored Data - `_ID_2006`
 Normal Tolerance Limits for `_ID_2006`
 Normal distribution

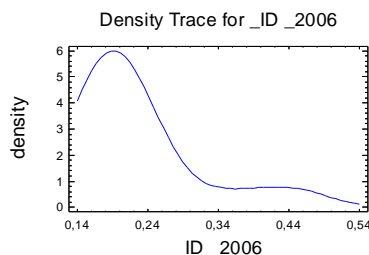
Sample size = 30
 Mean = 0,225333
 Sigma = 0,0838197

95,0% tolerance interval for 99,73% of the population

Xbar +/- 3,90053 sigma
 Upper: 0,552275
 Lower: -0,101608

The StatAdvisor

Assuming that `_ID_2006` comes from a normal distribution, the tolerance limits state that we can be 95,0% confidence that 99,73% of the distribution lies between -0,101608 and 0,552275. This interval is computed by taking the mean of the data +/- 3,90053 times the standard deviation. This interval is only reliable if the data comes from a normal distribution, which you can test by selecting Tests for Normality from the list of Tabular Options. If the data do not come from a normal distribution, select Distribution-Free Limits from the list of Tabular Options.

Distribution-Free Tolerance Limits for `_ID_2006`

Data summary

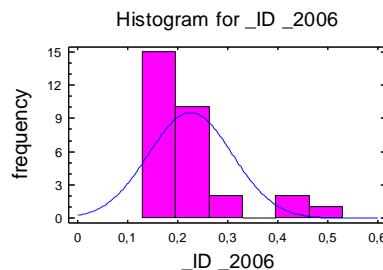
Count = 30
 Maximum = 0,47
 Median = 0,195
 Minimum = 0,15

95,0% tolerance interval for 85,1159% of the population

Upper: 0,47
 Lower: 0,15
 (Based on an interval depth = 1)

The StatAdvisor

Without assuming that `_ID_2006` comes from a normal distribution, the tolerance limits state that we can be 95,0% confidence that 85,1159% of the distribution lies between 0,15 and 0,47. This interval is computed from the smallest and largest data values.

ДОДАТОК Ж

Перелік машинобудівних підприємств Харківської області,
які досліджувалися

№ підприємств	Назва підприємства
1	ВАТ «Харківський машинобудівний» завод «СВІТЛО ШАХТАРЯ»
2	ВАТ ХЕЛЗ «Укрелектромаш»
3	ВАТ «Електромашина»
4	ВАТ «Завод Укрелектроремонт»
5	ВАТ «Гідропривід»
6	ВАТ «Харківський завод агрегатних верстатів»
7	ВАТ «Харверст»
8	ВАТ «Харківський дослідний завод технологічного оснащення»
9	ВАТ «Харківський завод штампів та пресформ»
10	Відкрите акціонерне науково-виробниче товариство «Теплоавтомат»
11	ВАТ «Завод ім.Фрунзе»
12	ВАТ «Куп'янський машзавод»
13	ВАТ «Харківський завод «Точмедприлад»
14	ВАТ «Дон-сервіс»
15	ВАТ «Ізюмський тепловозоремонтний завод»
16	ВАТ «Харківський завод електротехнічного обладнання»
17	ВАТ «Індекс»
18	ВАТ Харківський завод електромонтажних виробів
19	ВАТ «Ізюмське РТП»
20	ВАТ завод «Електромаш»
21	ВАТ ЗАВОД «ПОТЕНЦІАЛ»
22	ВАТ «ТУРБОАТОМ»
23	ВАТ «ТОЧПРИЛАД»
24	ВАТ «Харківський електроапаратний завод»
25	АТ «ХарП»
26	ВАТ «Промзв'язок»
27	ВАТ Вовчанський агрегатний завод
28	ВАТ «Коннектор»
29	ВАТ «Мереф`янський механічний завод»
30	ВАТ «НВП «Система»

Додаток З

Розв'язок оптимізаційної задачі знаходження оптимальної структури джерел формування власного капіталу та активів підприємства

Таблиця 3.1

Розв'язок оптимізаційної задачі для підприємств першого квадранту матриці результатів управління власним капіталом

	vd	zd	pd	na	oa	СуммПр	b
	-1	1				11881,8	12335,7
				1	-1	14773,7	17169,9
	-1		1			14429,8	14429,8
		1	-1			-2548	4992,7
	1					3209,7	10320,2
		1				15091,5	15091,5
			1			17639,5	17639,5
	-1	1				11881,8	11881,8
	-1		1			14429,8	7343
				1	-1	14773,7	14773,7
	1					3209,7	2262,9
		1				15091,5	14598,6
			1			17639,5	9605,9
					1	12085,5	12085,5
План	3209,7	15091,5	17639,5	26859,2	12085,5	max	
F	0,3	0,4	0,35			13173,34	

Таблиця 3.2

Розв'язок обчислення оптимізаційної задачі для підприємств другого квадранту матриці результатів управління власним капіталом

	vd	zd	pd	na	oa	СуммПр	b
	-1	1				4105	15257,4
				1	-1	2734,6	14316,5
	-1		1			-6,00E-08	11153,4
		1	-1			4105	41048
	1					13865,6	27121,2
		1				17970,6	17970,6
			1			13865,6	13865,6
	-1	1				4105	302,9
		1	-1			4105	1257,2
	-1		1			-6,00E-08	0
				1	-1	2734,6	2734,6
	1					13865,6	948,5
		1				17970,6	5448,3
			1			13865,6	1162,6
					1	4857,6	4857,6
План	13865,6	17970,6	13865,6	7592,2	4857,6	max	
F	0,25	0,1	0,2			8036,58	

Таблиця 3.3

**Розв'язок обчислення оптимізаційної задачі для підприємств третього
квадранту матриці результатів управління власним капіталом**

	vd	zd	pd	na	oa	СуммПр	b
	-1	1				3880,8	5654,8
				1	-1	3297,3	4414,2
	-1		1			420,5	2194,5
		1	-1			3460,3	4014,9
	1					2330,3	2330,3
		1				6211,1	6211,1
			1			2750,8	2750,8
	-1	1				3880,8	1497
		1	-1			3460,3	3460,3
	-1		1			420,5	0
				1	-1	3297,3	3297,3
	1					2330,3	556,3
		1				6211,1	3827,3
			1			2750,8	248
					1	3027,7	3027,7
План	2330,3	6211,1	2750,8	6325	3027,7	max	
F	0,2	0,1	0,1			1362,25	

Таблиця 3.4

**Розв'язок обчислення оптимізаційної задачі для підприємств четвертого
квадранту матриці результатів управління власним капіталом**

	vd	zd	pd	na	oa	СуммПр	b
	-1	1				9246,4	10954,7
				1	-1	2925,5	8870,5
	-1		1			0	11214,4
		1	-1			9246,4	9246,4
	1					2537,7	4827,5
		1				11784,1	11784,1
			1			2537,7	2537,7
	-1	1				9246,4	621,5
		1	-1			9246,4	2511,4
	-1		1			0	0
				1	-1	2925,5	2925,5
	1					2537,7	769
		1				11784,1	4033,5
			1			2537,7	1175,7
					1	1258,7	1258,7
План	2537,7	11784,1	2537,7	4184,2	1258,7	max	
F	0,2	0,15	0,1			2528,925	

Зміст

Вступ	3
Розділ 1. Теоретичні засади управління власним капіталом підприємства	5
1.1. Економічна сутність власного капіталу підприємства.....	5
1.2. Процес управління ростом власного капіталу підприємств	25
Розділ 2. Методичне забезпечення управління процесом росту власного капіталу	38
2.1. Огляд методичних засад аналізу та оцінювання результатів управління власним капіталом підприємства.....	38
2.2. Методичний підхід до оцінювання результатів використання власного капіталу промислових підприємств.....	48
Розділ 3. Комплексна технологія управління процесом росту власного капіталу на підприємстві	68
3.1. Оптимізація структури джерел формування власного капіталу підприємств (на прикладі машинобудівної галузі)	68
3.2. Розроблення технології управління процесом росту власного капіталу на підприємстві	87
Висновки	103
Використана література	109
Додатки	124

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ РОСТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ
ПІДПРИЄМСТВА**

Автори: **Малярець Людмила Михайлівна**
Пономаренко Наталія Миколаївна

Відповідальний за випуск
Відповідальний редактор **Сєдова Л. М.**

Редактор **Новицька О.С.**
Коректор **Новицька О.С.**

ISBN

План 2008 р. Поз. № 10Н

підп. до друку	Формат	Папір MultiCopy. Друк Riso.
Ум.-друк. Арк.	Обл.-вид. арк.	Тираж прим. Зам. №

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи Дк № 481 від 13.06.2001р.

Видавець і виготівник – видавництво ХНЕУ, 61001, м. Харків, пр. Леніна, 9а